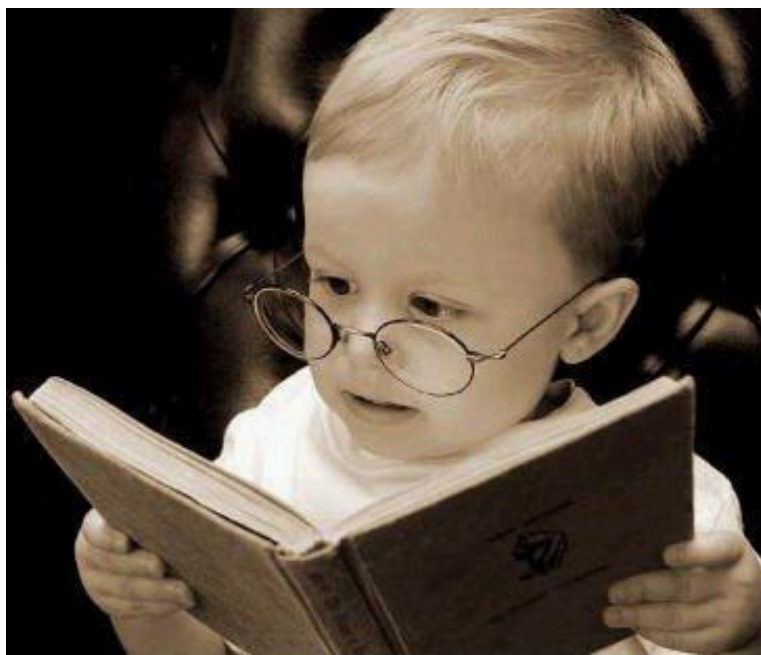

Praktijkgericht Onderzoek

Wat te doen als je slim bent?

‘Een onderzoek naar de onderwijsbehoeften van meer- en
hoogbegaafde leerlingen’

Carolien Logtenberg

S1060045

Carolien.logtenberg@
windesheim.nl

Master SEN, Zorg Voltijd
OZGV2012-2

ENSO-CPGOPTK

Samenvatting en Voorwoord

Binnen het onderwijs in Nederland wordt veel aandacht geschonken aan leerlingen die onder het gemiddelde presteren. Deze leerlingen krijgen handelingsplannen en extra hulp, zodat zij komen tot het gemiddelde van de klas. Niet alleen deze leerlingen hebben extra aandacht en begeleiding nodig, ook de leerlingen die bovengemiddeld presteren. De onderzoeker ervaart dat de onderzoeksgroep, de meer- en hoogbegaafde leerlingen, een groep is waarbij leerkrachten vaak handelingsverlegen zijn.

In dit praktijkgericht onderzoek staan de onderwijsbehoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent centraal. Deze worden onderzocht, aangezien het management team een hoogbegaafdheidprotocol op wil zetten. Op Het Talent te Heerde is behoefte aan een hoogbegaafdheidprotocol, omdat de leerkrachten handelingsverlegenheid ervaren binnen hun onderwijs aan de meer- en hoogbegaafde leerlingen. Door de opzet van een schoolbreed hoogbegaafdheidprotocol wordt er aandacht geschonken aan deze handelingsverlegenheid. Daarnaast worden er afspraken gemaakt voor passend onderwijs aan de meer- en hoogbegaafde leerlingen.

Aan de meer- en hoogbegaafde leerlingen, hun ouders en de leerkrachten van de midden- en bovenbouw op Het Talent is gevraagd wat zij ervaren als onderwijsbehoeften van de betrokken leerlingen. Dit is gevraagd middels een vragenlijst. Daarnaast zijn vier leerlingen en twee leerkrachten geïnterviewd.

Dit onderzoek heeft met veel plezier en interesse plaatsgevonden. De onderzoeker heeft opgemerkt dat het de ogen van de leerkrachten op Het Talent heeft geopend. Zij hebben concreet moeten nadenken over het onderwijs wat zij geven aan de meer- en hoogbegaafde leerlingen. De onderzoeker is erg verheugd dat er volgend schooljaar, 2013/2014, verder gewerkt zal worden vanuit dit onderzoek.

De onderzoeker,

Carolien Logtenberg

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	5.
1.1 Verlegenheidsituatie	5.
1.2 Centrale vraagstelling	5.
1.3 Doelstelling	5.
1.4 Onderzoeksvragen en deelvragen	6.
2. Theoretisch kader.....	7.
2.1 Definitie	7.
2.2 Invloedsfactoren	7.
2.3 Kenmerken en onderwijsbehoeften	8.
2.4 Materialen en aanpassingen	10.
2.5 Ondersteuningsbehoeften leerkrachten	12.
2.6 Ondersteuningsbehoeften ouders	13.
2.7 Samenvatting	13.
3. Onderzoeksopzet.....	14.
3.1 Onderzoeksstrategie	14.
3.2 Onderzoeksgroepen	14.
3.3 Verantwoording onderzoeksinstrumenten	14.
3.3.1 Vooronderzoek	14.
3.3.2 Vragenlijsten	15.
3.3.3 Interviews	16.
3.3.4 Vergadering	16.
3.4 Draagvlak	16.
3.5 Triangulatie	16.
4. Resultaten.....	17.
4.1 Onderwijsbehoeften	17.
4.1.1 Leerlingen	17.
4.1.2 Ouders	18.
4.1.3 Leerkrachten	19.
4.1.4 Triangulatie	20.
4.2 Ondersteuningsbehoeften	21.
4.2.1 Leerkrachten	21.
4.2.2 Ouders	22.
4.3 Middelen en aanpassingen	23.
4.3.1 Leerlingen	23.
4.3.2 Ouders	26.
4.3.3 Leerkrachten	27.
4.3.4 Triangulatie	28.
4.3.5 Dagelijkse onderwijspraktijk	29.

5. Conclusies en aanbevelingen.....	32.
5.1 Conclusies	32.
5.1.1 Onderwijsbehoeften	32.
5.1.2 Ondersteuningsbehoeften	33.
5.1.3 Middelen en aanpassingen	34.
5.2 Aanbevelingen	35.
5.2.1 Onderwijsbehoeften	35.
5.2.2 Ondersteuningsbehoeften	36.
5.2.3 Middelen en aanpassingen	37.
5.3 Discussie	37.
5.4 Kennisdeling	38.
5.5 Komen tot een hoogbegaafdheidprotocol	38.
Literatuurlijst.....	39.
Bijlagen.....	42.
Bijlage 1. Originele profielen (hoog) begaafde leerlingen	42.
Bijlage 2. Presentatie vooronderzoek	43.
Bijlage 3. Mail ouders	46.
Bijlage 4. Leerlingvragenlijst	47.
Bijlage 5. Leerkrachtvragenlijst	56.
Bijlage 6. Oudervragenlijst	64.
Bijlage 7. Leerling-interview	72.
Bijlage 8. Leerkrachtinterview	74.
Bijlage 9. Vragenlijst hoogbegaafdheidsspecialist	77.
Bijlage 10. Agenda vergadering	81.

1. Inleiding

In dit praktijkgericht onderzoek staan de onderwijsbehoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent centraal. “Onderwijsbehoeften bieden aanknopingspunten voor de pedagogische en didactische aanpak van de leraar, de omgang tussen groepsgenoten en de inrichting van de onderwijsleeromgeving (Pameijer, van Beukering & de Lange, 2009, p. 15)”. Door toe te komen aan de onderwijsbehoeften van de leerlingen, is effectiever onderwijs mogelijk.

1.1 Verlegenheidsituatie

De school waar dit onderzoek plaatsvindt, is een reguliere basisschool, Het Talent. In de visie van de school staat ‘zorg op maat’ centraal. Dit is terug te vinden in het onderwijs: leerlingen worden gemotiveerd om te leren en om te groeien in hun ontwikkeling. Op Het Talent wordt er aandacht geschonken aan de individuele leerling. Vanuit de leerling-resultaten en -behoeften wordt gekeken hoe de leerling zich verder kan ontwikkelen. In de visie van de leerkrachten staat beschreven dat zij, door op een handelingsgerichte manier te werken, proberen om het maximale leerrendement uit de leerling te halen (Pameijer, van Beukering & de Lange, 2009).

Op Het Talent is de afgelopen jaren gewerkt aan een verbetertraject van het onderwijs. Tijdens dit traject is er aandacht geschonken aan de manier van lesgeven. Het directe instructiemodel is ingevoerd om de leerresultaten van de leerlingen op een hoger niveau te krijgen (Leenders, Naafs & van den Oord, 2002). Ook de zorg voor leerlingen was een belangrijk onderwerp. De vraag was: “Hoe kunnen wij op Het Talent toekomen aan de onderwijsbehoeften van de leerlingen?” Het antwoord op deze vraag is beschreven in het zorgdocument. Door het beschrijven van de zorgstructuur is duidelijk hoe de school toekomt aan de onderwijsbehoeften van de leerlingen.

Het management team (MT) heeft aangegeven dat zij tijdens het opstellen van het zorgdocument er tegenaan liepen dat de onderwijsbehoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen van Het Talent niet voldoende inzichtelijk waren. Hierdoor zullen interventies niet op een structurele manier ingezet kunnen worden. Voor het MT is dit een beleidsmatig probleem, de leerkrachten ervaren dit met name in de praktijk. De leerkrachten proberen door het gebruik van gedifferentieerde methodes toe te komen aan de onderwijsbehoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen. Toch ervaren zij dit niet volledig te kunnen doen, doordat zij niet kunnen toekomen aan de onderwijsbehoeften van de desbetreffende leerlingen.

Het zorgdocument van Het Talent is nog niet compleet, het hoogbegaafdheidprotocol is een deel wat mist. Het is de taak van het MT om deze op te stellen. Hierdoor kan er binnen het onderwijs op Het Talent beter tegemoet gekomen worden aan de onderwijsbehoeften van meer- en hoogbegaafde leerlingen.

Het MT heeft de onderzoeker verzocht een bijdrage te leveren aan de opzet van het hoogbegaafdheidprotocol. De onderzoeker richt zich op de onderwijsbehoeften van meer- en hoogbegaafde leerlingen. Naar aanleiding van dit onderzoek stelt zij aanbevelingen op. Met deze aanbevelingen als basis kan het MT een hoogbegaafdheidprotocol opzetten.

1.2 Centrale vraagstelling

Hoe kan er op Het Talent tegemoet gekomen worden aan de onderwijsbehoeften van meer- en hoogbegaafde leerlingen uit de midden- en bovenbouw?

1.3 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is dat het hoogbegaafdheidprotocol wordt toegepast binnen het onderwijs voor meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent.

1.4 Onderzoeksvragen en deelvragen

Onderzoeksvraag 1:

Op welke manieren kan er volgens de literatuur tegemoet gekomen worden aan de onderwijsbehoeften van meer- en hoogbegaafde leerlingen?

Deelvragen:

- 1.1 Welke factoren zijn volgens de literatuur van invloed op de ontwikkeling van meer- en hoogbegaafde leerlingen?
- 1.2 Welke onderwijsbehoeften hebben meer- en hoogbegaafde leerlingen volgens de literatuur?
- 1.3 Door welke middelen of aanpassingen kan er volgens de literatuur op scholen tegemoet gekomen worden aan de onderwijsbehoeften van meer- en hoogbegaafde leerlingen?
- 1.4 Welke ondersteuningsbehoeften ervaren leerkrachten volgens de literatuur met betrekking tot de tegemoetkoming aan de onderwijsbehoeften van meer- en hoogbegaafde leerlingen?
- 1.5 Welke ondersteuningsbehoeften ervaren de ouder(s) van meer- en hoogbegaafde leerlingen volgens de literatuur met betrekking tot de ontwikkeling van hun kind(eren)?

Onderzoeksvraag 2:

Welke onderwijsbehoeften ervaren de betrokken bij de meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent?

Deelvragen:

- 2.1 Welke onderwijsbehoeften hebben de meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent?
- 2.2 Welke onderwijsbehoeften ervaren de leerkrachten op Het Talent bij de meer- en hoogbegaafde leerlingen?
- 2.3 Welke onderwijsbehoeften ervaren de ouder(s) van de meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent bij hun kind(eren)?

Onderzoeksvraag 3:

Welke onderwijskundige middelen zien de betrokkenen als tegemoetkoming aan de onderwijsbehoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent?

Deelvragen:

- 3.1 Door welke middelen of aanpassingen in het onderwijs wordt er volgens de meer- en hoogbegaafde leerlingen en hun ouders op Het Talent tegemoet gekomen aan de gesignaleerde onderwijsbehoeften?
- 3.2 Welke ondersteuningsbehoeften hebben de leerkrachten bij de tegemoetkoming aan de onderwijsbehoeften van meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent?
- 3.3 Welke ondersteuningsbehoeften hebben de ouders van de meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent bij de begeleiding van hun kind(eren)?

Onderzoeksvraag 4:

Door welke middelen of aanpassingen kan er in het onderwijs op Het Talent tegemoet gekomen worden aan de onderwijsbehoeften van meer- en hoogbegaafde leerlingen?

Deelvragen:

- 4.1 Door welke middelen of aanpassingen kan er volgens de leerkrachten op Het Talent toegekomen worden aan de onderwijsbehoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent?
- 4.2 Door welke middelen of aanpassingen kan er volgens de leerkrachten op Het Talent toegekomen worden aan de ondersteuningsbehoeften van ouders en henzelf?
- 4.3 Hoe kunnen de middelen of aanpassingen volgens de leerkrachten op Het Talent ingezet worden in de dagelijkse onderwijspraktijk?

2. Theoretisch kader

“(Hoog)begaafde leerlingen worden in het onderwijs niet altijd herkend. Dit is begrijpelijk, want ‘het (hoog) begaafde kind’ bestaat niet, net zomin als het ‘normale’ kind” (Kuipers, 2004, p. 29).

Dit onderzoek is gericht op meer- en hoogbegaafde leerlingen. De onderwijsbehoeften van deze leerlingen staan centraal.

In het theoretisch kader wordt antwoord gegeven op de onderzoeksvraag: ‘Op welke manieren kan er volgens de literatuur tegemoet gekomen worden aan de onderwijsbehoeften van meer- en hoogbegaafde leerlingen?’

Een antwoord op deze vraag kan gevormd worden door de beantwoording van verschillende deelvragen: ‘Welke factoren zijn volgens de literatuur van invloed op de ontwikkeling van meer- en hoogbegaafde leerlingen? Welke onderwijsbehoeften hebben meer- en hoogbegaafde leerlingen volgens de literatuur? Door welke middelen of aanpassingen kan er volgens de literatuur op scholen tegemoet gekomen worden aan de onderwijsbehoeften van meer- en hoogbegaafde leerlingen? Welke ondersteuningsbehoeften ervaren leerkrachten volgens de literatuur met betrekking tot de tegemoetkoming aan de onderwijsbehoeften van meer- en hoogbegaafde leerlingen? Welke ondersteuningsbehoeften ervaren de ouder(s) van meer- en hoogbegaafde leerlingen volgens de literatuur met betrekking tot de ontwikkeling van hun kind(eren)?’

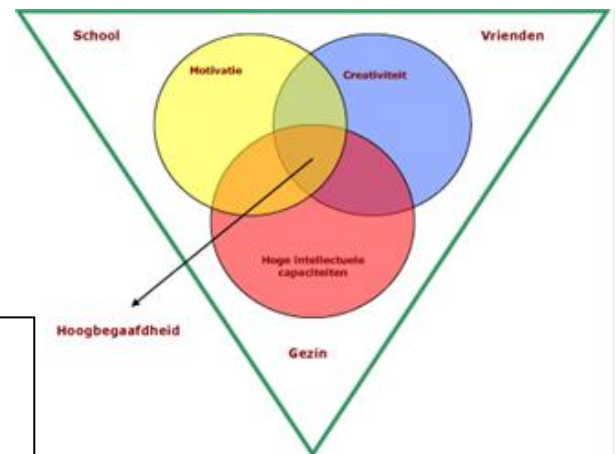
2.1 Definitie

Voor de definitie van (hoog)begaafdheid wordt in Nederland over het algemeen het Triadisch Interdependentiemodel van Renzulli en Mönks gebruikt (van Gerven, 2008b).

Dit model gaat uit van drie persoonlijkheidseigenschappen:

- Een hoge intelligentie;
- Motivatie;
- Creativiteit.

Figuur 1. Triadisch Interdependentiemodel van Renzulli en Mönks (1995)

De intelligentie van personen kan gemeten worden door middel van een intelligentieonderzoek. Tijdens een intelligentieonderzoek wordt het intelligentiequotiënt (IQ) gemeten en ingeschaald. Bij de normaalverdeling wordt 100 gezien als een gemiddeld IQ. Bij personen met een IQ tussen 115 en 130 wordt geconcludeerd dat zij op een meerbegaafd niveau presteren. Personen met een IQ hoger dan 130 worden gezien als hoogbegaafde presteerders (van Gerven, 2008a).

De motivatie van een leerling wordt gekenmerkt door de exploratiedrang die de leerling heeft. Wanneer een leerling gemotiveerd is, wil het graag nieuwe dingen ontdekken en wil graag succesvol presteren. “Onder creativiteit wordt een creërend denkvermogen verstaan, waardoor een mens in staat is om buiten de reguliere kaders oplossingen voor problemen te zoeken” (van Gerven, 2004a, p. 2).

2.2 Invloedsfactoren

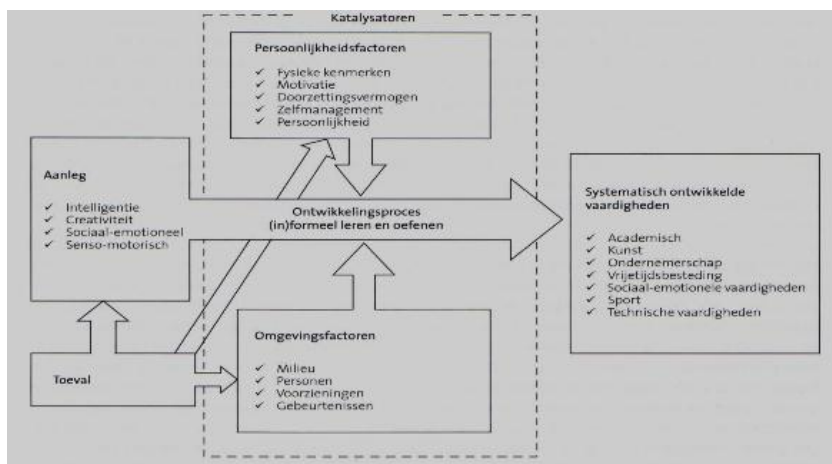
Naast een hoge intelligentie, creativiteit en motivatie beschrijven Renzulli en Mönks drie factoren welke inspelen op de ontwikkeling van (hoog) begaafde leerlingen.

Wanneer deze factoren, gezin, peers (ontwikkelingsgelijken) en de school een stimulerende werking hebben, zullen de leerlingen zich optimaal kunnen ontwikkelen.

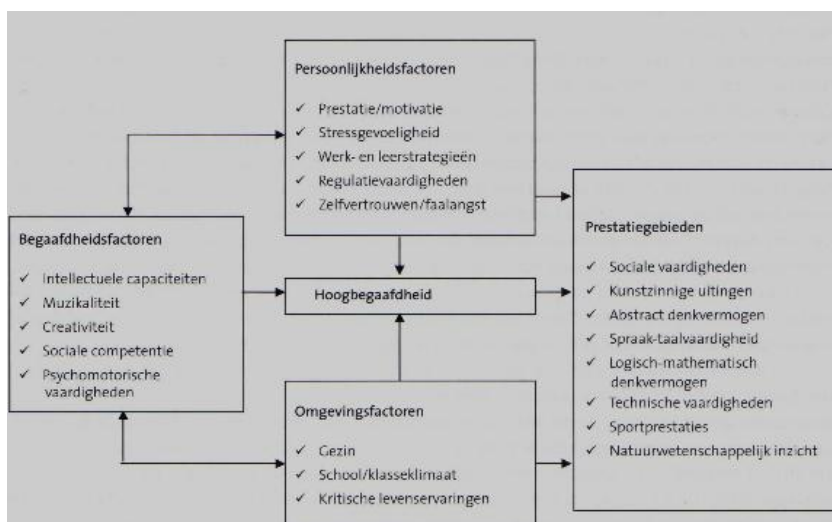
Het model van Gagné (2000) zie figuur 2., is een ander wetenschappelijk model. Gagné beschrijft dat hoogbegaafdheid een aanleg is, welke genetisch is bepaald en welke zich spontaan kan ontwikkelen. Twee factoren hebben invloed op deze spontane ontwikkeling: de intrapersonlijke kenmerken en de omgeving (Heller, Mönks, & Passow, 1993). Deze factoren komen overeen met het model van

Renzulli en Mönks. Het verschil is dat Gagné zich niet alleen richt op de pure intelligentie. Hij bekijkt de hoge prestatie vanuit meerdere factoren: het subfactoren creërend vermogen, de sociaal-emotionele talenten en de sensomotorische talenten.

Een factor welke opvalt bij het model van Gagné is de toevalsfactor. Deze heeft betrekking op de 'toevallige' dingen uit het leven, zoals het gezin waarin een leerling geboren wordt, de gebeurtenissen welke een leerling meemaakt in zijn/haar leven. Volgens Gagné is dit van invloed op de mate waarin een leerling tot prestaties op het hoogbegaafdheid niveau komt (van Gerven, 2008a). Al deze factoren samen bepalen hoe de aanleg van hoogbegaafdheid zich gaat ontwikkelen en gaat uiten.

Figuur 2.
Differentiatiemodel van
Gagné (2000)

Figuur 3.
Multifactorienmodel van
Heller (1992)

Heller, figuur 3., maakt een samenhang tussen begaafdheden, persoonlijkheidsfactoren, omgevingsfactoren. Muzikaliteit, sociale competentie en psychomotorische vaardigheden worden in dit model toegevoegd naast het intellectuele vermogen en de creativiteit Renzulli en Mönks beschrijven.

De motivatie of prestatiedrang wordt beschreven bij de persoonlijkheidsfactoren.

Daarnaast spelen levenservaringen een rol in het model van Heller. Gagné benoemt deze als gebeurtenissen.

Al deze factoren uiten zich in de prestatiegebieden, door Gagné talenten genoemd.

2.3 Kenmerken en onderwijsbehoeften

De modellen van Gagné en Heller spreken over leer- en persoonlijkheidseigenschappen als: motivatie, doorzettingsvermogen, zelfmanagement, persoonlijkheid, stressgevoeligheid, werk- en leerstrategieën, regulatievaardigheden en zelfvertrouwen/faalangst.

Het is voor leerkrachten belangrijk om een duidelijk inzicht te hebben in de leer- en persoonlijkheidseigenschappen van leerlingen. Deze zijn van invloed op het opzetten van een goed lesstofaanbod voor meer- en hoogbegaafde leerlingen (van Gerven, 2001). “De persoonlijkheidskenmerken van hoogbegaafde leerlingen geven een extra dimensie aan de leereigenschappen, waardoor de hoogbegaafde leerling zich wezenlijk onderscheidt van de hoogintelligente leerling, oftewel (meer)begaafde leerling” (van Gerven, 2004a, p. 89-90). De mate van leer- en persoonlijkheidseigenschappen verschilt per leerling, niet iedere eigenschap is even sterk bij iedere leerling ontwikkeld.

<i>Persoonlijkheidskenmerken</i>	<i>Leereigenschappen</i>
Grote taalvaardigheid	Snel van begrip
Groot creërend vermogen	Hoog leertempo
Sterke mate van originaliteit	Goed geheugen
Geestelijk vroegrijp	Brede algemene interesse
Sterk doorzettingsvermogen	Groot probleemoplossend vermogen
Hoge mate van perfectionisme	Sterk analytisch ontwikkeld
Hoge sociale competentie passend bij het hoge cognitieve niveau	Is goed in staat om nieuwe verworven kennis om te zetten in bestaande kennis en deze toe te passen.
Vermogen tot reflectie	
Vermogen tot intuïtief denken	
Grote voorkeur voor het ‘niet schoolse’ leren.	Figuur 4. Persoonlijkheidskenmerken en Leereigenschappen door van Gerven (2004a)

Er zijn meerdere lijsten beschikbaar waarin de kenmerken van (hoog)begaafde leerlingen beschreven worden. Clark (1983) presenteerde een reeks van differentiële kenmerken van hoogbegaafde leerlingen. Deze zijn benoemd als: cognitieve, affectieve, fysieke, intuïtieve en maatschappelijke concepten. Gross, McLeod en Pretorius (2001) hebben door middel van hun studie deze lijst aangepast en aangevuld met: het negatieve gedrag wat mogelijk vertoond kan worden door (hoog)begaafde leerlingen, bepaalde behoeften en positief gedrag. In de laatste categorie wordt onder andere: nieuwsgierigheid, het vermogen van abstract handelen, alertheid, subtiel gevoel voor humor, geavanceerde leesvaardigheid, uitstekend behoud van kennis, sterkte gevoelens en meningen en een voorkeur voor ‘ongewone’, originele en creatieve antwoorden beschreven. Betts en Neihart (2010) hebben een lijst ontwikkeld waar zes profielen voor (hoog) begaafde leerlingen beschreven staan. Hierin worden: gevoelens en houdingen, gedragingen, behoeften, waarneming volwassenen/peers, identificatieprofielen en de ondersteuning vanuit huis en school beschreven. Deze lijst is opgenomen in *Bijlage 1. Originele profielen (hoog) begaafde leerlingen*.

Wanneer er gekeken wordt naar de onderwijs- en ondersteuningsbehoeften van leerlingen, kan een leerkracht zich de volgende vraag stellen: “Deze leerling (leerlingen) heeft (hebben) ...

- instructie nodig die...
- opdrachten of materialen nodig die...
- leeractiviteiten nodig die...
- feedback nodig die...
- groepsgenoten nodig die...
- een leraar nodig die...

... om het gestelde doel te behalen.” (Pameijer, van Beukering & de Lange, 2009, p. 15).

Betts en Neihart (2010) beschrijven de onderwijsbehoeften van (hoog)begaafde leerlingen vanuit verschillende profielen. De succesvolle leerling heeft behoefte aan uitdaging. Daarnaast is het belangrijk dat hij tekortkomingen inziet, risico's durft te nemen en zelfkennis krijgt. Het zelfstandig leren kan hij ontwikkelen net als assertiviteitsvaardigheden en de creativiteit.

De uitdagende leerling heeft de voorkeur voor actie en discussie, daarnaast is deze creatief. Deze leerling zal moeten leren om zich te verbinden met anderen waarbij hij tactvol en flexibel zal moeten zijn. Hierbij kan de koppeling gemaakt worden met inter-persoonlijke vaardigheden. De ontwikkeling van het zelfbewustzijn en de zelfbeheersing zijn belangrijkere punten. De onderduikende leerling ontkent de begaafdheid en vermijdt uitdaging. Hij heeft behoefte om vrije keuzes te maken. De omgeving heeft een grote invloed op deze leerling. Positieve invloeden zijn een begaafde peer-groep, een overkoepelend rolmodel en een omgeving die luistert. Zelfbegrip en acceptatie zijn punten ter ontwikkeling. De drop-out vertoont spijbelgedrag, maakt taken niet af en isoleert zichzelf. Veiligheid en structuur zijn erg belangrijk voor deze leerling, evenals een individueel programma, professionele begeleiding en korte termijndoelen. Deze leerling kan het prettig vinden om in een alternatieve ruimte te werken. Het verantwoordelijkheidsgevoel zal ontwikkeld moeten worden. Er zijn ook (hoog) begaafde leerlingen met leer- of gedragsproblemen. Deze leerlingen werken inconsistent, presteren matig tot slecht en zijn storen in de groep. Er is behoefte aan succeservaringen en de nadruk op sterke punten. Volharding en assertiviteit zijn punten ter ontwikkeling. De zelfstandige leerling ontwikkelt eigen doelen, doet mee, werkt zonder bevestiging en is enthousiast en creatief. Er moet niet vergeten worden dat ook deze leerling steun nodig heeft, onder andere bij het nemen van risico's. Bij de begeleiding moet de leerling de keus krijgen voor nieuwe richtingen en een toenemende zelfstandigheid waarbij wordt ingezet op een aanhoudende ontwikkeling. Een support team helpt deze leerling om zich te ontwikkelen, waarbij feedback wordt gegeven over de sterke punten en mogelijkheden.

De houding van de leerkracht speelt een cruciale rol in het presteren van de (hoog) begaafde leerlingen. De leerkracht zal de talenten van deze leerlingen moeten benoemen, zodat zij weten wat zij kunnen. Daarnaast hebben de verwachtingen van leerkrachten invloed op het gedrag van leerlingen (Peters, Grager-Loidl, & Supplee, 2000). Wanneer leerlingen niet worden aangesproken op hun talenten en wanneer de leerkracht lage verwachtingen heeft, kan dit leiden tot demotivatie en probleemgedrag, waardoor leerlingen in een neerwaartse motivatie- prestatie- spiraal terecht komen.

Naast de specifieke onderwijs- en ondersteuningsbehoeften zijn er algemene kenmerkende punten voor (hoog) begaafde leerlingen:

- Behoeftte aan uitdagingen
- Behoeftte aan autonomie (van Gerven, 2008b)

2.4 Materialen en aanpassingen

Mooij, Hoogeveen, Driessen, van Hell en Verhoeven(2007) onderkennen vier mogelijke varianten welke ingezet kunnen worden als differentiatie in het leerarrangement van (hoog)begaafde leerlingen: Het aanbieden van extra leer- en verrijkingsstof, compacten van reguliere lesstof, het deelnemen aan een plusgroep, het versnellen of overslaan van een klas. Deze punten hebben invloed op de motivatie en uitdaging van leerlingen.

- Verrijken lesaanbod:

Verrijken houdt in: het waardevoller maken van het onderwijsaanbod. Er wordt niet direct meer of moeilijkere lesstof aangeboden, de lesstof moet rijker en waardevoller worden.

Dit gebeurt wanneer er wordt toegekomen aan de onderwijsbehoeften en capaciteiten van de (hoog) begaafde leerlingen (Te Boekhorst –Reuver, 2007). Bij het verrijken van lesstof wordt er een beroep gedaan op de specifieke leereigenschappen van de leerlingen. Dit verschilt per (hoog) begaafde leerling. Aan het werken met verrijkingsmateriaal moeten eisen worden gesteld (Drent, 2008).

Het verrijkingsmateriaal vervangt de gewone taak voor (hoog) begaafde leerlingen, daarom is het belangrijk dat het aan de volgende criteria voldoet: de leerlingen dienen ervoor te zorgen dat het werk af, goed, verzorgd en zelfstandig verwerkt is.

De leerlingen moeten zich eigenaar voelen van het leerproces, het moet aansluiten op hun onderwijsbehoeften en interesses.

Hierbij is het belangrijk dat het materiaal uitdagend is (Eborah Eyre, 2005). De leerlingen moeten onderzoeken, problemen oplossen en beslissingen nemen.

Tijdens het proces moeten zij plannen, uitvoeren en reflecteren. Het is mogelijk dat de leerlingen het werk zelf nakijken, maar omdat de opdrachten bij voorkeur niet één antwoord hebben, is het verstandig dat de leerkracht het werk controleert (Drent, 2008).

- Compacten:

Compacten, het overslaan van onnodige herhalings- en oefenstof uit de methode, kan toegepast worden op individueel- en schoolniveau. Wanneer er voor een schoolbrede vaststelling gekozen wordt, is het voor leerkracht en leerlingen duidelijk wat er van hen verwacht wordt. Daarnaast zorgt het voor een doorgaande lijn gedurende de schooltijd van de (hoog) begaafde leerling (Van Gerven, 2004b). Wanneer compacten worden toegepast, is het belangrijk om inzicht te hebben in de opbouw van de methode. Vervolgens kan op basis van het aanbod en de leerlijnen besloten worden hoe de compacten worden ingedeeld. De compacting wordt leerkrachtonafhankelijk wanneer deze is toegespitst op de algemene leereigenschappen van (hoog) begaafde leerlingen (Drent, 2004). Hierbij wordt niet gekeken naar de individuele prestaties. Het is mogelijk om de compacten op verschillende manieren in te delen. Dit kan via twee leerlijnen. 1. De leerlingen volgen de instructie bij nieuwe lesstof, maar de hoeveelheid kan beperkt worden. 2. Deze leerlingen krijgen een minimum aan instructie (of geen instructie) en proberen de lesstof zich eigen te maken. Deze groep leerlingen heeft aan weinig oefenstof voldoende om te komen tot hetzelfde beheersingsniveau als gemiddeld begaafde leerlingen (Drent, 2004).

- Plusklas:

Op bepaalde scholen wordt gebruik gemaakt van de plusklas. Naar deze klas gaan (hoog) begaafde leerlingen voor een deel van de schoolweek samen met andere (hoog) begaafde leerlingen. Dit kan variëren van enkele uren tot enkele dagen per week.

Volgens Moon en Feldhusen (1995) wordt er binnen deze groep beter tegemoet gekomen aan de speciale intellectuele behoeften van de (hoog) begaafde leerlingen.

Sterke punten zijn: Contact tussen intellectuele peers, flexibiliteit van het curriculum, er wordt ingespeeld op de interesses van de leerlingen, gespecialiseerde leerkrachten.

Punten van kritiek zijn: De vaardigheden welke geleerd worden, zijn niet toepasbaar in de reguliere groep, het wordt gefragmenteerd aangeboden, kan als een uitzonderingspositie ervaren worden (Hoogeveen, van Hell, Mooij, & Verhoeven, 2004). Leerlingen kunnen de plusklas als zeer positief ervaren, omdat hen hier de uitdaging wordt geboden waaraan zij behoefte hebben. Wanneer de lesstof vanuit de plusklas wordt meegenomen naar de reguliere klas en eventueel als huiswerk voor in de klas gebruikt wordt, levert dit een win-win situatie op voor leerkracht en leerling.

- Doorstroming:

Doorstroming kan gerealiseerd worden, wanneer dit een optimaal effect heeft op de ontwikkeling van de (hoog) begaafde leerling. Een traject van onderzoek en gesprekken zal uitwijzen of doorstroming geschikt is. Hierbij wordt gekeken naar de prestaties, het gedrag en houding van de leerling, de reeds toegepaste compacten en de positieve houding van ouders en leerling ten opzichte van de doorstroming (Van Gerven, 2004b).

- Niveaugroepen:

Op vele scholen wordt gewerkt in niveaugroepen. Wanneer dit wordt toegepast in het onderwijs, is het niet uitzonderlijk om een niveaugroep voor (hoog) begaafde leerlingen te vormen. Toch is het goed om het onderwijs aan (hoog) begaafde leerlingen te integreren in het totale groepsgebeuren (Schutmaat, 2012). Hierdoor blijven de (hoog) begaafde leerlingen onderdeel van de groep en kunnen zij anderen vertellen over hun werk.

Daarnaast blijven zij een deel van de groep, door: het bespreekbaar maken van de niveau-indeling, het geven van ruimte voor samenwerking, het presenteren van het gemaakte werk en door andere leerlingen ook verrijkend materiaal aan te bieden op hun niveau (De Bruin-De Boer & Van Gerven, 2008). Bij het laatste punt kunnen de (hoog) begaafde leerlingen hun talenten inzetten om anderen te ondersteunen.

- Aanleren van leerstrategieën:

Binnen het reguliere onderwijsprogramma worden (hoog) begaafde leerlingen niet uitgedaagd om te 'leren leren' (Mooij, 2007). Dit houdt in dat leerlingen metacognitief leren denken. Zij worden zich bewust van hun eigen leren en leren dit proces te sturen.

(Hoog)begaafde leerlingen denken en leren anders dan gemiddeld begaafde leerlingen, voor hen is daarom een andere aanpak nodig. De (hoog) begaafde leerlingen moet geleerd worden om te reflecteren op hun eigen denken en handelen (Kuipers, 2009). Door de (hoog) begaafde leerlingen planmatig te leren werken kunnen zij het beste uit zichzelf halen.

2.5 Ondersteuningsbehoeften leerkrachten

Onder de ondersteuningsbehoeften van leerkrachten wordt verstaan: hetgeen de leerkracht nodig heeft om de ontwikkeling van (hoog) begaafde leerlingen optimaal te stimuleren (Meijer, 2007). Allereerst is het belangrijk dat de leerkracht inzicht heeft welke leerlingen meer- of hoogbegaafd zijn. Daarbij is het belangrijk dat er niet alleen gelet wordt op hoge prestaties, maar ook op eventuele onderpresteerders.

Hierbij zal gekeken moeten worden naar resultaten welke in het verleden zijn behaald en op het gedrag van de leerlingen: moeilijkheden bij de concentratie, vermijden van nieuwe leeractiviteiten, matige werkhouding, weinig gemotiveerd, zeer wisselende resultaten, veel slordigheidfouten, minderwaardigheidsgevoelen en weinig of geen vrienden (Meijer, 2007; Van Gerven, 2008c).

Wanneer de leerkracht de (hoog) begaafde leerlingen heeft gesignaleerd, kunnen de onderwijsbehoeften van deze leerlingen in kaart gebracht worden. Aan deze onderwijsbehoeften kan het onderwijs aangepast worden. Hierbij komt de vraag naar boven: Wat heeft de leerkracht nodig om dit passend onderwijs aan deze leerlingen te kunnen bieden en hen daarin te ondersteunen?

Middelen kunnen zijn: ondersteuning bij het opstellen van handelings- of groepsplannen, verrijkingsmaterialen, ruimte en tijd (Schutmaat, 2012). De leerkracht is één van de katalysatoren welke invloed heeft in de talentontwikkeling van (hoog) begaafde leerlingen. Zij bieden passend en doeltreffend onderwijs aan (hoog) begaafde leerlingen (Gagné, 2003).

Enkele vaardigheden en hulpmiddelen voor leerkrachten welke (hoog)begaafde leerlingen begeleiden zijn:

- Analytisch vermogen.
- Contact met collega's of specialisten.
- Vaardigheid tot gespreksvoering met leerlingen.
- Respect en vertrouwen tegenover de leerlingen.
- Tolerantie van onduidelijkheid.
- Behulpzaamheid (Peters, 2007).

Training van leerkrachten en empirisch onderzoek blijft nodig om adequaat onderwijs te kunnen bieden (Hoozeveld, 2007). Tijdens de trainingen kan toegekomen worden aan de ondersteuningsbehoeften en – vragen van leerkrachten.

Onderwijs aan (hoog)begaafde leerlingen, evenals bij alle leerlingen, blijft een uitdaging.

Het is daarom essentieel dat leerkrachten voldoende kennis hebben over deze groep leerlingen, hierdoor kunnen zij de leerlingen bieden wat zij nodig hebben en onderpresterende leerlingen onderkennen (Gross, 1999).

2.6 Ondersteuningsbehoeften ouders

“Ouders van (hoog) begaafde leerlingen staan regelmatig voor vragen over de opvoeding van hun (hoog) begaafde kind thuis en op school” (D’hondt, & Van Rossen, 2002, p. 51).

Onder de ondersteuningsbehoeften van ouders wordt verstaan: dat wat ouders nodig hebben om hun kind te ondersteunen bij de ontwikkeling van zijn/haar talent.

Het gezin speelt een cruciale rol in de persoonlijkheidsontwikkeling van ieder kind. De opvoeding en benadering van (hoog) begaafde kinderen is belangrijk voor de mate van ontwikkeling.

Het is belangrijk dat ouders vroegtijdig de (hoog) begaafdheid bij hun kind onderkennen. Vele ouders merken tijdens de kleuterjaren dat er iets met het kind aan de hand is. Het heeft een zeer goed geheugen, uitgebreide woordenschat, stelt zeer veel vragen, is zeer actief en onderzoekt zelf dingen (D’hondt, & Van Rossen, 2002). Wanneer een ouder dit opmerkt, kan het aangegeven worden bij instanties of tijdens de aanmelding op de basisschool.

Binnen het gezin moet ruimte geboden worden aan het kind, om zijn/haar talenten te ontwikkelen. Ouders moeten leren om deze ontwikkeling op een evenwichtige manier stimuleren (Van Gerven, 2004a). Ouders die de exploratiedrang van hun kind niet stimuleren, leren het kind in toenemende mate kinderachtiger en afhankelijker gedrag aan (Guyt, 2004). Dit heeft een gevolg op de gedragsontwikkeling van het kind. Het is belangrijk om als ouder realistische verwachtingen te hebben van het kind. Onrealistische verwachtingen kunnen leiden tot onderpresteren of (faal) angst. Dit is mogelijk wanneer ouders te hoge verwachtingen hebben, maar ook wanneer deze te laag zijn (Guyt, 2004).

Ouders kunnen moeite ervaren bij het stimuleren van de ontwikkeling van hun (hoog) begaafde kind of bij het hebben van realistische verwachtingen. Voor ouders is het belangrijk om inzicht te hebben in (hoog) begaafdheid op zich en de (hoog) begaafdheid van hun kind. Ouders kunnen met een hulpvraag bij school komen, het is belangrijk dat de school hier serieus opingaat. Evenals de ondersteuningsbehoeften van leerkrachten, kennen ouders deze ook. De meeste ouders willen hun kind optimaal begeleiden en ondersteunen bij de ontwikkeling van hun talent. De school moet heldere, adequate informatie bieden met betrekking tot de ontwikkeling en begeleiding van de (hoog)begaafde leerling. Wanneer de school dit doet, kan er inzet van ouders terugverwacht worden.

2.7 Samenvatting

(Hoog) begaafde leerlingen worden gekenmerkt door een hoog of bovengemiddeld IQ, een gemotiveerde houding en creatieve oplossingen. De omgeving en intrapersonlijke kenmerken hebben een invloed op de ontwikkeling van de begaafdheid. (Hoog) begaafde leerlingen kenmerken zich onder andere door hun snelle begrip, hoog leertempo, goed geheugen en brede algemene interesse. Algemene onderwijsbehoeften voor (hoog) begaafde leerlingen zijn: behoefte aan uitdaging en autonomie. Elke leerling is uniek, heeft eigen persoonlijkheidskenmerken en vraagt om een andere begeleiding. Er zijn zes verschillende (hoog)begaafdheidsprofielen opgesteld door Betts en Neihart (2010). Elk leerling profiel vertoont bepaald gedrag en heeft specifieke onderwijs- en ondersteuningsbehoeften.

Differentiatie binnen het onderwijs voor (hoog) begaafde leerlingen kan gevormd worden door een verrijking van het lesaanbod, compacten binnen het lesaanbod, een plusklas of doorstroming. Daarnaast kan er binnen het onderwijs gewerkt worden met niveaugroepen. Om onderpresteren tegen te gaan is het belangrijk om bij het lesaanbod rekening te houden met de onderwijs- en ondersteuningsbehoeften van de (hoog) begaafde leerlingen. Daarnaast is het belangrijk dat deze leerlingen ‘leren leren’. Hierbij reflecteren zij op hun eigen denken en handelen. Door planmatig te leren werken, kan de begaafdheid optimaal worden ontwikkeld en benut. Deze ontwikkeling kan gestimuleerd worden door leerkrachten en ouders. Leerkrachten en ouders moeten bepaalde vaardigheden bezitten om (hoog) begaafde leerlingen te herkennen en om toe te komen aan hun onderwijsbehoeften. Hierbij kunnen zij handelingsverlegenheid ervaren, zoals moeite bij: het signaleren, het bieden van onderwijs op niveau, het bieden van ruimte en het stellen van realistische doelen.

3. Onderzoeksopzet

In dit hoofdstuk wordt het onderzoeksproces verwoord. De onderzoeksstrategie, onderzoeksgroepen, verantwoording voor en ingezette instrumenten en triangulatie worden beschreven. Deze zaken beschrijven hoe het onderzoek plaatsvindt. In de bijlagen staan de uitkomsten van de onderzoeksinstrumenten. Deze zijn niet blanco opgenomen. De uitkomsten van de onderzoeksinstrumenten zullen geanalyseerd worden in hoofdstuk vier.

3.1 Onderzoeksstrategie

Bij dit onderzoek is gekozen voor een combinatie van twee onderzoeksvormen; actieonderzoek en ontwerpgericht onderzoek.

Het actieonderzoek gaat uit van de bestaande situatie op Het Talent. Het is gericht op het handelen van de leerkrachten in het onderwijs voor meer- en hoogbegaafde leerlingen. Het onderzoek leidt tot bewustwording van dit handelen gebaseerd op de onderwijsbehoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen. De meer- en hoogbegaafde leerlingen zijn een belangrijke bron van informatie tijdens dit onderzoek.

In hoofdstuk vijf worden aanbevelingen gegeven voor het bijsturen van het onderwijs aan de meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent. Deze aanbevelingen zijn oplossingen in de vorm van interventies of materialen. De aanbevelingen worden ontworpen, maar niet uitgevoerd door de onderzoeker. De aanbevelingen komen voort uit het onderzoek en de theorie. Deze punten zijn kenmerkend voor een ontwerpgericht onderzoek (Harinck, 2010).

3.2 Onderzoeksgroepen

De groepen welke meewerken aan het onderzoek zijn: de meer- en hoogbegaafde leerlingen van de midden- en bovenbouw op Het Talent, de ouders van de meer- en hoogbegaafde leerlingen van de midden- en bovenbouw op Het Talent, de leerkrachten van de midden- en bovenbouw op Het Talent en één hoogbegaafdheidsspecialist.

De meer- en hoogbegaafde leerlingen zijn door de leerkrachten geselecteerd. Zij hebben deze leerlingen ingeschaald als leerlingen welke over het algemeen goede cijfers behalen, waarvan uit de NSCCT (intelligentieonderzoek) blijkt dat zij een bovengemiddeld IQ hebben of welke een grote motivatie hebben. Daarnaast zijn er enkele leerlingen opgegeven waarvan de leerkracht verwacht dat de leerling meer- of hoogbegaafd is, maar welke onderpresteert qua prestaties en werkhouding. Aan deze punten kunnen meer- en hoogbegaafde leerlingen herkend worden, zie *deelhoofdstuk 2.1*. Er werken 57 meer- en hoogbegaafde leerlingen mee aan het onderzoek. Hun ouders zijn ook benaderd, hiervan hebben 50 de vragenlijst ingevuld. Tien van de twaalf leerkrachten hebben hun vragenlijst ingevuld, dit aantal zal aangehouden worden.

3.3 Verantwoording onderzoeksinstrumenten

De onderzoeksinstrumenten zijn ontworpen om de onderwijsbehoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen van Het Talent in beeld te krijgen. In onderstaande deelhoofdstukken wordt beschreven hoe de gegevens verzameld worden. Er worden verschillende onderzoeksinstrumenten toegepast tijdens het onderzoek; vragenlijsten, interviews en een vergadering.

3.3.1 Vooronderzoek

De beginsituatie heeft de onderzoeker door middel van een vooronderzoek bepaald. Tijdens dit vooronderzoek hebben tien leerkrachten van de midden- en bovenbouw op Het Talent eenmalig een vragenlijst ingevuld. Bij de beantwoording hebben de leerkrachten antwoord gegeven op vragen over; de signalering van de betrokken leerlingen, de aanpassingen welke zij op dit moment toepassen binnen hun onderwijs, problemen en vragen welke de leerkrachten ervaren en over veranderingen welke zij graag willen zien binnen het onderwijs voor de meer- en hoogbegaafde leerlingen. De gegevens heeft de onderzoeker geanalyseerd. De resultaten heeft zij gepresenteerd aan het team.

Tijdens deze presentatie heeft de onderzoeker een koppeling gemaakt met de literatuur welke beschreven is in hoofdstuk twee. De presentatie welke de onderzoeker gegeven heeft, is weergegeven in *Bijlage 2. Presentatie vooronderzoek*.

In een kennismakingsmail naar de betrokken ouders, heeft de onderzoeker uitgelegd wie zij is, wat voor onderzoek zij doet en waarom zij dit onderzoek doet. Daarnaast hebben de ouders kunnen aangeven of zij bezwaar hebben tegen de medewerking van hun kind en henzelf. De onderzoeker heeft hier geen reacties op gekregen. De mail is opgenomen in *Bijlage 3. Mail ouders*.

3.3.2 Vragenlijsten

Er zijn verschillende vragenlijsten opgezet voor de beantwoording van de onderzoeksvragen. Door middel van vragenlijsten wordt in een relatief korte tijd veel informatie verkregen vanuit de onderzoeksgroepen. Door het analyseren van de antwoorden kan de onderzoeker antwoord geven op de onderzoeksvragen twee, drie en vier.

De vragenlijsten voor de leerlingen, leerkrachten en ouders zijn opgedeeld in drie delen.

Het eerste deel gaat over de onderwijsbehoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent. De vragen zijn opgesteld naar aanleiding van het principe 'handelingsgericht werken' welke Pameijer, van Beukering en de Lange (2009) beschrijven. Dit principe is uitgebreid beschreven in *deelhoofdstuk 2.3. Kenmerken en onderwijsbehoeften*. Door deze vraagstelling wil de onderzoeker een duidelijk en compleet beeld krijgen van de verschillende onderwijsbehoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen. Door de antwoorden te analyseren, komt naar voren welke onderwijsbehoeften het sterkst worden vertegenwoordigd.

Het tweede deel van de vragenlijst geeft inzicht in het bieden van uitdaging. De gegevens geven antwoord op de vragen: Bij welke vakken is behoefte aan uitdaging en op welke manieren kan deze geboden worden? De vraagstelling is afgeleid uit het onderzoek van Schutmaat (2012). De meer- en hoogbegaafde leerlingen en de leerkrachten beantwoorden deze vragen. De ouders zijn achterwege gelaten, aangezien zij waarschijnlijk hetzelfde antwoord geven als hun kind.

Een deel welke verschilt per vragenlijst is het derde. Bij de leerlingvragenlijst gaat het om het feit wat de meer- en hoogbegaafde leerlingen nog willen leren of kunnen. Daarbij beantwoorden zij hoe dit gerealiseerd kan worden samen met de omgeving. De betrokken leerlingen kunnen hun mening en ervaringen beschrijven over de uitdaging welke zij krijgen of hopen te ontvangen.

De betrokken leerkrachten verwoorden hun verwachtingen op verschillende gebieden rond de realisatie van het bieden van uitdaging. Daarnaast beschrijven zij hun ondersteuningsbehoeften. Ook de betrokken ouders beschrijven hun ondersteuningsbehoeften. In hun vragenlijst kunnen de ouders vragen beantwoorden over de uitdaging voor hun kind op dit moment en hoe dit meer kan aansluiten bij de onderwijsbehoeften van hun kind. De onderzoeker heeft de vragen uit het derde deel opgesteld door middel van literatuur uit *hoofdstuk 2. Theoretisch kader*. Hierbij is niet één specifieke auteur gebruikt.

De vragenlijsten heeft de onderzoeker digitaal gemaakt. De leerlingen hebben ieder de vragenlijst op de computer ingevuld. De onderzoeker is hierbij aanwezig geweest voor eventuele begeleiding. In de middenbouw heeft dit plaatsgevonden in groepen van vier leerlingen, in de bovenbouw in groepen van zes leerlingen. Er is besloten om alle leerlingen dezelfde vragenlijst in te laten vullen, om een zo reëel mogelijk beeld te kunnen vormen. Via de link in een mail naar de betrokken leerkrachten en ouders hebben zij de vragenlijsten kunnen invullen. Daarnaast is er een vragenlijst opgesteld voor de hoogbegaafdheidsspecialist. Deze specialist is werkzaam op Het Talent door het geven van de plusklas aan de groepen vijf en zes. De vragenlijst is gebaseerd op de vragenlijst van de leerkrachten. In deze vragenlijst kan de specialist haar mening, ervaringen, kennis en ideeën beschrijven. Deze informatie kan de onderzoeker gebruiken bij de beantwoording van de onderzoeksvragen en het geven van aanbevelingen.

3.3.3 Interviews

De onderzoeker verwacht veel informatie te krijgen uit de vragenlijsten. Om meer specifieke informatie te krijgen heeft zij voor de meer- en hoogbegaafde leerlingen en leerkrachten een interview opgesteld. Dit interview zal niet bij elke betrokken leerling of leerkracht worden afgenomen. Er zullen twee meerbegaafde leerlingen worden geïnterviewd en twee hoogbegaafde leerlingen. Daarnaast zullen er twee leerkrachten geïnterviewd worden.

De opzet van de interviews kan aangevuld worden wanneer er onduidelijkheden zijn bij de beantwoording van de vragenlijst of wanneer de onderzoeker meer duidelijkheid wil krijgen over opvallende antwoorden.

3.3.4 Vergadering

Tijdens de vergadering, welke gepland staat op 23 mei 2013, zullen de opbrengsten (welke op dat moment verzameld zijn) gepresenteerd worden aan het team van Het Talent. Daarnaast zal er door middel van een activiteit antwoord gegeven worden op onderzoeksvraag vier. Een week voor de vergadering zal ieder teamlid een mail krijgen met daarin een opsomming van verrijkingsmaterialen. Op deze manier kunnen zij zich oriënteren op dit gebied. Tijdens de vergadering gaan de leerkrachten in groepen uiteen om de verrijkingsmaterialen te bespreken en hier een planning mee te maken voor de dagelijkse onderwijspraktijk. De opbrengsten zullen tijdens de vergadering besproken worden. Deze zullen bijdragen tot het geven van de aanbevelingen in hoofdstuk vijf. Door de uitvoering van de activiteit worden de leerkrachten van de midden- en bovenbouw nogmaals actief betrokken bij het onderzoek. De leerkrachten worden door deze werkwijze mede-eigenaar van het onderzoek. Dit zal hun motiveren om passend onderwijs te bieden aan de meer- en hoogbegaafde leerlingen uit hun klas. De agenda van de vergadering is opgenomen in *Bijlage 10*.

3.4 Draagvlak

Het onderwerp en de opzet van dit praktijkgericht onderzoek zijn besproken met het management team op Het Talent. Zij waren hier zeer tevreden over en zagen uit naar de uitvoering. Om draagvlak te creëren bij de leerkrachten op Het Talent, is voorafgaand aan het onderzoek een e-mail gestuurd. Hierin is het onderwerp en het doel van dit praktijkgericht onderzoek uitgelegd. Daarnaast is destijds het vooronderzoek gestart. Tijdens dit vooronderzoek zijn de leerkrachten gestimuleerd om na te denken over het onderwijs dat zij geven. Tijdens een presentatie zijn de antwoorden besproken, daarnaast is de opzet van dit praktijkgericht onderzoek besproken. De leerkrachten zijn zich bewust geworden van de waarde van onderwijs op niveau aan meer- en hoogbegaafde leerlingen. Zij, en het management team, hebben hun volledige medewerking gegeven met als doel verbetering van het onderwijs voor meer- en hoogbegaafde leerlingen.

Ook de ouders hebben hun medewerking gegeven. Dit is beschreven in *deelhoofdstuk 3.3.1 Vooronderzoek*.

3.5 Triangulatie

Door vanuit verschillende invalshoeken naar een verschijnsel te kijken, vindt triangulatie plaats (Harinck, 2010). In dit onderzoek vindt de triangulatie plaats door het afnemen van ongeveer dezelfde vragenlijsten bij de betrokken leerlingen, leerkrachten en ouders. Het eerste en tweede deel van de vragenlijsten zijn praktisch hetzelfde. Het vergelijken van de antwoorden bij deze delen zal minder moeite kosten. Het derde deel heeft bij elke vragenlijst een andere opzet, maar de vragen van de verschillende lijsten komen met elkaar overeen. Hierdoor blijft de triangulatie in werking. Daarnaast zullen binnen elke onderzoeksgroep de resultaten vergeleken worden met elkaar. Ook bij de interviews vindt triangulatie plaats. Bij de vier leerlingen worden voor een groot gedeelte dezelfde vragen gesteld. De antwoorden van de leerlingen kunnen met elkaar vergeleken worden, evenals de antwoorden welke de twee leerkrachten geven.

4. Resultaten

In de maand april (2013) zijn de onderzoeksinstrumenten afgenomen bij de meer- en hoogbegaafde leerlingen, hun ouders en de leerkrachten van de midden- en bovenbouw op Het Talent. In dit hoofdstuk worden de gegevens geanalyseerd en met elkaar vergeleken. Er zal door middel van deelhoofdstukken antwoord worden gegeven op onderzoeksvragen twee, drie en vier.

Er zijn 57 meer- en hoogbegaafde leerlingen welke de vragenlijst hebben ingevuld, 50 ouders en 10 leerkrachten van de midden- en bovenbouw op Het Talent. De invulde vragenlijsten zijn geplaatst in de *Bijlagen 4., 5. en 6.* Informatie over de vragenlijst voor de hoogbegaafdheidsspecialist en de interviews staat beschreven in hoofdstuk 3. Daarnaast zijn de uitgewerkte interviews en ingevulde vragenlijst van de hoogbegaafdheidsspecialist toegevoegd in *Bijlage 7., 8. en 9.*

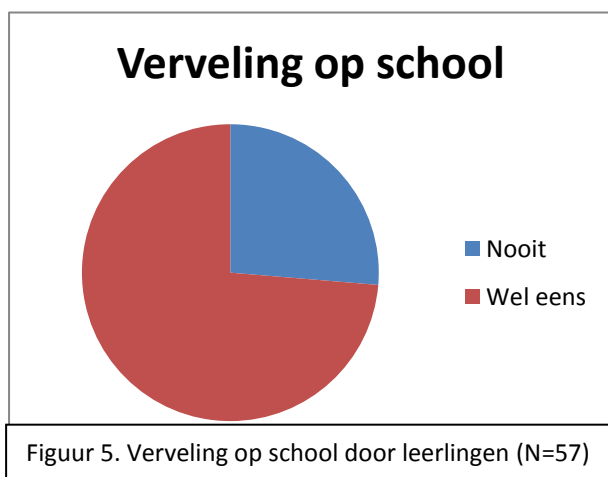
4.1 Onderwijsbehoeften

De onderwijsbehoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen staan centraal binnen dit praktijkgericht onderzoek. Hierbij zal uitgegaan worden van het principe van Pameijer en collega's (2009), welke beschreven is in *deelhoofdstuk 2.3 Kenmerken en onderwijsbehoeften.*

In deelhoofdstuk 4.1 zal antwoord gegeven worden op de volgende deelvragen: 2.1 'Welke onderwijsbehoeften hebben de meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent?', 2.2 'Welke onderwijsbehoeften ervaren de ouder(s) van de meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent bij hun kind(eren)?' en 2.3 'Welke onderwijsbehoeften ervaren de leerkrachten op Het Talent bij de meer- en hoogbegaafde leerlingen?' Door de beantwoording te vergelijken in paragraaf 4.1.4 zal triangulatie gecreëerd worden.

4.1.1 Leerlingen

Uit de afgenomen leerlingvragenlijst blijkt dat 38,60% van de betrokken leerlingen de instructie bij de lessen te lang vindt duren. 43,86% van de betrokken leerlingen geeft aan dat zij niet altijd de instructie willen volgen. Zij hebben behoefte aan instructie wanneer zij een toets hebben of bij bepaalde vakken waar zij niet zonder instructie zelfstandig kunnen werken. 57,89% van de betrokken leerlingen geeft aan het prettig te vinden als hij/zij moeilijkere opdrachten krijgt dan die uit het boek. Daarnaast blijkt dat 36,84% de opdrachten het liefst zelfstandig maakt. Dit tegenover 24,56% van de betrokken leerlingen die het prettig vindt om opdrachten samen met een klasgenoot te maken.

73,68% van de betrokken leerlingen heeft aangegeven zich wel eens te vervelen op school. Hieruit kan opgemaakt worden dat er niet voldoende wordt toegekomen aan de onderwijsbehoeften van de leerlingen. Het vervelen komt voornamelijk voor bij: lezen, aardrijkskunde, schrijven, begrijpend lezen en geschiedenis. De leerlingen geven aan dat: de instructie te lang duurt, het te makkelijk is, zij het werk snel af hebben, er veel herhaling is, zij het al begrijpen en dat er geen klaarwerk is wanneer zij het werk afhebben. In het interview geeft leerling D. aan dat zij taal 'saai' vindt, dit zijn makkelijke opdrachten en zij heeft deze

snel af. Om deze reden vindt zij dit geen leuk vak. D., en ook leerling M., geven aan zich te vervelen bij vakken waarbij de instructie lang is en wanneer de lesstof vaak herhaald wordt. De lesstof is volgens D. uitdagender wanneer de vragen moeilijker gesteld worden en de leerlingen meer zelfstandig mogen werken. Leerling S. geeft in het interview aan dat hij zich nooit verveelt. Dit komt, omdat hij altijd opdrachten heeft welke hij kan uitvoeren. Dit kan zijn het werk op de weektaak, het plusboek of klaar opdrachten.

Uit de vragenlijst blijkt ook dat het belangrijk is om klaarwerk te hebben liggen. 40,35% geeft aan dat een les dan leuk is. Daarnaast zal dit moeten aansluiten bij de interesses van de leerlingen. 43,86% van de leerlingen geeft aan dat een les leuk is als het over een onderwerp gaat dat hij/zij leuk vindt. De leerkracht heeft een grote rol bij de totstandkoming van bovenstaande punten. De betrokken leerlingen hebben aangegeven het prettig te vinden als een leerkracht; complimenten geeft wanneer de leerling het goed doet (33,33%), duidelijk is over wat de leerling moet doen (28,07%), aan het begin van de les zegt wat er geleerd gaat worden (24,56%) en vraagt of de leerling begrijpt wat hij/zij moet doen (19,30%).

De leerlingen hebben bij de laatste vraag van de vragenlijst antwoord kunnen geven op: Dit is wat ik nodig heb op school om goed te kunnen leren (zie figuur 6.).

‘Stilte in de klas’ zullen de betrokken leerlingen nodig hebben, wanneer zij zelfstandig aan het werk zijn. Een specifieke behoefte welke reeds terug te vinden is in de antwoorden: Uitdaging. Dit kan volgens de betrokken leerlingen vormgegeven worden door; moeilijkere boeken, opdrachten en spelletjes, minder hulpmaterialen als het rekenrek, meer werk in de werkmap, meer toetsen en informatieboeken. Uit figuur 6. blijkt dat materialen en ruimte van belang zijn bij het optimaal leren voor meer- en hoogbegaafde leerlingen. Ook de uitleg blijft belangrijk. Eerder in deze paragraaf is aangegeven dat de uitleg niet te lang moet zijn. Toch hebben de leerlingen behoefte aan uitleg wanneer zij zaken niet begrijpen.

Dit is wat ik nodig heb op school om goed te kunnen leren.

- Stilte in de klas. IIIII IIIII III
- Moeilijkere boeken en opdrachten. IIIII III
- Laptop/ tablet. IIII
- Zonder rekenrek. III
- Materialen om opdrachten uit te kunnen voeren. III
- Uitleg. III
- Speciale plek in de klas voor de pluskinderen. II
- Extra uitdaging. II
- Uitdagende opdrachten en spelletjes. II
- Meer opdrachten, om meer te oefenen. II
- Goede werktemperatuur. II
- Juf/meester. II
- Meer werk in de werkmap.
- Koptelefoon voor stilte.
- Extra uitleg voor dingen die ik niet snap.
- Leuke methode met leuke opdrachten.
- Informatieboeken.
- Meer toetsen.

Figuur 6. Behoeften om optimaal te leren door leerlingen (N=57)

4.1.2 Ouders

Naast de betrokken leerlingen hebben hun ouders vragen beantwoord over de onderwijsbehoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen (N=50). Bij de beantwoording hebben de ouders zich gericht op hun kind(eren).

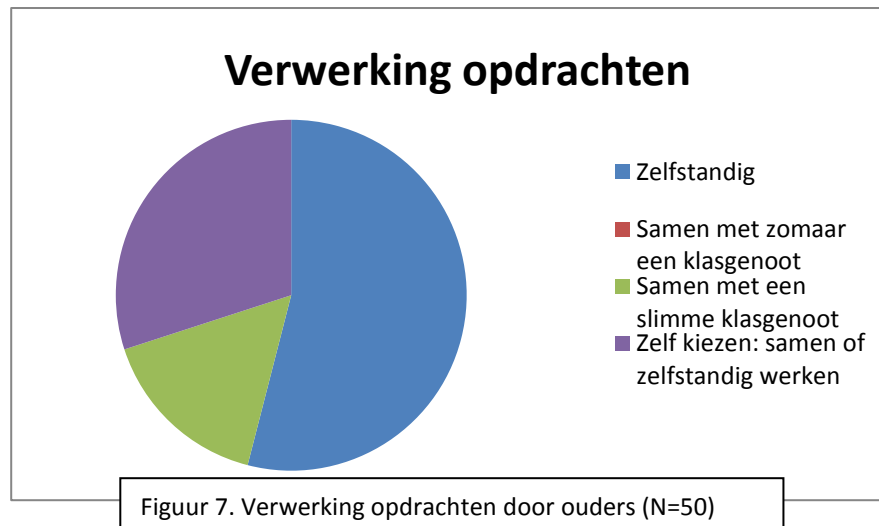
Uit de vragenlijst blijkt dat 46% van de betrokken ouders opmerkt dat hun kind de instructie te lang vindt duren. Er wordt aangegeven dat de leerlingen de stof meestal al begrijpen of dat zij de instructie saai vinden (22%). Toch geven de betrokken ouders aan dat hun kind het fijn vindt om meestal mee te doen met de instructie (48%). Slechts 4% geeft aan dat hun kind altijd mee wil doen en 18% geeft aan dat hun kind nooit mee wil doen. 26% geeft ‘anders’ aan, zij beschrijven daarna één leervak. Er kan aangenomen worden dat de leerling moeite ervaart bij dit leervak, waardoor het de instructie van het desbetreffende vak wel wil volgen.

70,83% van de betrokken ouders geeft aan te verwachten dat hun kind het fijn vindt om moeilijkere opdrachten te krijgen dan de opdrachten uit het boek. Uitdaging bij opdrachten voor de meer- en hoogbegaafde leerlingen speelt hierbij een rol. Dit komt ook terug bij de vraag wanneer hun kind een les als leuk ervaart. 54,17% van de betrokken ouders geeft aan dat dit is wanneer hun kind extra opdrachten mag maken als hij/zij klaar is met de opdrachten uit het boek.

Bij de verwerking van de opdrachten (zie figuur 7.) verwacht 56,25% van de betrokken ouders dat hun kind dit het liefst zelfstandig doet. 31,25% verwacht dat hun kind het prettig vindt om zelf te kiezen voor zelfstandig- of samenwerken. Een minderheid, 16,67%, geeft aan dat hun kind het prettig vindt om opdrachten samen met een slimme klasgenoot te maken. Opvallend is dat 'samen met zomaar een klasgenoot' geen enkele keer is gekozen.

Het merendeel van de ouders (47,92%) geeft aan dat hun kind het prettig vindt om complimenten te krijgen van de leerkracht wanneer hij/zij het goed doet. Hieruit blijkt dat

leerlingen behoefte hebben aan een leerkracht met een positieve houding tegenover hen. Betrokken ouders verwachten dat hun kind duidelijkheid en structuur door de leerkracht, als prettig ervaren. 33,33% geeft aan dat hun kind het fijn vindt als de leerkracht duidelijk is over wat hij/zij moet doen en 27,08% geeft aan dat hun kind het prettig vindt om aan het begin van de les te weten wat er geleerd gaat worden.

Figuur 7. Verwerking opdrachten door ouders (N=50)

4.1.3 Leerkrachten

De tien betrokken leerkrachten hebben in hun vragenlijst antwoord gegeven op de volgende vraag: welke onderwijsbehoeften herken jij bij de meer- en hoogbegaafde leerlingen als het gaat om instructie, opdrachten, materialen, feedback, groepsgenoten en jou (de leerkracht)? Met andere woorden: wat hebben de meer- en hoogbegaafde leerlingen nodig om een bepaald doel te halen?

Bij de instructie merkt het merendeel van de betrokken leerkrachten op dat deze verkort moet zijn (60%). Hier sluit op aan dat de meer- en hoogbegaafde leerlingen weinig instructie nodig hebben en veelal zelfstandig aan het werk kunnen (30%). 50% van de betrokken leerkrachten geeft het belang van uitdagende opdrachten aan. Ook moeten deze verdiepend zijn (30%). Dit is mogelijk wanneer de basis stof verkort wordt, zo beschrijft een leerkracht. Leerkracht M. geeft in het interview aan dat zij deze compacten toepast. Wanneer de leerlingen de basisstof beheersen, hoeven zij niet alle opgaven te maken. Hierdoor blijft er tijd over voor uitdagende en verdiepende opdrachten.

De uitdaging komt terug bij de materialen, 50% van de betrokken leerkrachten geeft dit punt aan. Daarnaast wordt twee keer aangegeven dat het materiaal zelfcorrigerend moet zijn en dat leerlingen hier zelfstandig mee aan het werk moeten kunnen. De betrokken leerkrachten geven tevens het belang aan van onderwerpen welke aansluiten bij de interesses van de betrokken leerlingen. Eén leerkracht geeft aan dat er bij rekenen en lezen (estafette) voldoende uitdagend materiaal is. Bij taal en spelling mist deze echter, leerkracht D. bevestigt dit tevens in het interview.

30% van de betrokken leerkrachten beschrijft dat de feedback gericht moet zijn op het evalueren en reflecteren van hetgeen de leerlingen hebben gedaan. 20% geeft aan dat de feedback gericht moet zijn op de taak. Punten welke met elkaar overeenkomen qua feedback zijn: positiviteit (niet vergeten als het goed gaat) en kwaliteit benoemen. Daarnaast moet de feedback, volgens de betrokken leerkrachten, motiverend en stimulerend zijn. Hierdoor wordt de interesse van de leerling gewekt. In de klas is acceptatie van groepsgenoten belangrijk, evenals positieve feedback, rust en stilte. 70% van de leerkrachten hebben 'samenwerken' aangegeven bij het punt 'groepsgenoten'. 40% hiervan verwoordt specifiek het samenwerken met leerlingen met dezelfde behoeften. Eén leerkracht benoemt het clusteren van de meer- en hoogbegaafde leerlingen, zodat zij elkaar kunnen stimuleren en uitdagen.

De belangrijkste taak van de leerkracht is het (waar nodig) begeleiden van de meer- en hoogbegaafde leerlingen, 50% van de betrokken leerkrachten geeft dit aan. Daarnaast speelt de leerkracht een belangrijke rol bij het bieden van extra uitdaging, het stimuleren tot uitdiepen, het geven van feedback en het evalueren van opdrachten en taken. In de leerkrachtvragenlijst is aangegeven dat het belangrijk is om materialen en opdrachten klaar te hebben liggen en om als leerkracht de mogelijkheid te geven om werkstukken te laten presenteren. Andere specifieke onderwijsbehoeften welke de betrokken leerkrachten hebben aangegeven zijn: tijd, ruimte, georganiseerde uitdagende opdrachten, zelfstandig mogen werken en een doorgaande lijn inclusief materiaal.

4.1.4 Triangulatie

De betrokken leerlingen, ouders en leerkrachten hebben allen de onderwijsbehoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen verwoord. Zij hebben gekeken naar punten als: instructie, opdrachten, materialen, feedback, groepsgenoten en de leerkracht. Wanneer de gegevens van de drie partijen worden vergeleken, valt op dat er veel overeenkomsten zijn.

Bij de instructie geven alle partijen aan dat deze verkort moet zijn. De betrokken leerlingen benoemen dat deze op dit moment te lang is en dat zij deze niet altijd willen volgen. Dit alleen bij een toets of bij een leervak waar zij moeite bij ervaren. Ook herhaling is overbodig. De betrokken ouders bevestigen dit. Zij benoemen dat de leerlingen de lesstof over het algemeen al snel begrijpen, extra herhaling is bij hen niet van belang. Wel benoemen de betrokken ouders dat de leerlingen meestal mee moeten doen, dit verkort of bij één leervak. Dit punt hebben de leerlingen zelf ook aangegeven. De leerkrachten en specialist sluiten aan bij hetgeen de betrokken leerlingen en ouders verwoord hebben. De specialist benoemt dat leerlingen betrokken moeten worden wanneer er nieuwe lesstof aangeboden wordt.

Uitdaging is een begrip welke bij alle partijen terug komt. De uitdaging kan volgens de leerlingen geuit worden door opdrachten welke moeilijker zijn dan uit het boek. De opdrachten uit het boek ervaren de leerlingen als makkelijk, waardoor verveling ontstaat. De leerkrachten geven aan dat de basisstof verkort kan worden, zogenoemde compacten. Hierdoor blijft er tijd over voor extra, uitdagende, opdrachten. Deze moeten volgens de leerlingen en leerkrachten aansluiten bij de interesses van de meer- en hoogbegaafde leerlingen. De drie partijen geven allen aan dat er klaarwerk beschikbaar moet zijn. Dit zullen verdiepende en uitdagende opdrachten moeten zijn volgens de betrokkenen. De specialist benoemt dat de opdrachten open, probleem oplossend en creatief qua oplossingen moeten zijn.

Het verwerken van opdrachten doet het merendeel van de betrokken leerlingen het liefst zelfstandig. Ook de betrokken ouders en leerkrachten hebben dit veelal aangevinkt. Daarnaast wordt aangegeven dat de leerlingen graag zelf willen kiezen of zij zelfstandig of samen mogen werken. Dit samenwerken willen zij met een leerling uit de peergroep (leerlingen met dezelfde behoeften).

De feedback zal volgens de betrokken leerlingen en ouders veelal positief en complimenteaus moeten zijn. Ook de leerkrachten benoemen dit punt, zij specificeren dit door de kwaliteit van de leerling te benoemen. Feedback moet volgens de betrokken leerkrachten gericht zijn op de taak, welke de betrokken leerlingen moet motiveren en stimuleren. De specialist benoemt hierbij dat de feedback gericht moet zijn op het proces, hierdoor leren leerlingen te reflecteren en hun handelen te ontwikkelen.

Duidelijkheid vanuit de leerkracht vinden de betrokken leerlingen en ouders belangrijk. De betrokken leerlingen moeten weten wat zij kunnen doen gedurende de les. De betrokken leerkrachten geven tevens aan dat het begeleiden van de meer- en hoogbegaafde leerlingen belangrijk is. De leerkrachten moeten hen uitdaging bieden en stimuleren tot uitdiepen. Zij moeten materialen klaar hebben liggen en deze evalueren met de leerlingen. Daarnaast moeten de leerlingen de ruimte krijgen om het gemaakte werk te presenteren. De leerlingen geven aan dat zij ook graag ruimte willen krijgen om samen met een peergroep te kunnen werken. Ook de leerkrachten benoemen het samenwerken met een peergroep, hierdoor kunnen de betrokken leerlingen elkaar ondersteunen.

De specialist bevestigt dit, de leerlingen zitten op hetzelfde denkniveau en dat stimuleert de leerlingen. Acceptatie, rust en stilte worden door de betrokken leerkrachten aangegeven als punten bij 'groepsgenoten'. Ook de betrokken leerlingen willen graag stilte vanuit hun groepsgenoten. Om de ontwikkeling van de betrokken leerlingen optimaal te laten verlopen zijn bovenstaande punten van belang. Hieruit blijkt dat 'uitdaging' één van de belangrijkste factoren is.

4.2 Ondersteuningsbehoeften

Leerkrachten en ouders kunnen beiden de ontwikkeling van de meer- en hoogbegaafde leerlingen stimuleren. Het is mogelijk dat zij hierin moeilijkheden ondervinden. Wanneer dit van toepassing is, kan er bij de begeleiding niet voldoende toegekomen worden aan de onderwijsbehoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen. In dit deelhoofdstuk wordt antwoord gegeven op de deelvragen: 3.2 'Welke ondersteuningsbehoeften hebben de leerkrachten bij de tegemoetkoming aan de onderwijsbehoeften van meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent?', 3.3 'Welke ondersteuningsbehoeften hebben de ouders van de meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent bij de begeleiding van hun kind(eren)?' en 4.2 'Door welke middelen of aanpassingen kan er volgens de leerkrachten op Het Talent toegekomen worden aan de ondersteuningsbehoeften van ouders en henzelf?'

4.2.1 Leerkrachten

Voordat het lesprogramma voor meer- of hoogbegaafde leerlingen kan worden aangepast, is het van belang dat deze leerlingen gesignaleerd worden. De betrokken leerkrachten hebben tijdens het vooronderzoek aangegeven hier moeite bij te ervaren. Zij vragen zich af: "wanneer is een leerling hoogbegaafd?" Ook tijdens de twee interviews is dit punt naar voren gekomen. De leerkrachten gebruiken bepaalde punten waardoor zij meer- en hoogbegaafde leerlingen kunnen herkennen, maar zij missen een specifieke 'kijkpuntenlijst'.

Aan de betrokken leerkrachten is in de vragenlijst gevraagd aan welke punten zij behoefte hebben bij het bieden van uitdaging. Deze vraag is opgedeeld in verschillende gebieden.

Bij 'kennis' hebben de leerkrachten benoemd dat zij meer kennis willen opdoen, eventueel door middel van een cursus. De leerkrachten willen graag weten hoe zij de meer- en hoogbegaafde leerlingen kunnen uitdagen en motiveren, zonder dat de betrokken leerlingen onzinnige opdrachten krijgen om hen bezig te houden. In het verlengde hiervan ligt de behoefte van de leerkrachten aan opdrachten welke aansluiten bij de interesses van de betrokken leerlingen. De leerkrachten willen graag inzicht krijgen in toepasbare materialen of websites met ideeën.

Voor het aanbieden, begeleiden en toepassen van uitdagende opdrachten is het belangrijk dat de leerkrachten enkele vaardigheden bezitten. De leerkrachten hebben behoefte aan vaardigheden welke inspelen op het klassenmanagement en de responsiviteit tegenover de leerlingen. Bij dit laatste punt worden zaken benoemd als: hoe leerlingen uitgedaagd en gemotiveerd kunnen worden, het inleven in de betrokken leerlingen en zoeken naar de juiste benadering welke past bij de betrokken leerlingen. Bij het klassenmanagement ervaren de leerkrachten dat er tijd te kort is. In het interview met leerkracht D. is dit punt ook ter sprake gekomen. Zij benoemt dat er meerdere instructiegroepen in de klas zitten. Alle groepen moeten begeleiding krijgen, maar dit is lastig in te plannen. Door deze tijdnood komt de begeleiding van de meer- en hoogbegaafde leerlingen vaak te vervallen. De leerkrachten geven in de vragenlijst aan dat zij behoefte hebben aan extra hulp of meer handen in de klas. Dit kan zijn door de intern begeleider of een specialist welke op bepaalde momenten de meer- en hoogbegaafde leerlingen ondersteunt. Dit punt sluit aan op het kopje 'ondersteuning'. De leerkrachten benoemen 'gerichte en consequente begeleiding van de leerlingen', hiermee benadrukken zij het belang van begeleiding bij meer- en hoogbegaafde leerlingen.

Daarnaast is er bij hen de vraag hoe zij de begeleiding en evaluatie op een optimale manier vorm kunnen geven. Hierbij lopen de leerkrachten vast. Zij zien op dit moment niet in hoe zij de betrokken leerlingen consequent kunnen begeleiden, waardoor tevens de andere instructiegroepen voldoende begeleiding krijgen.

De leerkrachten geven aan behoefte te hebben aan concrete, kant en klare, materialen welke uitdagend zijn. Deze materialen moeten gericht zijn op het niveau van de betrokken leerlingen, zelfstandig te gebruiken zijn en aanwezig zijn voor verschillende vakgebieden. Volgens leerkracht D. is er voldoende uitdagend materiaal aanwezig voor rekenen, maar mist deze bij taal en spelling. Dit is ook aangegeven door een leerkracht in de vragenlijst. Het is belangrijk dat de aanwezige materialen makkelijk te vinden zijn voor leerkracht en leerling, zodat ze voor een ieder toegankelijk zijn om te gebruiken. Dit punt heeft leerkracht M. benoemd tijdens het interview.

Opdrachten moeten uitgevoerd worden binnen de leeromgeving van de betrokken leerlingen. De leerkrachten geven aan dat er (uitdagende) werkruimtes voor kleine groepjes moeten zijn. In de werkruimtes moeten de leerlingen ongestoord kunnen overleggen en samenwerken zonder dat zij anderen afleiden. Drie leerkrachten hebben aangegeven dat er gebruik gemaakt kan worden van de leerpleinen. Deze plekken zijn speciaal ontworpen om leerlingen te laten werken, zonder dat zij anderen afleiden. In het interview geeft leerkracht M. aan dat zij de betrokken leerlingen laat werken op het leerplein. M. merkt op dat het zicht op de leerpleinen moeilijk is vanuit de klas. Dit is een negatief punt wanneer de betrokken leerlingen op de leerpleinen werken.

“Twee weten meer dan één” is een bekend gezegde. Dit gezegde geldt ook wanneer het gaat om het bieden van uitdaging aan meer- en hoogbegaafde leerlingen. De betrokken leerkrachten geven aan dat zij onderling kunnen overleggen, samenwerken en hun ideeën kunnen uitwisselen. Door op deze manier te werken kan het onderwijs aan de meer- en hoogbegaafde leerlingen op een optimale manier vormgegeven worden. Ook hebben de betrokken leerkrachten behoefte aan een doorgaande lijn ‘uitdaging’. Deze kan gevormd worden door de collega’s en het management team. Wanneer er een doorgaande lijn is binnen de school, is het voor de betrokken leerkrachten duidelijk op welke manieren er uitdaging geboden kan worden en welke zaken weggelaten kunnen worden (de zogenoemde compacten). Dit punt komt naar voren vanuit de vragenlijst, maar ook vanuit de interviews. De leerkrachten geven aan dat zij vanuit het management team en internbegeleider graag ondersteuning en ideeën willen krijgen voor het bieden van uitdaging aan de meer- en hoogbegaafde leerlingen. Daarnaast zal het management team de materialen en eventuele hulp moeten ondersteunen en financieren.

De ouders van de meer- en hoogbegaafde leerlingen kunnen een rol spelen bij de begeleiding op school. De betrokken leerkrachten hebben aangegeven dat zij op dit moment hierop inspelen door de ouders op hoogte te houden van de zaken in de (plus)klas door middel van een informatiebrief. Daarnaast hebben de betrokken leerkrachten punten aangedragen waarbij zij de betrokken ouders meer kunnen betrekken. Hierbij is het voeren van gesprekken een centraal punt. Bij deze gesprekken kan de rol van de ouders zijn: het signaleren van meer- of hoogbegaafdheid bij hun kind(eren), het uitspreken van verwachtingen, interessegebieden van hun kind aangeven en meedenken over het bieden van uitdaging. Ook kunnen de ouders hun kind(eren) thuis stimuleren, motiveren en helpen bij huiswerk. Daarnaast kunnen de ouders ingezet worden als ondersteuning op school. Dit kan onder andere bij projecten en op de momenten dat er gewerkt wordt met de uitdaging.

4.2.2 Ouders

Aan de betrokken ouders is in de vragenlijst gevraagd of zij tegen problemen aanlopen bij de begeleiding van hun kind(eren). Wanneer de problemen benoemd worden, kunnen deze aangepakt worden eventueel met hulp vanuit Het Talent. In figuur 8. zijn de antwoorden van de betrokken ouders weergegeven en geturfd.

Het merendeel van de ouders (54%) heeft aangegeven geen problemen te ondervinden bij de begeleiding van hun kind. Twee ouders (4%) geven aan zelden problemen te ondervinden en 21 ouders (42%) geven aan wel problemen te ondervinden.

Loopt u wel eens tegen problemen aan bij de begeleiding van uw kind? Zo ja, welke problemen?	Antwoorden
- Nee. IIIII IIIII IIIII IIIII IIII II - Ja, moeite met gezag/luisteren/ iets aannemen. IIIII I - Ja, hij/zij vindt school saai, vertoont daardoor opstandig gedrag of is lastig te motiveren. IIIII - Ja, hij/zij is een perfectionist. Dit is soms lastig te beperken. II - Zelden. II - Ja, op sociaal gebied. I - Ja, er kan meer uit haar gehaald worden. I	- Ja, hij/zij is gewend dat alles (bijna) vanzelf gaat, hierdoor wordt hij/zij een beetje lui in het maken van huiswerk. I - Ja, hij/zij vindt het niet altijd leuk om huiswerk te maken. I - Ja, hij/zij vindt het lastig om een manier te vinden hoe hij/zij moet leren. I - Ja, hij krijgt op school niet de aandacht welke hij verdiend. Hierdoor niet voldoende uitdaging. I
	Figuur 8. Problemen bij begeleiding door ouders (N=50)

Bij deze problemen ervaren de ouders dat hun kind moeite heeft met gezag, luisteren of om iets aan te nemen. Deze punten kunnen oorzaken hebben welke in verband staan met meer- of hoogbegaafdheid, maar dit kan niet vastgesteld worden. Problemen welke meer- of hoogbegaafdheid als oorzaak hebben, hebben te maken met opstandig of lui gedrag van de betrokken leerling. Andere problemen welke voortkomen uit meer- of hoogbegaafdheid zijn: perfectionisme, sociale problemen of moeite hebben om een manier van leren aan te wennen. Deze punten zijn kenmerkend voor meer- of hoogbegaafde leerlingen zo benoemen Betts en Neihart (2010).

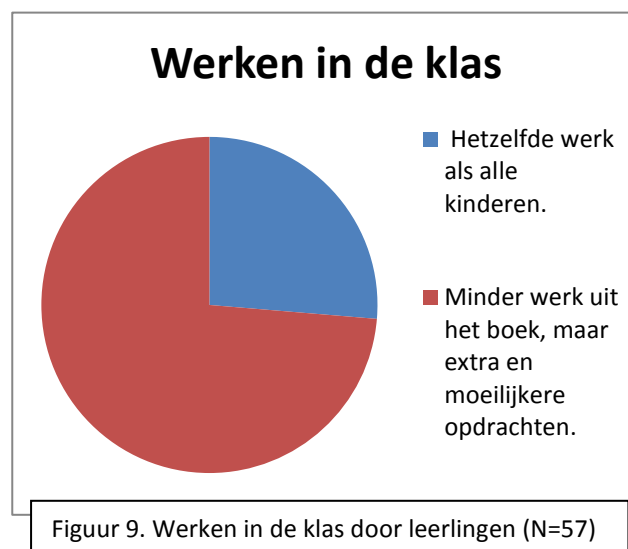
Punten waarbij de oorzaak gezocht kan worden bij Het Talent zijn: meer uitdaging en aandacht. Op deze punten kan ingespeeld worden door de leerkrachten. Het kan niet geplaast worden onder ondersteuningsbehoefte van de ouders, maar kan wel opgelost worden wanneer er een betere communicatie is tussen de ouders en Het Talent. Dit hebben de betrokken ouders aangegeven als behoefte voor de begeleiding vanuit Het Talent. De betrokken ouders geven aan graag op de hoogte te blijven van resultaten en hetgeen gebeurt of gedaan is in de klas. Daarnaast willen zij graag weten wat zij kunnen betekenen bij de begeleiding van hun meer- of hoogbegaafde kind. Twee ouders geven aan de tweewekelijkse nieuwsbrief, welke de leerkracht opstelt, als positief te ervaren. Op deze manier weten de ouders welke onderwerpen er behandeld worden in de (plus)klas. Punten waar de betrokken ouders graag meer informatie of communicatie over willen krijgen zijn: begeleiding met planning en doelstellingen waarin de verantwoording van ouders benoemd wordt, goede uitwisseling van het lespakket, erkenning dat het kind 'slim' is en het tijdig signaleren van 'verveelgedrag' en hoe daarmee om gegaan kan worden.

4.3 Middelen en aanpassingen

Uit *deelhoofdstuk 4.1 Onderwijsbehoeften* is gebleken dat het aangereikt krijgen van uitdaging een belangrijk behoefte is voor de meer –en hoogbegaafde leerlingen. Op dit moment wordt er op verschillende manieren uitdaging geboden aan de meer- en hoogbegaafde leerlingen. Er is onderzocht op welke manieren er uitdaging geboden wordt en of deze uitdaging voldoende is. Daarnaast is onderzoek gedaan naar de manieren waarop uitdaging geboden kan worden en welke middelen kunnen bijdragen bij het bieden van uitdaging. Deze gegevens geven antwoord op de deelvragen: 3.1 'Door welke middelen of aanpassingen in het onderwijs wordt er volgens de meer- en hoogbegaafde leerlingen en hun ouders op Het Talent tegemoet gekomen aan de gesignaleerde onderwijsbehoeften?', 4.1 'Door welke middelen of aanpassingen kan er volgens de leerkrachten op Het Talent toegekomen worden aan de onderwijsbehoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent?' en 4.3 'Hoe kunnen de middelen of aanpassingen volgens de leerkrachten op Het Talent ingezet worden in de dagelijkse onderwijspraktijk?'

4.3.1 Leerlingen

Uit figuur 9. blijkt dat het merendeel van de betrokken leerlingen (73,68%) liever minder werk uit het boek opkrijgt, maar extra en moeilijkere opdrachten. Dit willen de betrokken leerlingen voornamelijk bij: rekenen, taal, spelling, lezen, schrijven en tekenen/ handvaardigheid/ muziek. 14,04% van de betrokken leerlingen vindt de opdrachten op school leuk en moeilijk genoeg, terwijl 85,96% aangeeft leukere en moeilijkere opdrachten te willen. Ook leerling D. geeft in het interview aan dat de meer- en hoogbegaafde leerlingen moeilijkere opdrachten kunnen krijgen. Volgens haar moeten de betrokken leerlingen beter nadenken en worden zij daardoor uitgedaagd.

Figuur 9. Werken in de klas door leerlingen (N=57)

Op dit moment krijgen de betrokken leerlingen op verschillende manieren uitdaging aangeboden. Op Het Talent wordt op niveau lesgegeven. Over het algemeen gebeurt dit in drie verschillende niveau groepen. De groep van de meer- en hoogbegaafde leerlingen wordt aangeduid met de drie sterren groep. In deze groep wordt geprobeerd rekening gehouden met het niveau en de onderwijsbehoeften van deze leerlingen. De instructie is over het algemeen korter en de leerlingen kunnen extra materialen aangeboden krijgen. 30 van de 57 betrokken leerlingen hebben aangegeven het plusboek bij rekenen te krijgen. Twee leerlingen hebben aangegeven Rekentijgers te krijgen. Dit is verrijkingsmateriaal op het gebied van rekenen. Daarnaast hebben enkele leerlingen aangegeven dat zij een tekst op een hoger niveau krijgen bij Nieuwsbegrip (begrijpend lezen), Estafette loper zijn of dat zij worden uitgedaagd bij taal. Eén leerling heeft benoemd uitgedaagd te worden door Acadin. Deze digitale leeromgeving biedt uitdagende leeractiviteiten voor leerlingen met cognitief talent, of te wel meer- en hoogbegaafde leerlingen.

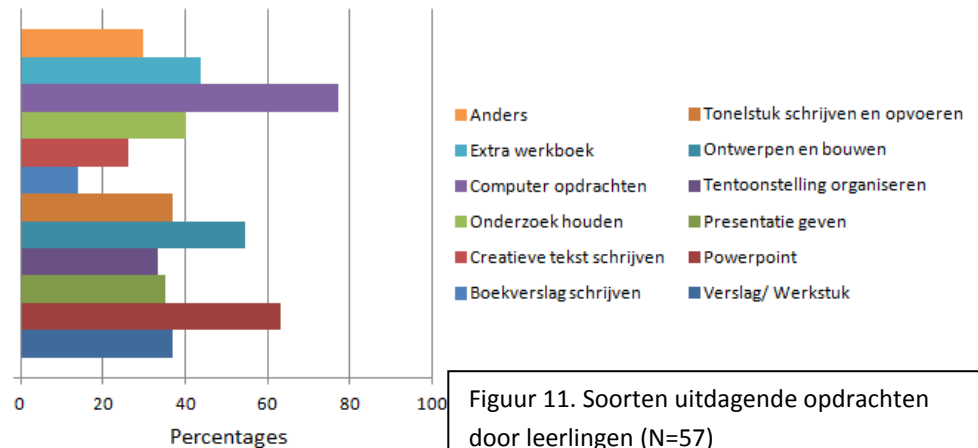
33 leerlingen van groep 5 en hoger gaan naar de plusklas. Twaalf kinderen hebben aangegeven dat zij worden uitgedaagd door de plusklas. Vier kinderen uit groep 4a en 4b hebben aangegeven dat zij een plus werkmap hebben. Hierin zijn opdrachten voor rekenen, taal en Nieuwsbegrip opgenomen. Op deze manier wordt uitdaging geboden aan deze leerlingen. Leerling M. geeft in het interview aan op dit moment geen uitdagend extra werk te krijgen. Volgens hem kan hij meer leren wanneer het werk moeilijker is. In figuur 10. zijn suggesties van de betrokken leerlingen opgenomen. Zij geven ideeën waardoor de opdrachten leuker en moeilijker kunnen worden. Hieruit blijkt dat met name de moeilijkheid en uitdaging op dit moment ontbreekt.

Tips om de extra opdrachten op school leuker en moeilijker te maken:	
- Moeilijker maken (spelletjes, opdrachten op internet, alleen 3 sterren werk, eigen mapje met moeilijk werk). IIIII IIIII IIII - Andere/ meer opdrachten bij rekenen. IIIII - Extra (werk)boekjes hebben. IIII - Meer uitdaging voor de pluskinderen. III - Soms samenwerken, soms alleen. II	- Juf/meester moet meer vertellen over bepaalde onderwerpen. II - Meer materialen. II - Door iets concreet uit te voeren. - Techniek. - Minder schrijven, meer mondeling en digitaal. - Extra werk op de computer. - Nieuwe boeken speciaal voor de pluskinderen. - Meer huiswerk. - Aardige kinderen.

Leerling M. geeft in het interview aan uitdagender werk te krijgen wanneer hij creatieve teksten moet schrijven, een spel moet maken of wanneer hij ingewikkelde rekenopgaven krijgt. Bij deze opdrachten moet hij 'anders' nadenken dan bij regulieren opdrachten. Dit 'anders' verwoord hij met dieper.

Figuur 10. Tips om de extra opdrachten op school leuker/moeilijker te maken door leerlingen (N=57)

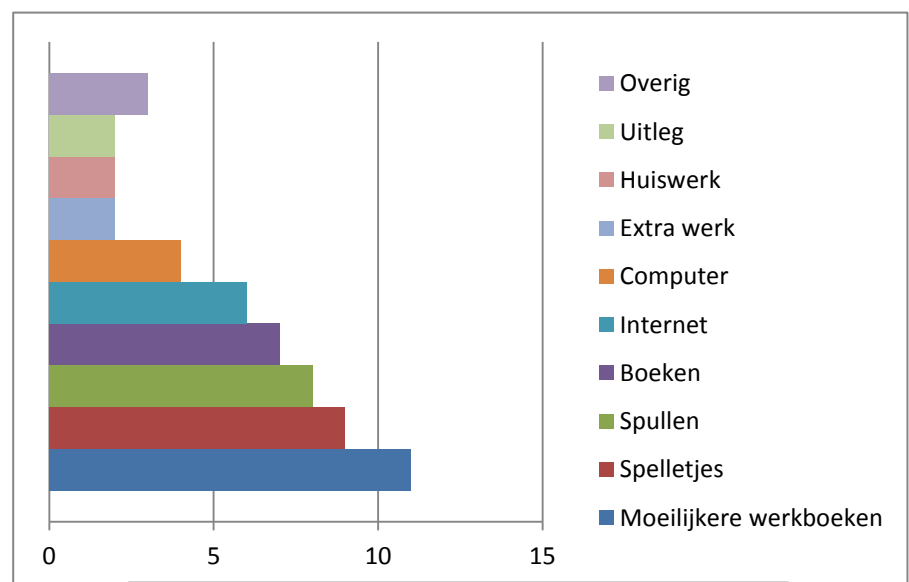
De voorkeur qua uitdagende opdrachten, vanuit de leerlingvragenlijst, gaat uit naar het maken van: een PowerPoint, opdrachten op de computer of het ontwerpen en bouwen van iets (Zie figuur 11.). Suggesties van de leerlingen zijn onder andere: leerzame spelletjes, gedichten schrijven, proefjes van Nemo, tekenen, een creatieve opdracht, iets met dieren, een verhaal schrijven, topografie of iets buiten.

Figuur 11. Soorten uitdagende opdrachten door leerlingen (N=57)

In het interview hebben de betrokken vier leerlingen aangegeven geïnteresseerd te zijn in opdrachten als: onderzoek of moeilijke opdrachten passend bij het vak. Ook de opdrachten vanuit de plusklas spreken de leerlingen aan. Leerling M. geeft aan het erg leuk te vinden wanneer hij deze opdrachten in de klas mag maken. Volgens hem is dit inzetbaar wanneer hij zijn werk af heeft. Leerling S. geeft aan dat het prettig is wanneer de opdrachten bij elkaar in één map zitten. Op deze wijze kan er op verschillende plekken gewerkt worden met de plusstof. De opdrachten die geboden kunnen worden aan de leerlingen kunnen inspelen op hun interesses en zaken die zij extra willen leren op school. Leerling D. geeft in het interview aan dat zij geïnteresseerd is in opdrachten wanneer deze aansluiten bij haar interesses. Deze lesstof maakt zij met meer plezier en motivatie. Zaken welke de betrokken leerlingen extra willen leren zijn: moeilijkere rekenlessen (9x), aardrijkskunde (7x), de natuur (5x), een andere taal (4x), geschiedenis (4x), techniek (3x), atoomkunde/scheikunde (3x), moeilijkere opdrachten bij handvaardigheid of tekenen (3x), beter estafette kunnen (2x), toneel (2x), dingen ontwerpen en bouwen (2x), koken (2x) en samenwerken (2x). De betrokken leerlingen hebben aangegeven dat hun meester of juf kan helpen bij het hetgeen de leerlingen extra willen leren. De leerkrachten kunnen dit doen door: het geven van een betere uitleg, extra opdrachten of door het bieden van moeilijkere materialen. Andere antwoorden kunnen samengevat worden onder de noemer: bieden van extra materiaal. Hieronder vallen: extra werkboekjes/ - mappen, boeken, lessen, leerzame opdrachten, programma's op de computer. Ook de ouders van de betrokken leerlingen kunnen hen stimuleren bij hetgeen de leerlingen extra willen leren. Ouders kunnen volgens de betrokken leerlingen: informatie geven, vaker overhoren en samen oefenen, vragen beantwoorden, herinneren aan en helpen met het huiswerk, samen op zoek gaan naar informatie en het doen van activiteiten.

Wanneer de leerlingen iets extra's willen leren, zal hen de benodigde materialen aangeboden moeten worden (Zie figuur 12.). De benodigde materialen zijn volgens de betrokken leerlingen vooral: moeilijkere werkboeken, spelletjes, boeken met informatie, het internet, de computer of spullen welke aansluiten bij het onderwerp. Onder overig valt: speciale lessen, een speciaal hoekje en een strategiemap.

Figuur 12. Benodigde materialen door leerlingen (N=57)

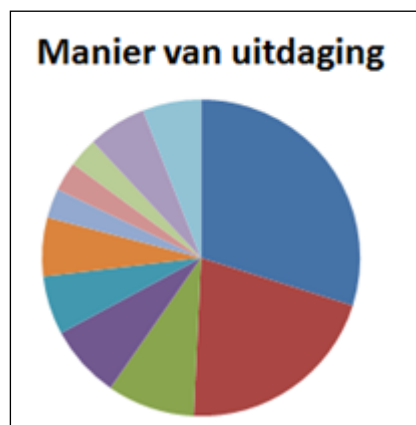
Een punt welke terugkomt in het principe van Pameijer en collega's (2009) zijn de groepsgenoten. Ook deze hebben een invloed op het leergedrag van de meer- en hoogbegaafde leerlingen. De groepsgenoten kunnen de betrokken leerlingen stimuleren of juist negatief beïnvloeden. Bij hetgeen de betrokken leerlingen extra willen leren, kunnen hun groepsgenoten hen helpen door: uitleg te geven, stil te zijn/ niet afleiden, samen te werken, gewoon werken, vragen stellen, erover te praten. Deze punten zijn meerdere keren benoemd, zoals op te merken is in figuur 13. Onder overig behoort: samen naar juf gaan, uitdagende dingen bedenken, huiswerk, mij aanmoedigen, een spel zoeken en slim worden.

Figuur 13. Invloed groepsgenoten door leerlingen (N=57)

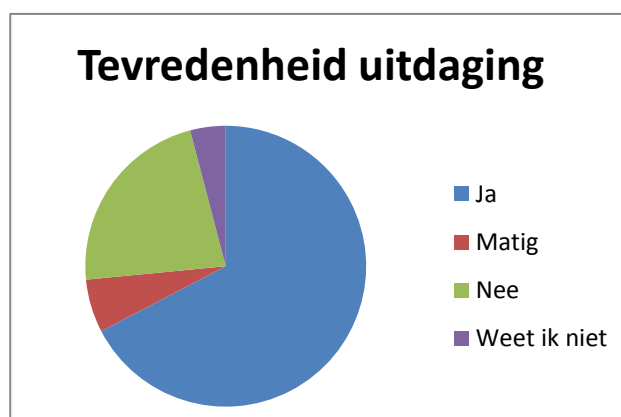
4.3.2 Ouders

In de vragenlijst voor de ouders is een gedeelte gericht op het bieden van uitdaging. Er is gevraagd aan de ouders op welke manier(en) er op dit moment uitdaging geboden wordt aan hun kind. De gegevens zijn verwerkt in figuur 14. De plusklas, welke één ochtend of middag in de week gehouden wordt, is het meest benoemd. Twintig van de vijftig betrokken ouders hebben dit punt benoemd. Dit, terwijl er 33 leerlingen deelnemen aan de plusklas. De betrokken ouders hebben ook de drie sterren groep benoemd, de niveaugroep welke de minste instructie krijgt. Aan deze drie sterrengroep kunnen het extra werkboek bij rekenen (plusboek), de 'Estafette loper' en de moeilijke teksten bij Nieuwsbegrip gekoppeld worden. Ouders hebben ook extra oefenstof, extra opdrachten en extra Engels genoemd. Onder overig in figuur 14, zijn gegroepeerd: Klik klas clusterboek, extra lesstof bij taal, verhalen schrijven en het werken in kleinere groepen. Het is mogelijk dat ouders niet exact weten welke uitdaging er aan hun kind geboden wordt, daarom hebben zij mogelijk geen antwoord ingevuld of 'geen idee'.

- Plusklas
- Acadin.nl
- Extra werkboek rekenen
- Extra Engels
- Estafette loper
- Moeilijkere teksten nieuwsbegrip
- Drie sterrengroep
- Overig
- Speciale werkmap met extra moeilijke stof
- Geen idee/niet
- Extra oefenstof/ opdrachten

Figuur 14. Manieren van uitdaging door ouders (N=50)

Figuur 15. Tevredenheid uitdaging door ouders (N=50)

Aan het merendeel van de betrokken leerlingen wordt op een bepaalde manier uitdaging geboden. Aan de ouders is gevraagd of zij op dit moment tevreden zijn over de manier waarop uitdaging geboden wordt. In figuur 15, is af te lezen dat ongeveer 66% van alle betrokken ouders tevreden is.

Argumenten welke zij hiervoor geven zijn: hij/zij heeft vooral plezier in de plusklas, werken uit de map vindt hij/zij erg leuk, de moeilijke stof motiveert hem/haar. Opvallend is dat bepaalde betrokken ouders aangeven dat zij tevreden zijn, maar uit hun argument kan opgemaakt worden dat zij niet volledig tevreden zijn. Dit kan opgemerkt worden door argumenten als: alleen te lange uitleg bij de lessen, alleen verveelt hij/zij zich soms, maar het nabespreken van de les duurt te lang.

Er zijn ook ouders die aangeven redelijk tevreden te zijn over de geboden uitdaging, maar dat er nog verbeter punten zijn. Zij geven argumenten als: de plusklas is erg leuk, maar in de 'gewone' klas wordt geen uitdaging geboden; soms zou hij/zij iets moeilijkere taken willen; er wordt goed gekeken naar zijn/haar mogelijkheden, maar zelf vindt zij de instructie en herhaling te lang.

14% van de betrokken ouders geeft aan niet tevreden te zijn met de geboden uitdaging. Zij benoemen dat er niet voldoende uitdaging is of dat hun kind meer uitdaging aankan. Ook geven enkele ouders aan dat hun kind geen uitdaging krijgt, omdat hij/zij een laag werktempo heeft of omdat hij/zij niet bij alle vakken een A-score heeft en daarom niet mag deelnemen aan de plusklas.

Vakken waarbij meer uitdaging zou moeten komen zijn volgens de betrokken ouders voornamelijk: rekenen, taal, spelling, woordenschat en estafette. Volgens de betrokken ouders kan er meer uitdaging geboden worden door: te werken op de computer of internet, moeilijkere opdrachten of lesstof op een hoger niveau, extra werkboeken, leerlingen onderzoek of experimenten te laten uitvoeren, extra ondersteunend materiaal en niet veel herhalingsstof.

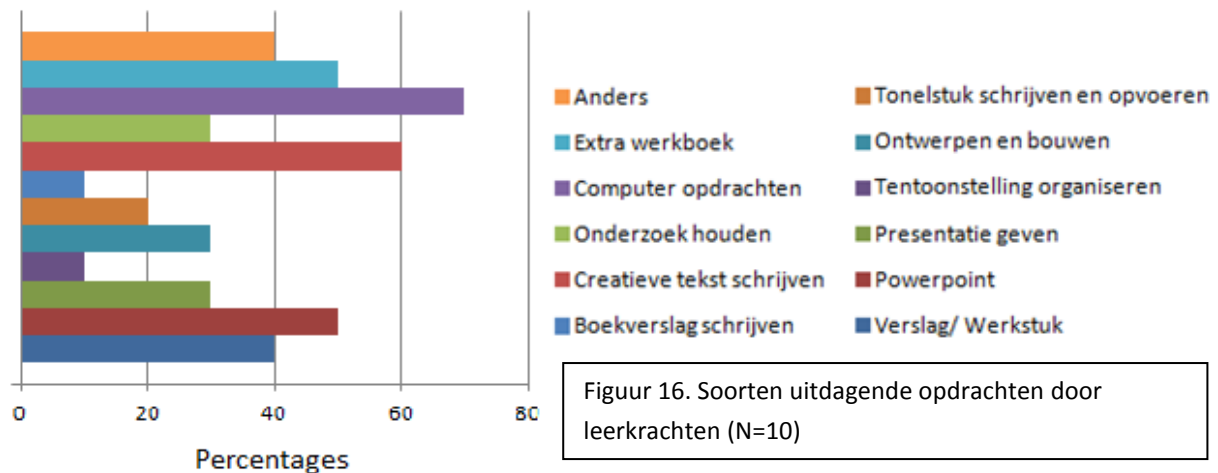
Naast de leerkrachten kunnen ook de betrokken ouders helpen bij het bieden van uitdaging aan hun meer- of hoogbegaafde kind. De betrokken ouders geven aan dit te kunnen doen door: te helpen bij huiswerk, lesmateriaal verschaffen via bibliotheek of internet, onderwerpen bespreken, een cursus of muzieklessen laten volgen of leerzame (computer) kennisspelletjes.

4.3.3 Leerkrachten

Leerkrachten zijn de personen die over het algemeen de uitdaging aan de meer- en hoogbegaafde leerlingen bieden. Vraag twee tot en met vijf van de leerkrachtvragenlijst gaan over het bieden van uitdaging. De betrokken leerkrachten op Het Talent hebben aangegeven dat zij bij rekenen voldoende toekomen aan de behoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen. 90% heeft bij dit vak 'bijna altijd' aangevinkt en 10% 'altijd'. Ook bij lezen en begrijpend lezen zijn de percentages bij 'bijna altijd' en 'altijd' hoog. Bij aardrijkskunde, geschiedenis, Natuniek en schrijven komen, volgens de betrokken leerkrachten, zij nooit of bijna nooit toe aan de behoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen. Bij taal, spelling en de creatieve vakken zijn de percentages verdeeld over 'nooit', 'bijna nooit' en 'bijna altijd'. Opvallend is dat de betrokken leerkrachten aangeven dat zij bij de vakken taal en spelling wel graag uitdaging willen bieden. Bij taal geeft 90% 'bijna altijd' of 'altijd' aan en bij spelling geeft 80% van de betrokken leerkrachten deze antwoorden. De percentages zijn bij 'bijna altijd' of 'altijd' ook hoog bij: rekenen (90%), begrijpend lezen (90%) en lezen (80%).

Wanneer er een koppeling gemaakt wordt met de vorige vraag, kan opgemerkt worden dat de betrokken leerkrachten het belangrijk vinden dat er uitdaging geboden wordt bij rekenen, taal, spelling, lezen en begrijpend lezen. Tevens zetten zij zich in om bij deze vakken uitdaging te bieden. De betrokken leerkrachten bieden de uitdaging op dit moment op verschillende manieren aan. Bij rekenen krijgen de leerlingen veelal het plusboek van de drie sterren, weinig instructie, een extra werkboekje/map of raadsels en lastige opvagen. Bij spelling mogen de leerlingen direct beginnen zonder instructie of moeten zij verhalen schrijven waarbij spellingsregels beoordeeld worden. Bij lezen en begrijpend lezen wordt ook de drie sterrengroep ingezet, deze leerlingen zijn estafette loper of krijgen een moeilijkere tekst. Daarnaast kiezen de leerlingen boeken die passen bij hun interesses. De meer- en hoogbegaafde leerlingen mogen bij schrijven een eigen schrijfproduct maken en deze voorlezen, zij schrijven creatieve verhalen naar aanleiding van een specifieke opdracht. Overige zaken welke de betrokken leerkrachten toepassen zijn: extra Engels, acadin.nl, differentiatie bij opdrachten of een extra werkmap met rekenpuzzels, taalmeesters en Nieuwsbegrip. Dit laatste geven de leerkrachten van de groepen 4a en 4b aan de meer- en hoogbegaafde leerlingen. De leerlingen kunnen deze opdrachten maken wanneer zij klaar zijn met de basisstof.

Aan de betrokken leerkrachten is dezelfde soort vraag voorgelegd als aan de betrokken leerlingen: Met de volgende opdrachten wil ik graag meer uitdaging bieden voor de meer- en hoogbegaafde leerlingen. Beide partijen hebben maximaal vijf opdrachten aan mogen vinken. Bij de leerkrachten valt op dat zij 'computer opdrachten' (70%) en 'een creatieve tekst schrijven' (60%) vaak hebben gekozen. 'PowerPoint maken' en 'een extra werkboek' zijn beiden door 50% van de betrokken leerkrachten gekozen. Figuur 16. geeft de overige antwoorden weer.

Onder 'anders' hebben de leerkrachten het volgende aangegeven: Experiment uitvoeren, spelletjes, computervaardigheden. Bij het toepassen van opdrachten is het belangrijk dat dit op het niveau is van de leerlingen en dat zij de benodigde vaardigheden beheersen. Dit is voornamelijk van toepassing in het eerste halfjaar in groep 3.

Er wordt ook aangegeven dat het belangrijk is dat het weinig controle behoeft. Hier wordt mee bedoeld dat de betrokken leerlingen veelal zelfstandig kunnen werken. Tevens dat het voorbereiden en nakijken minimale tijd in beslag zal nemen voor de leerkrachten. De tijd is voor de leerkrachten een punt welke een negatieve invloed heeft op het bieden van uitdaging. Dit is ook benoemd in paragraaf 4.2.1 Leerkrachten, als een ondersteuningsbehoefte van de leerkrachten.

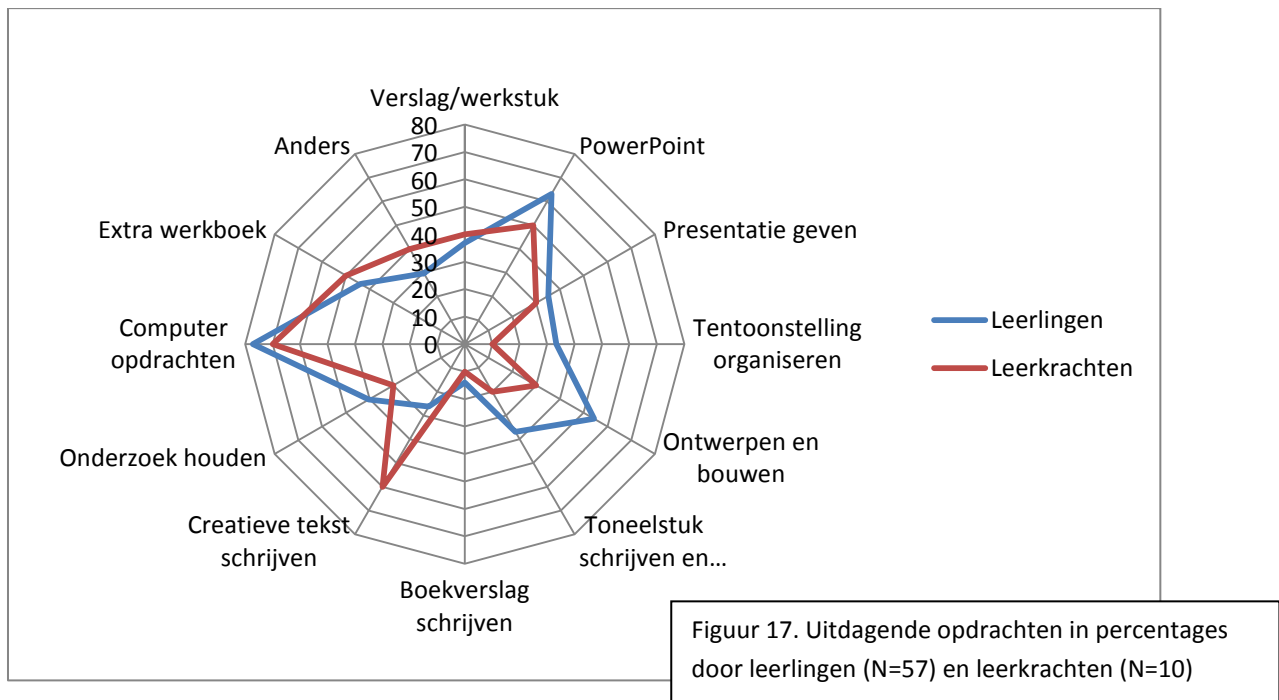
4.3.4 Triangulatie

Wanneer de gegevens van de drie partijen, betrokken leerlingen, ouders en leerkrachten, met elkaar vergeleken worden, blijkt dat er veel overeenkomsten zijn.

De leerlingen benoemen enkele vakken waarbij zij graag extra uitdaging willen: rekenen, taal, spelling, lezen/estafette, schrijven en de creatieve vakken. Hun ouders benoemen ook de eerste vier en vullen deze aan met woordenschat. Woordenschat kan eventueel geplaatst worden onder spelling, omdat dit binnen dezelfde methode valt. De leerkrachten vinden uitdaging bij rekenen, lezen/estafette en begrijpend lezen het belangrijkste. Zij geven aan bij deze vakken nu al uitdaging in te zetten, maar willen dit meer doen bij: taal, spelling of de creatieve vakken. Dit komt overeen met de behoeften van de betrokken leerlingen.

Beide partijen zijn geïnteresseerd in uitdagende opdrachten zoals: verslag/werkstuk maken, presentatie geven, computer opdrachten en extra werkboeken. Wat opvalt zijn de verschillen in keuzes bij: het ontwerpen/bouwen, toneelstuk schrijven en opvoeren en het schrijven van creatieve teksten. Beide partijen kijken op een andere manier naar de opdrachten. De keuzes van de leerlingen geven weer waarin zij geïnteresseerd zijn. Daarnaast denken de leerlingen door deze opdrachten meer uitgedaagd te worden en meer te leren. De leerkrachten vinden het belangrijk dat de opdrachten veelal zelfstandig gemaakt kunnen worden en dat deze weinig voorbereiding en nakijkwerk nodig hebben.

In figuur 17. worden de gegevens van de betrokken leerlingen en leerkrachten met elkaar vergeleken. Uit de figuur is op te maken in welke uitdagende opdrachten de leerlingen en leerkrachten geïnteresseerd zijn.

Volgens de betrokken leerlingen is het de rol van de leerkracht om opdrachten beter uit te leggen. Daarnaast is het volgens hen van belang dat de leerkrachten moeilijke opdrachten en extra middelen aanbieden. Middelen om uitdaging te bieden zijn volgens de betrokken leerlingen: moeilijkere werkboeken, moeilijke spelletjes, boeken met informatie, het internet, de computer of een strategiemap. De ouders en leerkrachten geven beiden ook moeilijkere werkboeken en computer opdrachten aan. Daarnaast benoemen de ouders: lesstof op een hoger niveau en weinig herhalingsstof. De leerkrachten geven aan dat weinig instructie van belang is en dat de opdrachten passen bij het leervak. Het is belangrijk dat middelen en aanpassingen vorm krijgen naar aanleiding van de onderwijsbehoeften van de leerlingen, deze zijn in hoofdstuk 4.1 *Onderwijsbehoeften* besproken. De belangrijkste uitkomst qua onderwijsbehoeften is het bieden van uitdaging en de verkorte instructie. Beide aanpassingen zijn in dit hoofdstuk 4.3 *Middelen en aanpassingen ter sprake* gekomen.

4.3.5 Dagelijkse onderwijspraktijk

De dagelijkse onderwijspraktijk is de plek waar toegekomen wordt aan de onderwijsbehoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen. In hoofdstuk 4.1 *Onderwijsbehoeften* zijn de onderwijsbehoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen naar voren gekomen, met name de uitdaging, de minimale instructie en het zelfstandig werken zijn benoemd. In hoofdstuk 4.3 *Materialen en aanpassingen* zijn manieren besproken waarop uitdaging geboden kan worden. Deze twee zaken worden samengebracht in de dagelijkse onderwijspraktijk.

De betrokken leerkrachten hebben bij vraag zes in de vragenlijst antwoord kunnen geven op de vraag: 'hoe zie jij de realisatie van uitdaging voor je?' Dit punt is opgesplitst in vier kopjes: voorbereiding, begeleiding, klassenmanagement en leerkrachtvaardigheden. Bij deze kopjes hebben de leerkrachten positieve en negatieve punten vermeld, maar ook ideeën welke zij hebben.

Een positief punt bij de voorbereiding is dat de lesstof niet alleen ingezet kan worden bij de meer- en hoogbegaafde leerlingen, maar ook als lesstof voor de andere leerlingen. Op deze manier ligt er ook klaar- werk voor de overige leerlingen. De opdrachten zullen wel voorbereid moeten worden. De leerkrachten geven aan dat dit lastig is in verband met de tijd.

Allereerst kan er, volgens de betrokken leerkrachten, bij de voorbereiding van de lessen gekeken worden of er voldoende uitdaging in de lesstof geboden wordt. Wanneer dit niet het geval is, zal er gezocht moeten worden naar extra materialen. De uitdaging kan makkelijker voorbereid en eerder ingezet worden wanneer er verschillende (verdiepende), kant-en-klare materialen liggen. Het is volgens de leerkrachten belangrijk dat deze materialen passen bij de interessegebieden van de meer- en hoogbegaafde leerlingen. Ook worden door de betrokken leerkrachten benoemd: leerlijn 'uitdaging', medewerking stagiaires en het internet.

De betrokken leerkrachten zien in dat begeleiding van de meer- en hoogbegaafde leerlingen van belang is. Zij kunnen niet altijd zonder begeleiding zelfstandig werken. Het voordeel bij meer- en hoogbegaafde leerlingen is dat zij goed zelfstandig kunnen werken, maar dit moet niet de hoofdzaak zijn. Een nadeel is het tekort aan tijd. Hierbij wordt benoemd dat de leerkrachten niet altijd toekomen aan de begeleiding, omdat er meer aandacht uitgaat naar zwakke leerlingen. Het is mogelijk om de begeleiding aan de betrokken leerlingen te plannen, bijvoorbeeld wanneer de andere leerlingen zelfstandig aan het werk zijn. Tijdens het interview met leerkracht M. is naar voren gekomen dat haar parallelcollega en zij elke woensdagochtend een kwartier hebben ingepland voor de begeleiding van de meer- en hoogbegaafde leerlingen. Tijdens deze momenten worden de opdrachten geëvalueerd en worden de nieuwe opdrachten besproken. Er is één vast moment in de week om feedback te geven en om de opdrachten te evalueren. Wanneer een dergelijk moment vaststaat, zal deze minder snel vergeten worden. Op andere momenten kunnen de betrokken leerlingen elkaar begeleiden, onder andere tijdens het samenwerkend leren in de peergroep.

Qua klassenmanagement zien de leerkrachten het als positief dat zij de uitdaging in de klas kunnen bieden. Hierbij is het een voordeel dat de leerlingen competent zijn in het zelfstandig werken. Een negatief punt blijft de tijd welke de voorbereiding vergt. Daarnaast is de uitdaging lastig in te plannen in verband met de drie niveaugroepen. Dit punt hebben de leerkrachten meerdere keren benoemd wanneer het gaat over de realisatie van de uitdaging. Ideeën welke de leerkrachten hebben gegeven zijn: veel zelfstandig werken, uitdagende lessen in plaats van gewone lessen, duidelijk beschrijven in het groepsplan, meer materialen klaar hebben liggen en een hulp buiten de klas die de materialen aanbiedt en aansturing geeft. Het is opvallend dat al deze punten ook eerder zijn benoemd bij voorgaande 'kopjes'.

De leerkrachtvaardigheden welke de betrokken leerkrachten kunnen inzetten staan in verband met hun ondersteuningsbehoeften, deze zijn beschreven in *paragraaf 4.2.1 Leerkrachten*. De leerkrachten geven als ideeën aan: onderlinge communicatie met collega's, meer kennis opdoen wat betreft onderwijsbehoeften van de betrokken leerlingen en het lesaanbod. Daarnaast wordt aangegeven dat de leerkrachten goed moeten nadenken wanneer zij iets aanbieden. Dit zal gedetailleerd voorbereid moeten worden, waarbij wordt gekeken naar de onderwijsbehoeften van de betrokken leerlingen. Deze punten qua realisatie van de uitdaging kunnen ook opgenomen worden in het groepsplan. Dit is een positief punt welke een leerkracht heeft benoemd. Tijdens het opstellen van het groepsplan wordt nagedacht over de realisatie en zaken waarop gelet moet worden tijdens de lessen. Door vooraf een planning te maken, kan de tijdsdruk voor de leerkrachten afnemen en vergt het bieden van uitdaging minder voorbereiding.

Naast de vragenlijst heeft de vergadering betrekking gehad op de dagelijkse onderwijspraktijk. Tijdens deze vergadering hebben de betrokken leerkrachten verschillende uitdagende materialen onderzocht en nagedacht over een planning voor de dagelijkse onderwijspraktijk. De agenda van de vergadering is geplaatst in *Bijlage 10. Agenda vergadering*.

De leerkrachten van de groepen 5 en 6 hebben aangegeven dat er voor rekenen voldoende uitdagend materiaal aanwezig is op Het Talent (dit is eerder benoemd in *paragraaf 4.2.1 Leerkrachten*). Materiaal welke aansluit bij de methode, maar ook rekenspellen. De leerkrachten van de groepen 7 en 8 hebben opgeschreven dat de pluswerkboeken bij rekenen ingezet kunnen worden als uitdagend materiaal voor de meer- en hoogbegaafde leerlingen. De leerkracht van groep 3b maakt gebruik van de werkboekjes 'Rekentijgers'.

Zij ervaart dat de leerlingen dit uitdagend vinden om mee te werken. Wel mist de leerkracht een handleiding en antwoordenboek, deze zou de zelfstandigheid van de leerlingen kunnen vergroten. Tevens vergt het nakijken zonder antwoordenboek veel tijd. Deze is schaars zo is opgemerkt in *paragraaf 4.2.1 Leerkrachten*. Ook de leerkrachten van de groepen 5 en 6 hebben de 'tijd' als negatief punt aangegeven: 'veel opdrachten moeten nagekeken of geëvalueerd worden, hier is geen tijd voor.'

Volgens de leerkrachten van de groepen 3 en 4 kan bij taal, spelling en schrijven het schrijven van creatieve verhalen ingezet worden. Het is noodzakelijk dat er bepaalde eisen worden gesteld aan de verhalen, de methode 'wie schrijft die blijft' biedt deze aan. De leerkrachten van de groepen 5 en 6 missen uitdagend materiaal voor taal en spelling (ook dit is benoemd in *paragraaf 4.2.1 Leerkrachten*). Zij geven aan dat mogelijke opdrachten niet op de computer verwerkt moeten worden. Het werken op de computer is een punt waar de leerkrachten tegenaan lopen, er zijn te weinig computers aanwezig. Daarnaast is het zicht op de computer slecht, zodat de leerlingen en hun werk niet in de gaten gehouden worden. Dit is tevens een negatief gegeven van de leerpleinen en de hal. Een materiaal welke de leerkrachten van de groepen 5, 6, 7 en 8 benoemen is Acadin. Acadin biedt digitale opdrachten op verschillende interessegebieden, welke toekomen aan de behoeften van de betrokken leerlingen. Volgens de betrokken leerkrachten is dit materiaal makkelijk en zelfstandig inzetbaar.

Bij de vraag 'hoe en wanneer de leerkrachten de uitdagende stof kunnen inzetten', geven de leerkrachten van de groepen 3 en 4 het volgende antwoord: 'wanneer de leerlingen hun werk afhebben bij rekenen of taal kunnen zij zelfstandig werken aan uitdagende opdrachten'. Daarnaast benoemen zij het halveren van de basisstof. Dit heeft leerkracht M. ook in het interview aangegeven, dit is beschreven in *paragraaf 4.1.3 Leerkrachten*. De leerkrachten van de groepen 5 en 6 geven aan dat de meer- en hoogbegaafde leerlingen bepaalde lessen kunnen overslaan. Op deze momenten kunnen de betrokken leerkrachten werken met het extra materiaal. Dit kan ingezet worden in plaats van de reguliere les of eventueel als klaarwerk. De leerkrachten van de groepen 5 en 6 hechten grote waarde aan de zelfstandigheid van het materiaal. Daarnaast beschrijven zij dat de leerkrachten er niet teveel werk mee moeten hebben. Dit sluit aan bij de ondersteuningsbehoeften van de leerkrachten uit *paragraaf 4.2.1 Leerkrachten*. Een reactie van de leerkrachten uit de groepen 7 en 8: 'de extra opdrachten zijn vaak ook leuk voor de andere leerlingen.' Dit punt is ook ter sprake gekomen in het interview met leerkracht D. Zij geeft aan dat de overige leerlingen eerst 'jaloers' waren op de meer- en hoogbegaafde leerlingen. Leerkracht D. geeft aan graag een koppeling te maken tussen de projecten welke de meer- en hoogbegaafde leerlingen in de plusklas verwerken en de overige leerlingen. Dit punt hebben de leerkrachten ook benoemd bij de realisatie van uitdaging aan het begin van *paragraaf 4.3.5 Dagelijkse onderwijspraktijk*.

5. Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden conclusies getrokken naar aanleiding van het plaatsgevonden onderzoek. Vanuit deze conclusies zullen aanbevelingen geven worden in deelhoofdstuk 5.2. De conclusies en aanbevelingen zijn ingedeeld in dezelfde deelhoofdstukken als hoofdstuk 4.

5.1 Conclusies

Vanuit de uitkomsten van het actie- en ontwerpgericht onderzoek zijn conclusies vastgesteld. Deze conclusies zijn gevormd door middel van de gegevens welke beschreven zijn in hoofdstuk 4 en zullen bevestigd of aangevuld worden door literatuur uit het theoretisch kader in hoofdstuk 2.

5.1.1 Onderwijsbehoeften

Gedurende het onderzoek is er bij de onderwijsbehoeften uitgegaan van het principe van Pameijer en collega's (2009). Dankzij dit principe wordt weergegeven wat de leerling, in dit geval meer- en hoogbegaafde leerlingen, nodig heeft om het gestelde doel te kunnen behalen (Pameijer et al., 2009). Vanuit deelhoofdstuk 4.1 onderwijsbehoeften en de onderliggende paragrafen kan vastgesteld worden waar de meer- en hoogbegaafde leerlingen behoefte aan hebben volgens henzelf, hun ouders en de leerkrachten van de midden- en bovenbouw op Het Talent.

De meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent hebben...

- Instructie:

De instructie voor de meer- en hoogbegaafde leerlingen zal verkort moeten worden, zo blijkt uit *paragraaf 4.1.4 Triangulatie*. Dit is mogelijk, omdat de leerlingen leereigenschappen hebben als: snel van begrip, hoog leertempo en een goed geheugen (Van Gerven, 2004a). De leerlingen hebben niet altijd behoefte aan instructie, met name bij herhalende lesstof is deze overbodig. De instructie is wel van belang wanneer de leerlingen een toets hebben of wanneer zij moeite ervaren bij een specifiek leervak.

- Opdrachten/materialen:

Uitdaging is een belangrijk begrip als het gaat om opdrachten en materialen, dit blijkt uit figuur 6. Uit figuur 9. blijkt dat deze uitdaging gegeven kan worden door opdrachten welke moeilijker zijn dan de opdrachten uit het boek. Voordat er uitdagende opdrachten geboden kunnen worden, zal de leerkracht compacten moeten toepassen. Door het toepassen van compacten blijft er tijd over voor extra en uitdagende opdrachten. De betrokken leerlingen hebben voldoende aan weinig oefenstof om te komen tot hetzelfde beheersingsniveau als gemiddeld begaafde leerlingen (Drent, 2004). De opdrachten moeten aansluiten bij de interesses van de betrokken leerlingen, zo benoemen de deelnemende partijen in *paragraaf 4.1.4 Triangulatie*. Eborah Eyre (2005) vult aan dat de betrokken leerlingen zich eigenaar moeten voelen van het leerproces, deze moet aansluiten op hun onderwijsbehoeften en interesses. Er zal in de klas klaarwerk beschikbaar moeten zijn, welke verdiepend en uitdagend is. Het merendeel van de betrokken leerlingen verwerkt de opdrachten het liefst zelfstandig, zo beantwoordden zij bij vraag vier van de leerlingvragenlijst. Van Gerven (2008b) benoemt dit als specifieke onderwijsbehoefte naast uitdaging: de (hoog) begaafde leerlingen hebben behoefte aan autonomie.

Over de soorten opdrachten zal verder ingegaan worden in *paragraaf 5.1.3 Middelen en aanpassingen*.

- Feedback:

De feedback van leerkrachten en groepsleden zal positief en complimenteers moeten zijn, zo blijkt uit vraag zes van de leerling- en oudervragenlijst. De feedback kan van invloed zijn op het gedrag van de meer- en hoogbegaafde leerlingen (Peters et al., 2000). Wanneer de leerkracht de talenten van de betrokken leerlingen benoemt, zien de leerlingen in wat zij kunnen. Door realistische verwachtingen van de leerkracht worden de betrokken leerlingen gemotiveerd en uitgedaagd. De feedback moet gericht zijn op de taak, zo verwoordden de leerkrachten in vraag één van de leerkrachtvragenlijst.

- Groepsgenoten:

Acceptatie, rust en stilte zijn punten waar de groepsgenoten van de meer- en hoogbegaafde leerlingen invloed op hebben (vraag één leerkrachtvragenlijst). Wanneer er wordt toegekomen aan deze punten, zullen de betrokken leerlingen zich beter kunnen ontwikkelen. De acceptatie zal eerder plaatsvinden wanneer de betrokken leerlingen een deel zijn van hun klas. Op bepaalde momenten zullen de betrokken leerlingen moeten samenwerken met groepsgenoten. Dit doen zij het liefst met een leerling uit de peergroep zo blijkt uit vraag vier van de leerlingvragenlijst. De leerlingen blijven elkaar in deze groep ondersteunen, stimuleren en uitdagen.

- Een leerkracht:

De leerkracht blijft belangrijk, zelf als de betrokken leerlingen veelal zelfstandig werken. Ook deze leerlingen hebben steun en begeleiding nodig bij het maken van keuzes (Betts & Neihart, 2010). De leerkrachten zullen begeleiding moeten bieden aan de meer- en hoogbegaafde leerlingen. Zij kunnen de betrokken leerlingen uitdaging bieden en stimuleren tot uitdiepen. De meer- en hoogbegaafde leerlingen vinden het belangrijk om te weten wat zij gedurende de les kunnen doen, zo blijkt uit vraag zes van de leerlingvragenlijst. Zij hebben behoefte aan deze duidelijkheid van de leerkracht. De extra materialen zullen de leerkrachten moeten klaarleggen, deze zullen ook geëvalueerd moeten worden met de betrokken leerlingen. Daarnaast is het belangrijk dat de leerlingen de ruimte krijgen om het gemaakte werk te presenteren. Dit heeft invloed op onder andere de acceptatie van groepsgenoten en de motivatie van de leerlingen.

...nodig om het gestelde doel (optimaal onderwijs) te behalen (Pameijer et al., 2009, p. 15).

5.1.2 Ondersteuningsbehoeften

De ondersteuningsbehoeften van de leerkrachten van de midden- en bovenbouw op Het Talent en van de ouders van de meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent, zijn in hoofdstuk 4 onderzocht. Beide partijen hebben zaken benoemd waarin zij vastlopen bij de begeleiding van meer- en hoogbegaafde leerlingen. De conclusies omtrent de leerkrachten kunnen getrokken worden vanuit vraag tien van de leerkrachtvragenlijst. Bij de ouders is dit mogelijk vanuit vraag twaalf en dertien van de ouder vragenlijst.

De leerkracht is één van de katalysatoren welke invloed heeft in de talentontwikkeling van de meer- en hoogbegaafde leerlingen (Gagné, 2003). Ook de leerkrachten op Het Talent willen passend en doeltreffend onderwijs bieden aan de betrokken leerlingen.

Uit het vooronderzoek en de interviews met de twee leerkrachten kan geconstateerd worden dat de leerkrachten het lastig vinden om meer- en hoogbegaafde leerlingen te signaleren. Zij vragen zich af: 'wanneer is een kind hoogbegaafd?' Deze vraag kan beantwoord worden wanneer zij over dit onderwerp meer kennis opdoen. Ook willen zij kennis opdoen over de manier(en) hoe zij de meer- en hoogbegaafde leerlingen kunnen uitdagen en motiveren. Dit willen zij doen op een manier die waardevol is voor de ontwikkeling van de betrokken leerlingen, waarbij ingespeeld wordt op de behoeften van de betrokken leerlingen. Het is volgens Gross (1999) van belang dat leerkrachten voldoende kennis hebben over de groep meer- en hoogbegaafde leerlingen. Hierdoor kunnen zij leerlingen bieden wat zij nodig hebben, dat is wat de leerkrachten op Het Talent graag willen. De leerkrachten lopen vast qua klassenmanagement en het responsief handelen tegenover de groep meer- en hoogbegaafde leerlingen. De leerkrachten ervaren moeite bij de begeleiding van de betrokken leerlingen, welke zij wel erg belangrijk vinden. Doordat er les wordt gegeven op drie niveaus, komen de leerkrachten niet altijd toe aan de begeleiding van de meer- en hoogbegaafde leerlingen. Qua materialen hebben de leerkrachten behoefte aan concrete uitdagende materialen welke kant-en-klaar zijn. Deze materialen moeten aanwezig zijn voor verschillende vakgebieden en zelfstandig te gebruiken zijn. Ook zullen deze materialen toepasbaar en makkelijk te pakken moeten zijn. Voor het uitvoeren van de opdrachten zijn er op Het Talent leerpleinen beschikbaar, hier kunnen de leerlingen zelfstandig of samenwerken. Een nadeel is het minimale zicht welke de leerkrachten hebben op de leerpleinen. Tevens is er behoefte aan meer kleine werkruimtes en computers.

Contact met collega's of specialisten is volgens Peters (2007) een spel bij de begeleiding van meer- en hoogbegaafde leerlingen. De leerkrachten geven aan meer te kunnen overleggen en samenwerken, waarbij ideeën uitgewisseld worden. Door het bevorderen van de communicatie kunnen de leerkrachten elkaar ondersteunen. Ook het management team kan volgens vraag tien uit de leerkrachtenvragenlijst inspelen op de ideeën van de leerkrachten. Dit kan onder andere door het opzetten van een doorgaande lijn. Tevens zal het management team toestemming moeten geven voor de aankoop van enkele materialen.

De ouders van de meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent hebben behoefte aan meer communicatie. Zij willen graag meer gesprekken met de betrokken leerkrachten. Ook de leerkrachten benoemen dit in *paragraaf 4.4.3 leerkrachten*. Wanneer deze communicatie meer wordt toegepast, kan er betere begeleiding voor de betrokken leerlingen plaatsvinden. Dit door leerkrachten en ouder. De beide partijen hebben behoefte aan communicatie over: de signalering, verwachtingen, de resultaten van de leerling, hetgeen er gedaan wordt in de klas, de interessegebieden van de leerlingen, het meedenken over het bieden van uitdaging, de uitwisseling van het lespakket. De betrokken ouders geven aan dat zij graag willen weten hoe zij hun meer- of hoogbegaafde kind(eren) kunnen begeleiden. Van Gerven (2004a) geeft aan dat ouders moeten leren om de ontwikkeling van hun meer- of hoogbegaafde kind(eren) op een evenwichtige manier te stimuleren. Hier kunnen de leerkrachten op Het Talent de ouders bij ondersteunen. Ook kunnen de ouders de leerkrachten ondersteunen. Dit door de communicatie, maar ook door het bieden van hulp bij projecten of bij andere momenten waarop uitdaging geboden wordt.

Thuis ervaren de ouders problemen bij hun kind(eren) met het gezag, het luisteren of het aannemen van iets (zie figuur 8.). Dit kan verschillende oorzaken hebben als: karakter, puberteit of eventueel de meer- of hoogbegaafdheid. Specifiekere problemen welke voortkomen uit de meer- of hoogbegaafdheid zijn: opstandig of lui gedrag, perfectionisme, sociale problemen of het hebben van moeite om een manier van leren aan te wennen. Deze punten benoemen Betts en Neihart (2010) in hun profielen lijst en zijn kenmerkend voor de meer- en hoogbegaafde leerlingen. Voor ouders (en ook voor leerkrachten) is het van belang om realistische verwachtingen te hebben van hun kind(eren). Onrealistische verwachtingen hebben invloed op het gedrag dat het kind vertoont (Guyt, 2004).

5.1.3 Middelen en aanpassingen

Naast de punten welke genoemd zijn in *paragraaf 5.1.1 Onderwijsbehoeften*, kan door middel van opdrachten de ontwikkeling van de meer- en hoogbegaafde leerlingen gestimuleerd worden. Door het uitdagen van deze groep leerlingen en het verrijken van de lesstof worden de betrokken leerlingen gestimuleerd om zich te blijven ontwikkelen (Heller, et al., 1993).

Op dit moment bieden de leerkrachten op verschillende manieren uitdaging, dit door opdrachten bij verschillende vakken. Bij rekenen wordt op dit moment al veel uitdaging geboden door middel van het pluswerkboek en extra materialen. Bij taal, spelling, schrijven en de creatieve vakken kan er meer uitdaging geboden worden aan de meer- en hoogbegaafde leerlingen. Dit blijkt uit vraag elf van de leerlingenvragenlijst, vraag negen van de oudervragenlijst en vraag vier van de leerkrachtvragenlijst. Uit figuur 17. blijkt dat de betrokken leerlingen en leerkrachten geïnteresseerd zijn in uitdagende opdrachten als: verslag/werkstuk schrijven, het geven van een presentatie, computeropdrachten en extra werkboeken. Ook zijn er verschillende binnen de keuzes. De leerlingen kijken naar hun interesses, de leerkrachten ook naar de mate waarin de opdrachten zelfstandig uitgevoerd kunnen worden en de voorbereiding- en nakijktijd. Het is van belang dat de opdrachten aan de wensen van beide partijen toekomen. Maar met name dat de opdrachten aansluiten bij de interesses van de leerlingen. Wanneer de omgeving opdrachten aanbiedt waarin de leerlingen geïnteresseerd zijn, dan kan dit de leerlingen motiveren en stimuleren tot ontwikkeling. Hierbij wordt door de omgeving aangesloten bij de intrapersoonlijke kenmerken van de betrokken leerlingen (Heller, et al., 1993).

Opdrachten uit de plusklas sluiten aan bij de interesses en het kunnen van de betrokken leerlingen volgens Moon en Feldhusen (1995) evenals de opdrachten welke aangegeven zijn in figuur 17. De opdrachten welke aan de meer- en hoogbegaafde leerlingen aangeboden worden hebben bij voorkeur niet één antwoordmogelijkheid. Het is mogelijk dat de betrokken leerlingen de gemaakte uitdagende opdrachten zelf nakijken, maar het is verstandig om de leerkracht het werk te laten controleren (Drent, 2009). De leerkrachten geven aan dat zij weinig tijd beschikbaar hebben, maar het controleren is wel noodzakelijk. Hier kan op in gespeeld worden door de keus van bepaalde opdrachten of projecten.

De leerkrachten zullen de uitdagende opdrachten moeten aanbieden aan de leerlingen. Middelen welke hiervoor beschikbaar moeten zijn, zijn volgens de partijen (leerlingvragenlijst vraag 19, leerkrachtvragenlijst vraag tien): moeilijkere werkboeken, moeilijkere spelletjes, boeken met informatie, het internet, de computer en een strategiemap. Daarnaast kan de minimale instructie en herhalingsstof uitdaging bieden aan de leerlingen. Dit sluit aan bij de onderwijsbehoeften van de betrokken leerlingen welke benoemd zijn in *paragraaf 5.1.1 Onderwijsbehoeften*.

De leerkrachten hebben in de vragenlijst en tijdens de vergadering benoemd dat de uitdagende opdrachten ingezet kunnen worden wanneer de betrokken leerlingen de reguliere lesstof afhebben. Hierbij hebben de leerkrachten aangegeven dat de basisstof gehalveerd kan worden of dat bepaalde lessen overgeslagen kunnen worden. Drent (2004) benoemt ook deze manieren van compacten. Er zijn twee leerlijnen om compacten toe te passen: de leerlingen volgen de instructie bij nieuwe lesstof, maar de hoeveelheid verwerking wordt beperkt of de leerlingen krijgen minimale of geen instructie en proberen de lesstof zich eigen te maken. Zaken over de realisatie van de uitdaging, welke de leerkrachten benoemd hebben bij vraag zes tot en met negen van de vragenlijst sluiten aan bij de conclusies die getrokken zijn in *paragraaf 5.1.2 Ondersteuningsbehoeften*. Om deze reden zal hier niet verder op ingegaan worden.

5.2 Aanbevelingen

Vanuit de conclusies zijn aanbevelingen opgesteld. Deze aanbevelingen kan het management team meenemen bij de opzet van het hoogbegaafdheidprotocol. De aanbevelingen sluiten aan bij de gemaakte conclusies.

5.2.1 Onderwijsbehoeften

- De onderwijsbehoeften welke in dit onderzoek zijn onderzocht zijn algemene onderwijsbehoeften voor de meer- en hoogbegaafde leerlingen. Elk kind is anders en elk kind heeft specifieke onderwijsbehoeften. Betts en Neihart (2010) beschrijven verschillende profielen voor de meer- en hoogbegaafde leerlingen. Door gesprekken met en observatie van de betrokken leerlingen kan geconstateerd worden onder welk(e) profiel(en) zij geplaatst kunnen worden en welke specifieke onderwijsbehoeften zij hebben.
- De instructie zal verkort aangeboden moeten worden en herhalende lesstof kan overgeslagen worden. Er kan eventueel aan het begin van het hoofdstuk een toets afgenomen worden om te zien welke onderdelen de leerlingen al beheersen. Zo kunnen compacten toegepast worden. Deze kunnen toegepast worden op individueel- en schoolniveau (Drent, 2004; Van Gerven, 2004b). Individueel als specifieke compacten voor een leerling of op schoolniveau via een doorgaande lijn 'uitdaging'.
- Heb altijd klaaropdrachten liggen voor verschillende vakgebieden. Deze kunnen gekopieerd worden uit werkboekjes welke speciaal ontworpen zijn voor meer- en hoogbegaafde leerlingen. Het is voor de leerlingen overzichtelijk wanneer deze opdrachten bij elkaar in één map geplaatst worden.
- Heb voor de betrokken leerlingen opdrachten beschikbaar welke aansluiten bij hun interesses. Dit kan door middel van extra opdrachten of projecten. Soorten opdrachten worden besproken in *paragraaf 5.2.3 Middelen en aanpassingen*.
- De leerlingen kunnen de opdrachten zelfstandig verwerken. Hierbij is het belangrijk dat er rust en stilte heerst in de klas. Omdat de bepaalde lessen in niveaugroepen klasoverstijgend worden gegeven, is dit niet altijd mogelijk.

Heb daarom koptelefoons beschikbaar of enkele plaatsen op de leerpleinen. De autonomie kan tevens ontwikkeld worden wanneer er eisen gesteld worden aan het verrijkmateriaal. De leerlingen dienen zorg te dragen dat het werk af, goed, verzorgd en zelfstandig verwerkt is (Drent, 2008).

- Het is belangrijk om de meer- en hoogbegaafde leerlingen niet een alleenstaande groep te laten zijn. Dit kan door het bespreekbaar maken van de niveau-indeling, het presenteren van het gemaakte werk, een aanbod van verrijkend materiaal op ieders niveau en door het geven van ruimte voor samenwerking (De Bruin – De Boer, et al., 2008).

- Probeer als leerkracht positieve feedback te geven en heb realistische verwachtingen van de betrokken leerlingen. Richt deze niet op de persoonlijkheid van de leerlingen, maar op de taak. Door feedback te geven waardoor de leerlingen het proces moeten reflecteren, krijgen zij inzicht in hun manier van leren en zaken welke een volgende keer beter of anders kunnen. Dit vermogen hebben de betrokken leerlingen, zo benoemt van Gerven (2004a).

- De begeleiding van de groep meer- en hoogbegaafde leerlingen blijft belangrijk. De leerkrachten kunnen hier rekening mee houden bij het opstellen van het groepsplan. Het is belangrijk dat de betrokken leerlingen weten wat zij gedurende de les kunnen doen. Daarnaast kunnen er bepaalde vaste momenten van begeleiding gepland worden. Dit kan één ochtend in de week zijn, bijvoorbeeld tijdens het stillezen of wanneer de overige leerlingen zelfstandig aan het werk zijn. De begeleiding kan eventueel komen vanuit de plusklas. Hier zal verder opingegaan worden in *paragraaf 5.2.3 Middelen en aanpassingen*.

5.2.2 Ondersteuningsbehoeften

Bij de opzet van het hoogbegaafdheidprotocol zijn vier stappen erg belangrijk waardoor er wordt toegekomen aan de ondersteuningsbehoeften van de betrokken leerkrachten en ouders.

1. Signalering. Op dit moment is er op Het Talent het SiDi protocol aanwezig voor het signaleren en diagnosticeren van meer- en hoogbegaafde leerlingen. Dit protocol gebruiken de betrokken leerkrachten niet, zo blijkt uit het vooronderzoek en de interviews. Het gebruik van dit protocol kan de betrokken leerkrachten ondersteunen bij het signaleren en diagnosticeren van de betrokken leerlingen. Het aanwezige SiDi protocol is redelijk verouderd (2001). In 2010 is een vernieuwde versie uitgekomen van dit protocol, SiDi 3. Tevens is het mogelijk om een digitaal programma te gebruiken, het Digitaal Handelingsprotocol Hoog- begaafdheid (DHH). Dit instrument ondersteunt leerkrachten en intern begeleiders bij de signalering, diagnostiek en begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen.

2. Meer kennis over meer- en hoogbegaafdheid. De betrokken leerkrachten hebben behoefte aan meer kennis over het responsief handelen bij en het motiveren van de meer- en hoogbegaafde leerlingen. Tevens willen zij graag weten wat voor soort opdrachten ingezet kunnen worden voor deze groep leerlingen. De kennis kan onder andere tijdens een studiedag opgedaan worden. Hier kan een presentatie gegeven worden door een hoogbegaafdheidsspecialist of de intern begeleider.

3. Compacten. De leerkrachten lopen vast qua klassenmanagement. Wanneer er vastgesteld is welke compacten toegepast kunnen worden, kost dit minder tijd voor de leerkrachten. Dit kan vastgesteld worden in een doorgaande lijn 'uitdaging'. Hierin kunnen ook verschillende opdrachten of projecten geplaatst worden, waardoor de ontwikkeling door de jaren duidelijk wordt voor leerling, ouder en leerkracht.

4. Uitvoering. Na de reguliere les kunnen de leerlingen zelfstandig werken in de klas. Wanneer zij aan projecten werken kan dit op de leerpleinen of in de lege lokalen. Hier zullen afspraken voor gemaakt moeten worden, zodat de betrokken leerlingen weten wat zij kunnen doen en welk gedrag er van hen verwacht wordt. Ook qua begeleiding kan schoolbreed afspraken gemaakt worden. De leerkracht zal momenten van begeleiding kunnen vastzetten in het rooster, maar deze kan ook door een specialist of de RT-er gegeven worden. Over de begeleiding vanuit de specialist zal ingegaan worden in *paragraaf 5.2.3 Materialen en aanpassingen*.

Communicatie binnen de parallelgroepen en het gehele team is een belangrijk punt. Door samen te werken kunnen nieuwe ideeën en afspraken ontstaan. Ook de communicatie met ouders is belangrijk. Op een informatieavond of tijdens de oudergesprekken kan extra aandacht geschonken worden aan het bieden van uitdaging aan de meer- en hoogbegaafde leerlingen en de begeleiding door leerkracht en ouder. Zoals enkele leerkrachten al doen, kunnen de ouders op de hoogte worden gehouden door een tweewekelijkse nieuwsbrief. Ouders worden geïnformeerd en de betrokkenheid van ouders blijft hierdoor hoog. Dit is waar men op Het Talent voor staat.

5.2.3 Middelen en aanpassingen

- Bij het opzetten van een goed lesstofaanbod is het voor de leerkrachten belangrijk om een duidelijk inzicht te hebben in de leer- en persoonlijkheidseigenschappen van de betrokken leerlingen (Van Gerven, 2001) en de leerling-kenmerken van Gross en collega's (2001). Als de leerkrachten hier inzicht in hebben, weten zij welke vaardigheden de leerlingen voldoende beheersen en welke verder ontwikkeld kunnen worden. De leerkrachten kunnen hier op in spelen met opdrachten of projecten.
- Er is op Het Talent behoefte aan kant en klare materialen, welke gekopieerd en ingezet kunnen worden door de betrokken leerkrachten bij verschillende vakgebieden. Voor rekenen is voldoende materiaal aanwezig, maar bij taal, spelling en schrijven is er een tekort aan materiaal. Het is mogelijk dat er werkboeken aangeschaft worden als Plustaak, welke meerdere malen gebruikt kunnen worden. Hierbij is het belangrijk dat de materialen zelfstandig te gebruiken zijn door de betrokken leerlingen.
- De leerlingen kunnen informatie halen uit informatieboeken, welke zichtbaar zijn opgesteld binnen de school. Ook op internet staat veel informatie voor de verwerking van opdrachten. Omdat er niet genoeg computers beschikbaar zijn, zullen betrokken leerlingen hierbij moeten samenwerken. Onderling kan er tussen klassen afgesproken worden wanneer de betrokken leerlingen aan opdrachten werken, zodat er meer computers beschikbaar zijn.
- Acadin.nl is een programma welke toekomt aan de onderwijsbehoeften en interesses van betrokken leerlingen. Ook komt het toe aan de meeste ondersteuningsbehoeften van de betrokken leerkrachten. De opdrachten of projecten vergen enige voorbereiding, maar door het zoeken van de juiste opdracht kunnen de leerlingen deze veelal zelfstandig verwerken.
- De opdrachten of projecten kunnen ook opgegeven worden vanuit de plusklas. De leerlingen van de groepen 5 tot en met 8 gaan één ochtend per week naar de plusklas. In deze plusklas kan de begeleiding van projecten plaatsvinden. Tevens kan er met de leerlingen gepland worden wat zij de komende week gaan doen en hoe zij dit kunnen doen. Na een week kunnen de opdrachten in de plusklas geëvalueerd en nagekeken worden met de hoogbegaafdheidsspecialist. Er wordt op deze manier een groot juk van de betrokken leerkrachten weggenomen. Wel zullen de betrokken leerkrachten tijd moeten vrijmaken voor het presenteren van de gemaakte opdrachten of projecten. Wanneer de informatie vanuit de plusklas gecommuniceerd wordt met de leerkracht, kan hij/zij hierop inspelen in de klas. Dit kan bijvoorbeeld door de lesstof op andere niveaus aan te bieden aan groepsgenoten. Hierdoor vinden de leerlingen meer aansluiting bij elkaar en zullen zij elkaar beter begrijpen en accepteren.

5.3 Discussie

In dit onderzoek zijn de onderwijsbehoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent in het schooljaar 2012/2013 onderzocht. Deze onderwijsbehoeften geven een algemeen beeld van de behoeften van deze groep leerlingen. Zoals aangegeven in *paragraaf 5.2.1 Onderwijsbehoeften* zal er per leerling gekeken moeten worden naar persoonlijke onderwijsbehoeften. Deze kunnen afwijken van het algemene beeld.

Dit onderzoek is niet gericht op onderpresteerders. Dit, om het onderzoek af te bakenen. Het is mogelijk om een vervolg onderzoek in te stellen welke informatie kan geven over mogelijke onderpresteerders op Het Talent. De aanbevelingen vanuit dit onderzoek zijn van invloed bij het opstellen van het hoogbegaafdheid-protocol. Het is mogelijk om verder onderzoek te richten op: signaleerinstrumenten, het toepassen van compacten en een doorgaande lijn 'uitdaging'.

Deze punten komen voort uit de ondersteuningsbehoeften van de leerkrachten, zo blijkt uit *paragraaf 5.1.2 Ondersteuningsbehoeften*. Deze punten kunnen specifieke informatie opleveren welke een meerwaarde hebben bij de opzet van het hoogbegaafdheidprotocol. Er kan een effectonderzoek uitgevoerd worden wanneer het hoogbegaafdheidprotocol ontwikkeld en geïmplementeerd is. Naar aanleiding van het effectonderzoek kan het hoogbegaafdheidprotocol gewijzigd of aangevuld worden.

5.4 Kennisdeling

De uitkomsten van dit onderzoek worden in een Power Point geplaatst en zullen toegestuurd worden naar de leerkrachten op Het Talent. Er is voor deze manier gekozen, zodat zij niet nogmaals belast worden met een extra vergadering. Vragen en opmerkingen kunnen de betrokken leerkrachten retourneren en er kan eventueel een (individueel) gesprek gepland worden. De conclusies en aanbevelingen zullen met de coördinator van de plusklas en intern begeleider besproken worden. Zij zullen deze punten meenemen bij de opzet van het hoogbegaafdheidprotocol, welke volgend schooljaar 2013/2014 plaatsvindt.

De ouders van de meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent zullen een e-mail ontvangen waarin een aan hen gerichte Power Point toegevoegd zal worden. Op deze manier zullen zij op de hoogte worden gebracht van de conclusie op de onderzoeksvraag. Tevens zal benoemd worden wat er komend schooljaar op de planning staat bij de ontwikkeling van het hoogbegaafdheidprotocol. Vragen of opmerkingen kunnen ook zij retourneren en zullen beantwoord worden door de intern begeleider op Het Talent of de onderzoeker.

5.5 Komen tot een hoogbegaafdheidprotocol

Op Het Talent kan door het bieden van meer uitdaging toegekomen worden aan de onderwijsbehoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen uit de midden- en bovenbouw. Deze uitdaging kan geboden worden door het verkorten van de instructie, het overslaan van herhalingsstof en het bieden van verdiepende opdrachten. De betrokken leerlingen worden gemotiveerd wanneer de opdrachten of projecten aansluiten bij hun interesses. Wanneer er aan de meer- en hoogbegaafde leerlingen de mogelijkheid en ruimte wordt gegeven om de opdrachten te verwerken, kan de ontwikkeling op een optimale manier plaatsvinden.

Het is mogelijk om de opdrachten aan te bieden vanuit de plusklas, dit vergt minder voorbereiding en begeleiding vanuit de leerkrachten. Daarnaast wordt de evaluatie door de hoogbegaafdheidsspecialist op zich genomen. Door een goede communicatie tussen de specialist en de betrokken leerkrachten kan de lesstof geïntegreerd worden binnen de klas. Hierdoor zal er meer begrip en acceptatie plaatsvinden door groepsgenoten. Ook de communicatie tussen betrokken ouders en leerkrachten is van belang. Zij kunnen elkaar informatie verstrekken welke van belang is bij de begeleiding van de betrokken leerlingen.

Deze punten zijn de basis voor optimaal onderwijs aan de meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent.

Literatuurlijst

- Betts, T., & Neihart, M. T. (2010). *Revised profiles of the gifted and talented*. Gevonden op 5 maart 2013, op <http://www.ingeniosus.net/wp-content/uploads/2010/11/PROFILES-BEST-REVISED-MATRIX-2010.pdf>.
- Boekhorst- Reuver, J. te (2007). Verrijken- werken aan doelen en vaardigheden. In: *Begaafd in talent Congresbundel*. Amersfoort: CPS. (pag. 123-125)
- Bruin- De Boer, A. de, & Gerven, E. van (2008). *Verrijken, hoe doe ik dat?* Gevonden op 26 november 2012, via www.slimeducatief.nl
- Burnett, P. C., & Mandel, V. (2010). Praise and Feedback in the Primary Classroom: Teachers' and Students' Perspectives. *Australian Journal of Educational & Developmental Psychology*, 10, 145-154.
- Clark, B. (1983). *Growing up gifted*. (4th ed.) Columbus: Merrill Publishing Company.
- Deckere, H. de, (2009). Tussen de regels. Onderwijsbehoeften in de maatschappelijke context. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 48, 509-510.
- D'hondt, C., & Rossen, H. van, (2002). *Hoogbegaafde kinderen, op school en thuis. Een gids voor ouders en leerkrachten*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant
- Drent, S. (2004). Meer doen met minder. Leerlijnen voor (hoog) begaafde leerlingen. In: E. van Gerven, J. Kuipers, S. Drent, B. Guyt, & A. de Bruin, (Eds.) *Attent op talent. Omgaan met hoogbegaafdheid in het basisonderwijs* (p.p. 49 – 61). Utrecht: Lemma.
- Drent, S. (2008). *Hoe vrijblijvend is verrijkingsonderwijs?* Gevonden op 26 november 2012, via www.slimeducatief.nl
- Driessen G., Mooij T., & Doesborgh, J. (2007). *Hoogbegaafdheid van leerlingen in het primair onderwijs: Ontwikkelingen en samenhangen met kenmerken van thuis, de groep en de school*. Nijmegen: Radboud Universiteit.
- Eborah Eyre, D. (2007). Intellectualizing Learning in the Classroom. In: CPS, (Eds.) *Congresbundel Slim leren organiseren* (p.p. 23-25). Amersfoort: CPS.
- Gagné, F. (2000). Understanding the complex choreography of talent development through DMGT-based analysis. In: K. A. Heller, F. J. Mönks, R. Sternberg & R. Subotnik, (Eds.) *International Handbook of Giftedness and Talent* p.p. 67-80. Oxford: Pergamon.
- Gagné, F. (2003). Transforming gifts into talents: the DMGT as a developmental theory. In N. Colangelo., and G. Davis (Eds.) *Handbook of Gifted Education* (p.p. 60 – 68). Boston: Allyn and Bacon.
- Gerven, E. van (2001). *Zicht op hoogbegaafdheid. Handboek voor leerkrachten in het basisonderwijs*. Utrecht: Lemma.
- Gerven, E. van, (2004a). De noodzaak tot aanpassingen in het leerstofaanbod voor hoogbegaafde leerlingen. *Gevonden op 26 november 2012, op* <http://www.fisme.science.uu.nl/publicaties/literatuur/6153.pdf>

- Gerven, E. van, (2004b). Tussen wens en werkelijkheid. Basisschoolbeleid voor hoogbegaafde leerlingen. In: E. van Gerven, J. Kuipers, S. Drent, B. Guyt, & A. de Bruin, (Eds.) *Attent op talent. Omgaan met hoogbegaafdheid in het basisonderwijs* (p.p. 13 – 28). Utrecht: Lemma.
- Gerven, E. van, (2008a). *Slim beleid. Keuzes en consequenties bij beleid voor hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs*. Assen: Van Gorcum.
- Gerven, E. van, (2008b). *Slim diagnosticeren. Het herkennen van hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs*. Gevonden op 26 november 2012, via www.slimeducatief.nl.
- Gerven, E. van (2008c). *Onderpresteerders*. Gevonden op 26 november 2012, via www.slimeducatief.nl
- Gross, M. U. M. (1999). Small poppies: highly gifted children in the early years. *Roeper Review*, 21, 207-214.
- Gross, M. U. M., McLeod, B. & Pretorius, M. (2001). *Gifted students in secondary school: differentiating the curriculum*. (2nd ed.) Sydney: Gerric
- Guldemon, H., Bosker, R., Kuyper, H. en Van der Werf, G. (2007). Do Highly Gifted Students Really Have Problems? *Educational Research & Evaluation; Dec2007*, Vol. 13 Issue 6, p. 555 – 568.
- Guyt, B. (2004). De dialoog als begeleidingsvorm. De begeleiding van onderpresteerders. In: E. van Gerven, J. Kuipers, S. Drent, B. Guyt, & A. de Bruin, (Eds.) *Attent op talent. Omgaan met hoogbegaafdheid in het basisonderwijs* (p.p. 29 – 48). Utrecht: Lemma.
- Heller, K. A., Möns, F. J., & Passow, A.H., (1993). *International Handbook of Research and Development of Giftedness and Talent*. Oxford: Pergamon. Gevonden op 26 november 2012, op <http://pharosnl.nl/home/hoogbegaafd/>
- Hoogeveen, L., Hell, J. van, Mooij, T., Verhoeven, L. (2004). *Onderwijsaanpassingen voor hoogbegaafde leerlingen. Meta-analyses en overzicht van internationaal onderzoek*. Nijmegen: Radboud Universiteit.
- Hoogeveen, L. (2007). Van (on)aangepaste leerling naar (aan)gepast onderwijs. Nijmegen: Radboud Universiteit. In: CPS, (Eds.) *Congresbundel Begaafd in talent* (p.p. 63 – 69). Amersfoort: CPS.
- Van Houten – Van den Bosch, E.J., Kuipers, J., & Peters W.A.M. (2007). Hoogbegaafde kinderen. In: *Handboek Kinderen en Adolescenten*. Apeldoorn: Garant.
- Kuipers, J., (2006). *Beleidsplan hoogbegaafdheid. Contacten met ouders en MR*. Gevonden op 26 november 2012, via www.slimeducatief.nl.
- Kuipers, J. (2004). Signalering en diagnostiek op schoolniveau. Naar een gestructureerde aanpak. In: E. van Gerven, J. Kuipers, S. Drent, B. Guyt, & A. de Bruin, (Eds.) *Attent op talent. Omgaan met hoogbegaafdheid in het basisonderwijs* (p.p. 29 – 48). Utrecht: Lemma.
- Kuipers, J. (2009). Onderpresteren. In E. van Gerven (Eds.), *Handboek Hoogbegaafdheid* (p.p. 166-186). Assen: Van Gorcum.
- Leenders, Y., Naafs, F. & Oord, I. van den, (2002). *Effectieve instructie: leren lesgeven met het activerende directie instructiemodel*. Amersfoort: CPS

- Meijer, W. (2007). Hoe kunnen interne begeleiders hoogbegaafde kinderen in het basisonderwijs effectief begeleiden? In: CPS, (Eds.) *Congresbundel Begaafd in talent* p.p. 77 – 89). Amersfoort: CPS.
- Montgomery, D. (2005). How can we teach the gifted to learn and organise their study skills? In: CPS (Eds.) *Slim leren organiseren Congresbundel* (pp. 27-44). Amersfoort: CPS.
- Mooij, T. (2007). Ontwikkeling van hoogbegaafde leerlingen en schoolse kenmerken. In: *Kind en Adolescent. Jaargang 28 nr. 4*, (p.p. 263-271).
- Mooij, T., Hoogeveen, L., Driessen, G., Hell, J. van, & Verhoeven, L. (2007). *Succescondities voor onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen*. Nijmegen: Radboud Universiteit.
- Moon, S.M., Feldhusen J.F. (1995). The program for academic and creative enrichment (PACE): A follow-up study ten years later. In: *Beyond Terman: Contemporary longitudinal studies of giftedness and talent. Creativity research*, ed. RF Subotnik, KD Arnold, pp. 375-400. Westport, CT: Ablex Publishing.
- Pameijer, N., Beukering, T. van, & Lange, S. de, (2009). *Handelingsgericht werken: een handreiking voor het schoolteam*. Leuven: Uitgeverij Acco.
- Peters, W. A. M., Grager-Loidl, & Supplee, P. (2000). Underachievement in gifted children and adolescents: Theory and practice. In: K. A. Heller, F. J. Möns, R. Sternberg & R. Subotnik, (Eds.) *International Handbook of Giftedness and Talent* p.p. 609-620. Oxford: Pergamon.
- Peters, W. (2007). Geen protocol, maar wel goede manieren. Nijmegen: Radboud Universiteit. In: CPS, (Eds.) *Congresbundel Begaafd in talent* (p.p. 91 – 95). Amersfoort: CPS.
- Preckel, F., Götz, T., & Frenzel, A. (2010). Ability grouping of gifted students: Effects on academic self-concept and boredom. *British Journal of Educational Psychology*: Sep. 2010, Vol. 80 Issue 3. (p.p. 451-472)
- Schutmaat, E. (2012). *Werken aan talent. Over passend onderwijs aan plusleerlingen*. Zwolle: Windesheim Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg

Bijlagen

Op verschillende plaatsen binnen de verwoording van het onderzoek wordt verwezen naar de bijlagen. Hierbij wordt expliciet verwezen naar één of meerdere bijlagen. De bijlagen bevatten onder andere: de profielen van (hoog) begaafde leerlingen en de geanalyseerde onderzoeksinstrumenten.

Bijlage 1. Originele profielen (hoog) begaafde leerlingen

Betts, G.T., & Neihart, M. (2010). Revised profiles of the gifted and talented.

Type	Feelings & Attitudes	Behaviors	Needs	Adult/Peer Perceptions	Identification	Home Support	School Support
The Successful	Complacent Dependent Good academic self-concept Fear of failure Extrinsic motivation Self-critical Works for the grade Unsure about the future Eager for approval Entity view of intelligence	Achieves Seeks teacher approval Avoids risks Doesn't go beyond the syllabus Accepts & conforms Chooses safe activities Gets good grades Becomes a consumer of knowledge	To be challenged To see deficiencies To take risks Assertiveness skills Creativity development Incremental view of intelligence Self knowledge Independent learning skills	Liked by teachers Admired by peers Generally liked & accepted by parents Overestimate their abilities Believe they will succeed on their own	Use many multiple criteria Grades Standardized test scores Individual IQ tests Teacher nominations Parent nominations Peer nominations	Parents need to let go Independence Freedom to make choices Risk-taking experiences Allow child to be distressed Affirm child's ability to cope with challenges	Subject & grade acceleration Needs more than AP, IB & Honors Time for personal curriculum Activities that push out of comfort zone Development of independent learning skills In-Depth Studies Mentorships Cognitive Coaching Time with Intellectual Peers
The Creative	Highly creative Bored & frustrated Fluctuating self-esteem Impatient & defensive Heightened sensitivity Uncertain about social roles More psychologically vulnerable Strong motivation to follow inner convictions Wants to right wrongs High tolerance for ambiguity High Energy	Expresses impulses Challenges teacher Questions rules, policies Is honest and direct Emotionally labile May have poor self-control Creative expression Perseveres in areas of interest (passions) Stands up for convictions May be in conflict with peers	To be connected with others To learn tact, flexibility, self awareness and self control Support for creativity Contractual systems Less pressure to conform Interpersonal skills to affirm others Strategies to cope with potential psychological vulnerabilities	Not liked by teachers Viewed as rebellious Engaged in power struggle Creative Discipline problems Peers see them as entertaining Want to change them Don't view them as gifted Underestimate their success Want them to conform	Ask: In what ways is this child creative? Use domain specific, objective measures Focus on creative potential rather than achievement	Respect for their goals Tolerate higher levels of deviance Allow them to pursue interests (passions) Model appropriate behavior Family projects Communicate confidence in their abilities Affirm their strengths Recognize psychological vulnerability & intervene when necessary	Tolerance Reward new thinking Placement with appropriate teachers Direct & clear communication Give permission for feelings Domain specific training Allow nonconformity Mentorships Direct instruction in interpersonal skills Coach for deliberate practice
The Underground	Desire to belong socially Feel Unsure & Pressured Conflicted, Guilty & Insecure Unsure of their right to their emotions Diminished sense of self Ambivalent about achievement Internalize & personalize societal ambiguities & conflicts View some achievement behaviors as betrayal of their social group	Devalue, discount or deny talent Drops out of GT & advanced classes Rejects challenges Moves from one peer group to the next Not connected to the teacher or the class Unsure of direction	Freedom to make choices Conflicts to be made explicit Learn to code switch Gifted peer group network Support for abilities Role models who cross cultures Self understanding & acceptance An audience to listen to what they have to say (to be heard)	Viewed as leaders or unrecognized Seen as average & successful Perceived to be compliant Seen as quiet/shy Seen as unwilling to risk Viewed as resistant	Interviews Parent nominations Teacher nominations Be cautious with peer nominations Demonstrated performance Measures of creative potential Nonverbal measures of intelligence	Cultural Brokering Normalize their dissonance College & career planning Provide gifted role models Model lifelong learning Give freedom to make choices Normalize the experience Don't compare with siblings Provide cultural brokering Build multicultural appreciation	Frame the concepts as societal phenomena Welcoming learning environments Provide role models Help develop support groups Open discussions about class, racism, sexism Cultural Brokering Direct instruction of social skills Teach the hidden curriculum Provide college planning Discuss costs of success

Type	Feelings & Attitudes	Behaviors	Needs	Adult/Peer Perceptions	Identification	Home Support	School Support
The At-Risk	Resentful & Angry Depressed Reckless & Manipulative Poor self-concept Defensive Unrealistic expectations Unaccepted Resistant to authority Not motivated for teacher driven rewards A subgroup is antisocial	Creates crises and causes disruptions Thrill seeking Will work for the relationship Intermittent attendance Pursues outside interests Low academic achievement May be self-isolating Often creative Criticizes self & others Produces inconsistent work	Safety and structure An "alternative" environment An Individualized program Confrontation and accountability Alternatives Professional Counseling Direction and short term goals	Adults may be angry with them Peers are judgmental Seen as troubled or irresponsible Seen as rebellious May be afraid of them May be afraid for them Adults feel powerless to help them	Individual IQ testing Achievement subtests Interviews Auditions Nonverbal measures of intelligence Parent nominations Teacher nominations	Seek counseling for family Avoid power struggles Involve in extracurricular activities Assess for dangerous behavior Keep dialogue open Hold accountable Minimize punishments Communicate confidence in ability to overcome obstacles Preserve relationships	Don't lower expectations Diagnostic testing Non-traditional study skills In-depth Studies & Mentorships G.E.D. Academic coaching Home visits Promote resilience Discuss secondary options Aggressive advocacy
Twice/Multi Exceptional	Learned helplessness Intense frustration & anger Mood disorders Prone to discouragement Work to hang on Poor academic self-concept Don't see themselves as successful Poor academic self concept Don't know where to belong	Makes connections easily Demonstrates inconsistent work Seems average or below More similar to younger students in some aspects of social/emotional functioning May be disruptive or off-task Are good problem solvers Behavior problems Thinks conceptually Enjoys novelty & complexity Is disorganized Slow in information processing May not be able to cope with gifted peer group	Emphasis on strengths Coping strategies Skill development Monitoring for additional disorders especially ADHD To learn to persevere Environment that develops strengths To learn to self-advocate	Requires too many modifications because of accommodation Seen as "weird" Underestimated for their potential Viewed as helpless Seen as not belonging in GT Perceived as requiring a great deal of structure Seen only for disability	Measure of current classroom functioning Achievement test scores Curriculum based assessment Examine performance over time Look for pattern of declining performance paired with evidence of superior ability Do not rely on IQ scatter analysis or test discrepancy analysis	Focus on strengths while accommodating disability Develop will to succeed Recognize & affirm gifted abilities Challenge in strength areas Provide risk-taking opportunities Assume college is a possibility Advocate at school Family Involvement Nurture self-control Teach how to set & reach realistic goals	Challenging in area of strength is first priority Acceleration in area of strengths Accommodations for disability Ask, "what will it take for this child to succeed here?" Direct instruction in self-regulation strategies Give time to be with GT peers Teach self-advocacy Teach SMART goal setting
Autonomous Learner	Self-confident Self-accepting Hold incremental view of ability Optimistic Intrinsically motivated Ambitious & excited May not view academics as one of their highest priorities Willing to fail and learn from it Shows tolerance and respect for others	Appropriate social skills Works independently Set SMART goals Seek challenge Strongly self directed Follows strong areas of passion Good self-regulators Stands up for convictions Resilient A producer of knowledge Possesses understanding & acceptance of self	More support not less Advocacy for new directions & increasing independence Feedback about strengths & possibilities Facilitation of continuing growth Support for risk-taking On-going, facilitative relationships Become more adept at managing themselves A support team	Admired & Accepted Seen as capable & responsible by parents Positive influences Successful in diverse environments Psychologically healthy Positive peer relationships	Demonstrated performance Products Nominations Portfolios Interviews Standardized Test scores Awards	Advocate for child at school & in the community Provide opportunities related to passion areas Allow friends of all ages Remove time & space restrictions for learning Help them build a support team Include in parent's passions Include in family decision making Listen Stay out of their way	Allow development of long-term, integrated plan of study Remove time & space restrictions Develop multiple, related in-depth studies, including mentorships Wide variety of accelerated options Mentors & cultural brokers Waive traditional school policies & regulations Stay out of their way Help them cope with psychological costs of success

Bijlage 2. Presentatie vooronderzoek

Praktijkgericht onderzoek 2012/2013

Wat te doen als
je slim bent?

1

Inhoud

- Opzet onderzoek
- Reacties vanuit team
- Uitkomsten vooronderzoek

2

Opzet onderzoek

- Centrale vraagstelling:**
Hoe kan er op Het Talent tegemoet gekomen worden aan de onderwijsbehoeften van meer- en hoogbegaafde leerlingen uit de midden- en bovenbouw?
- Doelstelling:**
Het hoogbegaafdheidprotocol wordt toegepast binnen het onderwijs voor meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent.

3

Onderzoeksvraag 1

- Op welke manieren kan er volgens de literatuur tegemoet gekomen worden aan de onderwijsbehoeften van meer- en hoogbegaafde leerlingen?

- Onderwijsfactoren welke invloed hebben op de ontwikkeling.
- Onderwijsbehoeften van meer- en hoogbegaafde leerlingen.
- Middelen of aanpassingen in het onderwijs waarbij er wordt toegekomen aan de onderwijsbehoeften.
- Ondersteuningsbehoeften van leerkrachten.
- Ondersteuningsbehoeften van ouders.

4

Onderzoeksvraag 2

- Welke onderwijsbehoeften ervaren de betrokkenen bij de meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent?

- Aan welke onderwijsbehoeften hebben de meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent behoefte?
- Welke onderwijsbehoeften ervaren de leerkrachten op Het Talent bij de meer- en hoogbegaafde leerlingen?
- Welke onderwijsbehoeften ervaren de ouder(s) van de meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent bij hun kind(eren)?

5

Onderzoeksvraag 3

- Welke onderwijskundige middelen zien de betrokkenen als tegemoetkoming aan de onderwijsbehoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent?

- Door welke middelen of aanpassingen in het onderwijs wordt er volgens de meer- en hoogbegaafde leerlingen en hun ouders op Het Talent tegemoet gekomen aan de gesignaleerde onderwijsbehoeften?
- Aan welke ondersteuningsbehoeften hebben de leerkrachten behoefte bij de tegemoetkoming aan de onderwijsbehoeften van meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent?
- Aan welke ondersteuningsbehoeften hebben de ouders van de meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent behoefte bij de begeleiding van hun kind(eren)?

6

Onderzoeksvraag 4

- Door welke middelen of aanpassingen kan er in het onderwijs op Het Talent tegemoet gekomen worden aan de onderwijsbehoeften van meer- en hoogbegaafde leerlingen?
- Door welke middelen of aanpassingen kan er volgens de leerkrachten op Het Talent toegekomen worden aan de onderwijsbehoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent?
- Door welke middelen of aanpassingen kan er volgens de leerkrachten op Het Talent toegekomen worden aan de ondersteuningsbehoeften van ouders en henzelf?
- Hoe kunnen de middelen of aanpassingen volgens de leerkrachten op Het Talent ingezet worden in de dagelijkse onderwijspraktijk?

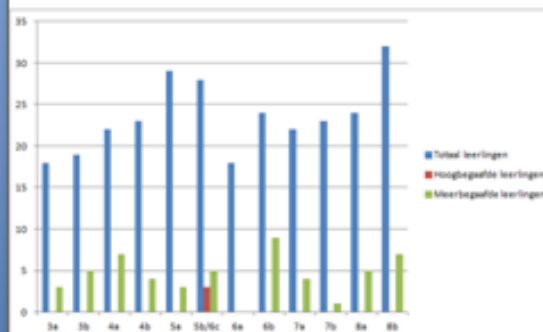
7

Reacties, wensen, verwachtingen:

- ...
- ...
- ...
- ...
- ...
- ...
- ...
- ...

8

Uitkomsten vooronderzoek

9

Signalering

- Meerbegaafd:
 - Goede scores/cijfers/resultaten Cito.
 - Weinig moeite om goed te scoren.
 - Weinig moeite met het klassikale werk, snel klaar.
 - Observatie: leuk, vervelende indruk, zoeken van uitdaging, taakgericht.
 - Leerling-eigenschappen: inzicht, motivatie, concentratie, geïnteresseerde houding tijdens klassengesprekken, veel parate kennis, creatief.
 - Leerling-gesprek.
 - Behoeftte aan weinig uitleg
 - Vraagt om meer uitdaging.

10

Signalering

- Hoogbegaafd:
 - Zeer goed scoren
 - Steeds meer uitdaging, maar kunnen nog meer aan.
 - Meer dan normale interesse in onderwerpen.
 - Op sociaal en emotioneel gebied vaak moeilijker klik.
 - Doorgetoetst/ NSCOT
 - Observatie
 - Gesprekken
 - Willen vaak snel beginnen en zijn snel klaar
 - Leerling-eigenschappen: Veel inzicht, creatieve oplossingen, zelfstandig, interesse voor zaakvakken.
 - Leerling-gedrag: Taakgericht, verveeld, grote woordenschat, andere manier van omgang en humor, veel parate kennis, creatief
 - Soms ongemotiveerd (omdat zij het te makkelijk vinden)
 - Gesprek IB n.a.v. goede resultaten rekenen, technisch en begrijpend lezen, spelling en zaakvakken.

11

Meer- of hoogbegaafd?

- Triadisch Interdependentiemodel van Renzulli en Mönks (van Gerven, 2008b).
- Dit model gaat uit van drie persoonlijkheidseigenschappen:
 - Een hoge intelligentie; IQ tussen 115 en 130 is meerbegaafd niveau. IQ hoger dan 130 is hoogbegaafde presteerder (van Gerven, 2008a).
 - Motivatie; exploratiedrang, nieuwe dingen leren en succesvol presteren.
 - Creativiteit; creërend denkvermogen, creatieve oplossingen voor problemen (van Gerven, 2004).

12

Aanpassingen onderwijs

- Plusmaterialen.
- Extra of andere werkbladen.
- Speciale onderwerpen.
- Instructie op hoger niveau (Bijv. op E3 niveau, klas hoger)
- Minder opgeven, andere opdrachten.
- Extra opdrachten: picco-piccolo, tiptop opdrachten, doordenkers, Bollebozen, Acadin.nl.
- Korte instructie, veel zelfstandigheid.
- Opdrachten: werkstukje maken, verhaal schrijven.
- Krijgen een eigen doel.
- Plusklas

13

Acadin.nl

<http://www.acadin.nl/dto>

- Reacties n.a.v. filmpje?!

14

Problemen /vragen vanuit team

- Weinig extra materiaal, uitbreidingswerk/ kant en klare lessen.
- Als leerkracht vaak zoekende.
- Weinig tijd om uitdagende lessen aan te bieden.
- Klassenmanagement: Binnen de groep veel regelen om de betrokken leerlingen dat stukje extra te bieden.
- Wanneer is een kind hoogbegaafd?
- Hoe geef/ vind ik verrijkingsstof?
- Hoe motiveer ik de leerlingen? Ongeïnteresseerde, slordige houding van leerlingen.
- Meer compacten; het overslaan van onnodige herhalings- en oefenstof uit de methode.
- Hoe pas je de uitdaging en compacten toe in groep 7 en 8?

15

Veranderingen

- Meer gerichte materialen en hulpmiddelen voor zelfstandig werken.
- Meer manieren om uitdaging te bieden.
- Minder meedoen met de basisstof, uitdagende vervangende opdrachten kunnen bieden.
- Doorgaande lijn.
- Huiswerk vanuit plusklas voor in de klas.
- Meer begeleiding op sociaal-emotioneel gebied.
- Meer begeleiding voor de leerkracht: lessen/uitdaging en signalering.
- Extra begeleiders.
- Protocol: duidelijke afspraken over overslaan, compacten en verwijzing van de lesstof.

16

- Bedankt!
- Jullie hulp is onmisbaar!!
- Reacties/tips?!

17

Literatuur

- Gerven, E. van, (2004) De noodzaak tot aanpassingen in het leerstofaanbod voor hoogbegaafde leerlingen. <http://www.fisme.science.uu.nl/publicaties/literatuur/6153.pdf>
- Gerven, E. van, (2008a). *Slim beleid. Keuzes en consequenties bij beleid voor hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs*. Assen: Van Gorcum.
- Gerven, E. van, (2008b). Slim diagnosticeren. Het herkennen van hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs. www.slimeducatief.nl.

18

Bijlage 3. Mail ouders

Beste ouder(s)/ verzorger(s),

Mijn naam is Carolien Logtenberg, vorig jaar heb ik mijn eindstage van de Pabo op de Wilhelmina-/Margrietschool afgerond. Hetzelfde schooljaar heb ik mijn diploma als leerkracht behaald. Dit schooljaar ben ik begonnen met de Master SEN, dit is een specialisatie in de hulp welke geboden kan worden aan leerlingen.

Als afstudeeropdracht doe ik onderzoek naar de onderwijsbehoeften van de (meer)begaafde leerlingen op Het Talent. Dit onderzoek is erop gericht om beter tegemoet te kunnen komen aan de onderwijsbehoeften van leerlingen en hen te kunnen begeleiden met het talent welke zij hebben ontvangen, begaafdheid.

De leerkracht van uw zoon/dochter heeft aangegeven dat uw kind (meer)begaafd is. Dit betekent: hij/zij heeft weinig moeite om de lesstof te doorlopen en behaalt over het algemeen goede cijfers. Vaak hebben (meer)begaafde leerlingen de dagelijkse lesstof snel af en weet een leerkracht niet altijd wat hij/zij kan doen om de leerlingen meer uitdaging of verrijking te bieden. Daarom ben ik, samen met het managementteam, dit onderzoek gestart.

De (meer)begaafde leerlingen uit de groepen 3 t/m 8 zullen over enkele weken een vragenlijst krijgen. Deze gaat over de motivatie van de leerlingen, de uitdaging waaraan zij behoefte hebben en ideeën vanuit hen om uitdaging te krijgen. De leerkrachten zullen een algemene lijst invullen over de (meer)begaafde leerlingen uit zijn/haar klas.

Mocht u willen meewerken, dan zult u over enkele weken ook een vragenlijst opgestuurd krijgen. In deze vragenlijst vraag ik naar kenmerkende eigenschappen van uw zoon/dochter, naar de uitdaging waar hij/zij behoefte aan heeft en naar de ondersteuningsbehoeften welke u als ouder ervaart.

Ik hoop van harte dat u wilt meewerken aan dit onderzoek, zodat dit aanknopingspunten kan geven voor afspraken rond het begaafdheidsbeleid op Het Talent.

Wanneer u bezwaar heeft over de medewerking van uw kind en uzelf, kunt u mij voor maandag 8 april een mail sturen. Bij geen bericht, ga ik ervan uit dat uw kind en u meewerken.

Bij vragen kunt u mij altijd een e-mail sturen.

Bij voorbaat dank en met vriendelijke groet,

Carolien Logtenberg
carolienlogtenberg@stichtingcambium.nl

Bijlage 4. Leerlingvragenlijst

Hoi,

Voor je zie je een scherm met vragen. Jij krijgt deze vragenlijst, omdat jij vaak goede cijfers haalt of voor sommige vakken plustaken krijgt. Door antwoord te geven op de vragen weet ik wat jij op dit moment leuk en fijn vindt in de klas, of jij graag meer plustaken wilt krijgen of een ander soort plustaken. Met de antwoorden ga ik kijken wat er op school veranderd kan worden, zodat jij meer uitgedaagd wordt.

Er zitten gesloten vragen in de lijst, hier kun je kiezen uit meerdere antwoorden. Ook zijn er open vragen, hier moet jij zelf het antwoord invullen. Dit is niet als een toets, er zijn geen goede of foute antwoorden. Jij mag jouw mening geven!

1. De instructies bij de lessen vind ik. .	Antwoorden	Ratio
te lang duren.	22	38,60 %
belangrijk.	8	14,04 %
saai.	11	19,30 %
anders, namelijk:	16 - Soms te makkelijk. - Meestal makkelijk. - Makkelijk. II - Als ik het snap, vind ik het saai. - Als ik iets toegewezen krijg, dan vind ik het wel leuk. - Soms wel goed, soms te lang. - Soms te lang. - Duurt te lang en saai. II - Soms saai, soms belangrijk. II - Soms vind ik het saai en wil ik graag beginnen. - Soms saai, soms anders. - Ik snap het meestal al. - Gewoon.	28,07 %

2. Ik vind het fijn om. .	Antwoorden	Ratio
altijd mee te doen met de instructie.	3	5,26 %
meestal mee te doen met de instructie.	20	35,09 %
nooit mee te doen met de instructie	10	17,54 %
alleen mee te doen met de instructie bij dit vak:	25 - Alleen tijdens de	43,86 %

	toets. IIIII I - Spelling. II - Woordenschat. II - Taal. III - Begrijpend lezen. II - Rekenen. IIII - Digitale tijd. I - Natuniek. IIIII I - Aardrijkskunde. IIII - Geschiedenis. III - Gym. I	
--	--	--

3. Ik vind het fijn als. . .	Antwoorden	Ratio
ik dezelfde opdrachten krijg als iedereen uit de klas.	2	3,51 %
ik moeilijkere opdrachten krijg dan die uit het boek.	33	57,89 %
ik goed moet nadenken om een opdracht te maken.	15	26,32 %
ik het antwoord snel weet bij een opdracht.	10	17,54 %

4. Ik vind het fijn als ik de opdrachten. . .	Antwoorden	Ratio
zelfstandig mag maken.	21	36,84 %
samen met zomaar een klasgenoot mag maken.	3	5,26 %
samen met een slimme klasgenoot mag maken.	11	19,30 %
zelf mag kiezen of ik de opdrachten zelfstandig of samen maak.	24	42,11 %

5. Een les is leuk als. . .	Antwoorden	Ratio
het gaat over een onderwerp wat ik leuk vind.	25	43,86 %
ik goed moet nadenken tijdens de les.	9	15,79 %
ik mijn werk snel af heb.	4	7,02 %
ik extra opdrachten mag maken wanneer ik klaar ben.	23	40,35 %

6. Ik vind het fijn als meester/juf. . .	Antwoorden	Ratio
aan het begin van de les zegt wat we gaan leren.	14	24,56 %
vraagt of ik begrijp wat ik moet doen.	11	19,30 %
duidelijk is over wat ik moet doen.	16	28,07 %
mij complimenten geeft als ik het goed doe	19	33,33 %

7. Kies uit:	Antwoorden	Ratio
Ik verveel mij nooit op school.	15	26,32 %
Ik verveel mij wel eens op school.	42	73,68 %

8. Ik verveel mij bij:	Nooit	Bijna nooit	Bijna altijd	Altijd
Rekenen	26,32 %	42,11 %	22,81 %	10,53 %
Taal	15,79 %	54,39 %	19,30 %	10,53 %
Spelling	36,84 %	31,58 %	22,81 %	10,53 %
Lezen	36,84 %	26,32 %	19,30 %	17,54 %
Begrijpend lezen	28,07 %	31,58 %	28,07 %	12,28 %
Aardrijkskunde	42,11 %	17,54 %	22,81 %	17,54 %
Geschiedenis	33,33 %	24,56 %	28,07 %	14,04 %
Natuniek	33,33 %	35,09 %	15, 79 %	15,79 %
Schrijven	29,82 %	21, 05 %	31, 58 %	17,54 %
Tekenen/Handvaardigheid/Muziek	59,65 %	33,33 %	0,00 %	12,28 %

9. Hoe komt het dat jij je bij deze vakken verveeld?	Antwoorden
	- De uitleggen duren zo lang. IIIII - - IIII - De lessen duren te lang. IIII - Ik heb het zo snel af. IIII - Te makkelijk. III - Omdat we het vaak doen. II - Daar ben ik snel mee klaar en ik heb dan geen klaarwerk. II - Het is saai. II - Ik vind taal saai, de rest eigenlijk ook. Omdat ik het meestal snap, maar ik heb extra werk. - Bij sommige vakken is het makkelijk en dan verveel ik me soms wel. Maar bij vakken die ik leuk vind niet zo. - Ik snap het dan al en wil graag beginnen, maar ik moet meestal eerst wachten tot de uitleg voorbij is. - Dan weet ik er al iets van en soms dan vind ik het ook niet leuk. - Ik vind het of te moeilijk, of te makkelijk. - Beetje moeilijk. - Het is niet echt interessant. - Het is een beetje saai. - Ik vind het niet leuk. - Omdat ik het soms beter kan. - Te makkelijk of saai. - Ik snap het meestal al. Ik vind het niet zo'n leuk vak en het is best wel saai. - Omdat het te makkelijk is of te saai en dan gaat je oplettenheid weg. - Omdat ik het snel snap, dan ga ik me vervelen, omdat ik dan niks meer kan doen. - Ik vind het vaak een makkelijk vak en dan vind ik er niks aan, want dan ben ik snel klaar. - Het is allemaal zo makkelijk en ik vind het fijn als er uitdaging bij zit.

	- Omdat het onderwerp erg saai is. - Omdat er geen leuke onderwerpen zijn, of de uitleg langdradig is. - Omdat het niet zulke leuke vakken zijn. - Als ik het eerst klaar ben. - Spelling: is heel makkelijk. - Begrijpend lezen: het duurt te lang. - Begrijpend lezen: ik vind het vaak saai. - Taal: omdat het stom is. - Bij biologie (natuniek) vind ik het best wel saai, want er zijn niet hele leuke opdrachten. - Rekenen: vind ik heel makkelijk. - Je doet sommen die je eigenlijk al heel vaak hebt gehad. - Schrijven: vind ik het wel saai. - Het is heel stom (schrijven) ik weet alles al (rekenen).
--	--

10. Ik doe liever:	Antwoorden	Ratio
Hetzelfde werk als alle kinderen uit de klas.	15	26, 32 %
Minder werk uit het boek, maar extra en moeilijkere opdrachten.	42	73, 68 %

11. Voor welke vakken zou jij moeilijkere taken willen:	Nooit	Bijna nooit	Bijna altijd	Altijd
Rekenen	12,28 %	10,53 %	35,09%	42,11 %
Taal	12, 28 %	26,32 %	24,56 %	36,84 %
Spelling	21,05 %	14,04 %	29,82 %	35,09 %
Lezen	15,79 %	19,30 %	26,32 %	38,60 %
Begrijpend lezen	33,33 %	26,32 %	24,56 %	15,79 %
Aardrijkskunde	50,88 %	21,05 %	22,81 %	5,26 %
Geschiedenis	36,84 %	10,53 %	33,33 %	19,30 %
Natuniek	40,35 %	12,28 %	29,82 %	17,54 %
Schrijven	22,81 %	26,32 %	19,30 %	31,58 %
Tekenen/Handvaardigheid/Muziek	19,30 %	10,53 %	26,32 %	43,86 %

12. De opdrachten op school:	Antwoorden	Ratio
Vind ik leuk en moeilijk genoeg.	8	14, 04 %
Moeten leuker en moeilijker.	49	85,96 %

13. Wat voor soort opdrachten vind jij leuk? Kies maximaal 5 opdrachten die jou leuk/uitdagend lijken.	Antwoorden	Ratio
Een verslag/ werkstuk schrijven.	21	36,84 %
Een PowerPoint maken.	36	63,16 %
Een presentatie geven.	20	35,09 %
Een tentoonstelling organiseren.	19	33,33 %

Een brug/ huis/ stad ontwerpen en bouwen.	31	54,39 %
Een toneelstuk schrijven en opvoeren.	21	36,84 %
Een boekverslag schrijven.	8	14,04 %
Een creatieve tekst schrijven.	15	26,32 %
Een onderzoek houden.	23	40,35 %
Opdrachten op de computer.	44	77,19 %
Een extra werkboek	2	43,86 %
Anders, namelijk:	17 - Leerzame spelletjes. II - Gedichten schrijven. II - Proefjes van Nemo. - Teken. - Een creatieve opdracht maken. - Iets met dieren. - Verhaal schrijven. - Schrijven. - Topografie. - Iets buiten. - Game opdrachten. - Een programma voor op de computer maken. - Ninja worden. III	29,82 %

14. Ik word op school nu al uitgedaagd door:	Antwoorden:
	- Rekenen plusboek. II - Plusklas. II - Niet. II - Plusboek werkmap (met opdrachten voor rekenen, taal en nieuwsbegrip). II - Andere tekst bij nieuwsbegrip (begrijpend lezen). II - Estafette loper. II - Drie sterren groep. II - Rekentijger. II - Soms door plusboek, maar niet vaak. - Begrijpend lezen toets. - Taal. - Taal, rekenen, spelling, nieuwsbegrip. - Rekenen, taal, spelling. - Heel soms taal. - Aardrijkskunde. - Extra Engels. - Acadin. - Soms door iets wat ik nog niet snap. - Juf groep, andere juffen en meesters.

15. Dit wil ik graag extra leren op school: (Bijvoorbeeld iets wat je graag wilt weten of kunnen)	Antwoorden
	- - IIIII IIII - Rekenen. IIIII IIII - Aardrijkskunde. IIIII II - De natuur. IIIII - Andere taal (Italiaans, Engels). IIII - Geschiedenis. IIII - Techniek. III - Atoomkunde/ scheikunde. III - Handvaardigheid/tekenen, moeilijkere knutselwerkjes. III - Estafette. II - Toneel. II - Dingen ontwerpen en bouwen. II - Koken. II - Andere kinderen helpen met werken, leren samenwerken met kinderen die je minder aardig vindt/niet goed kent. II - Digitale tijd. - Taal. - Begrijpend lezen. - Een computerspel maken. - Website maken. - Een maquette maken. - Extra werk voor Engels/ rekenen/ stellen en meer werkstukken maken. - Heel hard rennen. - Nog slimmer worden. - Dingen die wij op de plusklas doen, ook op school doen. Zoals over de Grieken en Romeinen en debatteren. - In groep 5 had ik een speciaal hoekje voor slimme kinderen, met leuke opdrachten. Zoals een brief naar zeeland wat ze goed doen en wat ze verkeerd doen. Dat zou ik graag weer willen. - De juf denkt dat ik oplet, terwijl het niet zo is.

16. Om dat te bereiken ga ik: (Waarnaar ga je opzoek, wat ga je lezen, aan wie ga je wat vragen?)	Antwoorden
	- Juf/meester van school. IIIII IIIII IIIII IIIII IIII - Boeken. IIIII IIII - Zelf informatie zoeken. IIIII IIII - Mijn ouders/familie. IIIII III - - IIIII I - Internet. IIII - Aan de klas. III - Leerkracht van de Plusklas. II - Moeilijker werkboek vragen.

	- Als ik een vraag heb, ga ik het vragen. - Goed mijn best doen. - Zelf zal ik dat niet heel snel regelen. - Ik kan niks doen. School moet mij meer werk geven en opdrachten voor thuis, want met huiswerk ben ik altijd snel klaar. Dit vind ik heel erg makkelijk, even een samenvatting leren dat kan ik zo. Daarom wil ik per maand wel 1 werkstuk maken.
--	--

17. Meester/juf kan mij helpen door:	Antwoorden
	- (Betere) uitleg geven. IIIII IIIII IIIII - - IIIII III - Extra opdrachten/ werk. IIIII II - Moeilijkere dingen (zoals opdrachten, vragen of een boek). IIIII - Meer werkboekjes/ mappen geven (ook bij andere vakken dan rekenen, als Natuniek). III - Informatie geven over de natuur. II - Soms met de rest van de plusklas op het leerplein te werken. Dat wij dan een hele moeilijke puzzel of opdracht krijgen en met zijn allen het moeten oplossen. - Luisteren naar mijn mening. - Door dat te doen. - Mij boeken geven. - Extra lessen over mijn onderwerp. - Mij toestemming geven voor wat ik wil. - Opdrachten die ook leerzaam zijn. - Door dingen op te zoeken op internet. - Een programma op de computer te hebben. - Mij stimuleren en het vragen aan de directeur. - Daar op schoolreisje heen te gaan. - Een Donald Duck te maken of ik doe het zelf. - Kan ze niet, ze snapt dat niet denk ik.

18. Mijn ouder(s) kunnen mij helpen door:	Antwoorden
	- Het te vertellen/ informatie geven. IIIII IIIII II - Mij vaker overhoren en samen oefenen. IIIII IIIII - - IIIII I - Antwoord te geven op mijn vragen. IIIII - Aan iemand van school vragen. III - Moeilijke opdrachten geven. III - Herinneren aan mijn huiswerk. III - Voorlezen. III - Helpen met huiswerk. II - Een (werk) boek kopen. II - Daar heen te gaan (museum, Nemo). II - Site te zoeken waar je extra dingen leert. - Op de computer gaan met mij.

	- Mij te stimuleren. - Schrijven. - Leuke dingen bedenken. - Mij meer te laten lezen en er daarna vragen over stellen. - Vragen wat er is gedaan op school.
--	---

19. Materialen en hulpmiddelen die mij kunnen helpen zijn:	Antwoorden
	- - IIIII IIIII IIII - (Moeilijkere) werkboeken. IIIII IIIII I - Spelletjes. IIIII IIII - Spullen (uit andere landen of om opdrachten mee uit te voeren). IIIII III - Boeken met informatie. IIII II - Internet. IIIII I - Computer (spelletjes of programma's). IIII - Extra werk. II - Huiswerk. II - Uitleg. II - Aparte/speciale lessen. - Een speciaal hoekje. - Strategie map.

20. De andere kinderen in de groep kunnen mij helpen door:	Antwoorden
	- - IIIII IIIII IIIII IIIII II - Mij uitleg te geven. IIIII IIII - Stil te zijn/ mij niet af te leiden. IIIII I - Samenwerken. IIIII I - Leuk meedoen in de klas, gewoon aan hun werk gaan. III - Mij vragen stellen. III - Erover te praten. II - Samen naar juf te gaan. - Dingen bedenken die uitdagend zijn. - Huiswerk. - Mij aanmoedigen. - Spel zoeken. - Slim te worden.

21. Tips om de extra opdrachten op school leuker en moeilijker te maken:	Antwoorden
	- - IIIII IIIII IIIII II - Moeilijker maken. IIIII II - Andere/ meer opdrachten bij rekenen. IIIII - Extra (werk)boekjes hebben. IIII - Meer uitdaging voor de pluskinderen. III - Moeilijkere spelletjes (breinbrekers). III

	- Juf moet moeilijkere opdrachten zoeken op internet. II - Juf/meester moet meer vertellen over bepaalde onderwerpen. II - Soms samenwerken, soms alleen. II - Meer materialen. II - Door iets concreet uit te voeren. - Minder makkelijk werk, maar alleen het moeilijke (geen 2 sterren, alleen 3). - Eigen mapje met dingen die je moeilijk vindt. - Techniek. - Minder schrijven, meer mondeling en digitaal. - Aardige kinderen. - Extra werk op de computer. - Langer buitenspelen. - Nieuwe boeken speciaal voor de pluskinderen. - Meer huiswerk. - Tussendoor liedjes op het bord.
--	---

22. Dit is wat ik nodig heb op school om goed te kunnen leren:	Antwoorden
	- Stilte in de klas. IIIII IIIII III - - IIIII IIIII I - Moeilijkere boeken en opdrachten. IIIII III - Laptop/ tablet. IIIII - Zonder rekenrek. III - Materialen om opdrachten uit te kunnen voeren. III - Uitleg. III - Speciale plek in de klas voor de pluskinderen. II - Extra uitdaging. II - Uitdagende opdrachten en spelletjes. II - Meer opdrachten, om meer te oefenen. II - Goede werkteemperatuur. II - Juf/meester. II - Meer werk in de werkmap. - Koptelefoon voor stilte. - Extra uitleg voor dingen die ik niet snap. - Leuke methode met leuke opdrachten. - Informatieboeken. - Meer toetsen.

*Bedankt voor het invullen van de vragen.
Vraag nu aan Juf Carolien wat je mag doen.*

Bijlage 5. Leerkrachtvragenlijst

Beste collega,

Mijn onderzoek gaat over de onderwijsbehoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent. Deze vragenlijst is bedoeld om inzicht te krijgen in de onderwijsbehoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen uit jouw klas. Deze leerlingen hebben een hoog IQ, bezitten een grote motivatie en zoeken naar creatieve oplossingen. De vragenlijst graag betrekken op de groep leerlingen die jij hebt aangegeven op het inventarisatieformulier. Probeer bij de beantwoording algemene keuzes te maken.

Met de vragenlijst wil ik graag antwoorden krijgen op: Wat ziet het team als onderwijsbehoeften van meer- en hoogbegaafde leerlingen, op welke leergebieden zou er meer uitdaging moeten komen en welke manieren zouden de leerlingen aanspreken. (Deze vragen worden ook voorgelegd aan de leerlingen die jij hebt aangegeven als meer- of hoogbegaafd.) Daarnaast de vraag hoe jij de realisatie voor je ziet qua tijd, voorbereiding, begeleiding en klassenmanagement. Ook ben je vrij in het uiten van zaken die nu al worden toegepast of eventuele ideeën die je hebt.

Alvast bedankt voor jouw medewerking!

Namens, de meer- en hoogbegaafde leerlingen, het MT en Carolien.

Onderwijsbehoeften geven weer wat de leerling nodig heeft om een bepaald doel te halen. Welke onderwijsbehoeften herken jij bij de meer- en hoogbegaafde leerlingen als het gaat om: (Met andere woorden: wat hebben de meer- en hoogbegaafde leerlingen nodig?)

	1. Onderwijsbehoeften
De instructie:	- Verkort. IIIII - Weinig instructie, kunnen zelfstandig aan het werk. III - Kort, maar krachtig. - Zelf laten aangeven of ze zelfstandig kunnen beginnen. - Minder klassikaal, meer bij de extra materialen.
Opdrachten:	- Uitdagend. IIIII - Verdiepende opdrachten. III - Basis gehalveerd, daarna verdiepend. - Opdrachten meer uitwerken. - Plusopdrachten. - Weinig of geen extra uitleg nodig. - Extra opdrachten aanpassen aan werktempo. - Dit verschilt per leerling. - Moeilijke raadsels en zoekopdrachten.
Materialen:	- Uitdagend. IIIII - Zelfcorrigerend. II - Computer/tablet. II - Bij rekenen/lezen is er voldoende uitdagend materiaal. Bij taal/spelling is er behoefte aan uitdagend materiaal. - Creatief. - Weinig hulpmateriaal. - Materialen die gebruiksklaar zijn.

	- Waar zelfstandig mee gewerkt kan worden. II - Picollo en Varia.
Feedback:	- Apart evalueren/reflecteren wat ze gedaan hebben. III - Gericht op de taak. II - Motiveren om zelf op ontdekking te gaan. - Positief, niet vergeten als het goed gaat. - Kwaliteiten benoemen. - Terugkoppeling bij het extra werk. - Die stimulerend is.
Groepsgenoten:	- Leerlingen met dezelfde behoeften samen laten werken. III - Samenwerken. III - Die gelijk op kunnen gaan. - Positieve feedback van groepsgenoten. - Extra opdrachten geven. - Clusteren, zodat ze elkaar kunnen stimuleren en uitdagen. - Acceptatie. - Rust en stilte.
Jou (de leerkracht):	- Begeleiding (waar nodig). IIIII - Extra uitdaging bieden. II - Stimuleren (tot uitdiepen). II - Feedback en evaluatie. II - Mogelijkheid geven om werkstukken te laten presenteren aan de groep. - Onderwerpen kiezen die aansluiten bij hun interesses en deze uitdiepen. - Materialen/opdrachten klaar hebben liggen.
Andere specifieke behoeften zijn:	- Tijd. - Ruimte. - Georganiseerde uitdagende opdrachten. - Zelfstandig mogen werken. - Doorgaande lijn inclusief materialen. - De leerlingen (in mijn groep) werken vaak te snel en maken daardoor veel fouten. Hiervoor hebben ze instructie nodig.

2. Bij de volgende vakken kom ik op dit moment voldoende toe aan de behoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen:	Nooit	Bijna nooit	Bijna altijd	Altijd
Rekenen	0,00 %	0,00 %	90,00 %	10,00 %
Taal	10,00 %	60,00 %	30,00 %	0,00 %
Spelling	40,00 %	50,00 %	10,00 %	0,00 %
Lezen	0,00 %	10,00 %	80,00 %	10,00 %
Begrijpend lezen	00,00 %	10,00 %	90,00 %	00,00 %
Aardrijkskunde	60,00 %	40,00 %	10,00 %	0,00 %
Geschiedenis	60,00 %	40,00 %	10,00 %	0,00 %
Natuniek	60,00 %	30,00 %	20,00 %	0,00 %

Schrijven	60,00 %	30,00 %	10,00 %	0,00 %
Tekenen/Handvaardigheid/Muziek	40,00 %	30,00 %	30,00 %	0,00 %

3. Ik bied uitdaging op deze manier(en): (Zie hierbij de vorige vraag)	Manier(en)
	* Extra werkmap met rekenpuzzels, taalmeesters, nieuwsbegrip. II * Rekenen: - Drie sterren methode met pluswerkboek. IIIII - Weinig instructie. II - Extra werkboekjes/ map. II - Raadsels en lastige opgaven. * Taal: - De gewone lessen zijn niet altijd uitdagend. De lessen in het extra taalboek zijn moeilijker. * Spelling: - Direct laten beginnen zonder instructie. - Schrift met verhalen waarbij spellingregels beoordeeld worden. * Lezen: - Drie sterren methode/ estafette loper. III - De leerlingen kiezen boeken die passen bij hun interesses. II * Begrijpend lezen: - De moeilijkste tekst, C-tekst. * Schrijven: - Eigen schrijfproducten maken en voorlezen. II - Creatieve teksten/verhalen typen op de computer bij een specifieke opdracht. - Zelfstandig werken/ op eigen tempo. * Aardrijkskunde/ geschiedenis: - Niet, de methodes zijn oud en niet uitdagend. * Extra Engels * Acadin.nl * Differentiatie bij opdrachten.

4. Ik zou graag extra uitdaging willen bieden voor de meer- en hoogbegaafde leerlingen bij:	Nooit	Bijna nooit	Bijna altijd	Altijd
Rekenen	0,00 %	10,00 %	50,00 %	40,00 %
Taal	00,00 %	10,00 %	60,00 %	30,00 %
Spelling	10,00 %	10,00 %	40,00 %	40,00 %
Lezen	0,00 %	20,00 %	30,00 %	50,00 %
Begrijpend lezen	0,00 %	10,00 %	50,00 %	40,00 %
Aardrijkskunde	20,00 %	40,00 %	40,00 %	0,00 %
Geschiedenis	20,00 %	40,00 %	40,00 %	0,00 %
Natuniek	20,00 %	50,00 %	30,00 %	0,00 %
Schrijven	20,00 %	50,00 %	20,00 %	10,00 %

Tekenen/Handvaardigheid/Muziek	20,00 %	30,00 %	40,00 %	10,00 %
--------------------------------	---------	---------	---------	---------

5. Met de volgende opdrachten wil ik graag meer uitdaging bieden voor de meer- en hoogbegaafde leerlingen. Zet voor maximaal 5 opdrachten een vinkje.	Antwoorden	Ratio
Een verslag/ werkstuk schrijven.	4	40,00 %
Een PowerPoint maken.	5	50,00 %
Een presentatie geven.	3	30,00 %
Een tentoonstelling organiseren.	1	10,00 %
Een brug/ huis/ stad ontwerpen en bouwen.	3	30,00 %
Een toneelstuk schrijven en opvoeren.	2	20,00 %
Een boekverslag schrijven.	1	10,00 %
Een creatieve tekst schrijven.	6	60,00 %
Een onderzoek houden.	3	30,00 %
Opdrachten op de computer.	7	70,00 %
Een extra werkboek	5	50,00 %
Anders, namelijk:	4 - Experiment uitvoeren. II - Spelletjes. - Computer-vaardigheden. - Iets waar weinig controle voor nodig is. - De kinderen moeten natuurlijk wel de vaardigheden beheersen, voordat je extra uitdaging kunt aanbieden. De bovengenoemde punten kunnen ze pas het tweede gedeelte van groep 3 en dan is het nog best wel moeilijk.	40,00 %

Probeer een antwoord te formuleren op de volgende vragen. Denk hierbij aan de opdrachten die jij bij de vorige vraag hebt aangekruist. Je kunt bij de beantwoording positieve punten, negatieve punten of ideeën beschrijven.

6. Hoe zie jij de realisatie van de uitdaging voor je qua voorbereiding?	Antwoorden
	*Positieve punten: - Extra uitdaging is niet alleen voor de betrokken leerling, maar kan ook ingezet worden als leerstof voor anderen.

	* Negatieve punten: - Op het moment is er weinig tijd. III - Vergt veel tijd om zelf het wiel uit te vinden. * Ideeën: - Verschillende verdiepende kant-en-klaar opdrachten klaar hebben liggen (De leerlingen kunnen hun interessegebied kiezen, passend bij de les). IIIII - Bij de voorbereiding van de lessen kijken of er voldoende uitdaging is. Zo niet, dan moet er gezocht worden naar extra materialen. - Leerlijn 'uitdaging'. - Met medewerking van stagiaires. - Internet.
--	---

7. Hoe zie jij de realisatie van de uitdaging voor je qua begeleiding aan deze leerlingen?	Antwoorden
	*Positieve punten: - Begeleiding is nodig, de leerlingen moeten niet alleen zelfstandig aan het werk zijn. - Een groepje leerlingen krijgt opdrachten met Acadin op de computer. - De leerlingen kunnen goed zelfstandig werken. * Negatieve punten: - De tijd (in verband met de drie niveaugroepen die er al zijn en individuele leerlingen en voorbereidingstijd). IIII - Ik plan tijd om deze leerlingen extra te begeleiden, maar kom er niet altijd aan toe. - Meeste aandacht gaat uit naar zwakke leerlingen. - Er zijn geen concrete materialen. * Ideeën: - Korte momenten van begeleiding, bijvoorbeeld tijdens het zelfstandig werken. IIIII - Samenwerkend leren met klasgenoten. - Eén vast moment in de week om feedback te geven en de opdrachten te evalueren.

8. Hoe zie jij de realisatie van de uitdaging voor je qua klassenmanagement?	Antwoorden
	*Positieve punten: - Het kan gewoon in de klas. - Leerlingen kunnen goed zelfstandig werken. * Negatieve punten: - De tijd voor de voorbereiding en planning. II - Lastig in te plannen doordat er al drie niveaugroepen zijn, daarnaast ook individuele leerlingen. - Lastig met ons onderwijssysteem. * Ideeën:

	- Veel zelfstandig werken. III - Uitdagende lessen maken in plaats van gewone lessen. - Duidelijk beschrijven in het groepsplan. - Iemand buiten de klas die materialen aanbiedt en aansturing geeft naar de leerkracht toe. - Meer materialen klaar hebben liggen.
--	---

9. Hoe zie jij de realisatie van de uitdaging voor je qua jouw leerkrachtvaardigheden op dit gebied?	Antwoorden
	*Positieve punten: - De planning staat omschreven in het groepsplan, het uitvoeren lukt meestal wel. * Negatieve punten: - Afstudeerproject over hoogbegaafdheid gehouden. Het moet dus eigenlijk lukken, maar kom er weinig aan toe in de klas. * Ideeën: - Je moet goed nadenken wanneer je iets aanbiedt en goed voorbereiden en bedenken wat er het best past bij deze leerlingen qua uitdaging. - Onderlinge communicatie met collega's. - Meer kennis ontwikkelen. Hierdoor leren wat de leerlingen echt nodig hebben en aankunnen. En hoelang blijf je binnen het kader van het niveau en wanneer kan een leerling op een hoger niveau vooruit werken?

10. Aan welke punten heb jij behoefte bij het bieden van uitdaging als het gaat om:	Antwoorden
Kennis:	- Cursus/ meer kennis opdoen. III - Hoe je leerlingen kunt uitdagen en motiveren, zonder opdrachten om ze bezig te houden. II - Juiste materialen vinden/ websites met ideeën. II
Vaardigheden:	- Voorbereiden uitdaging/klassenmanagement. II - Hoe leerlingen uitgedaagd en gemotiveerd kunnen worden. - Inleven in de leerlingen. - Juiste benadering voor deze leerlingen.
Ondersteuning:	- Voor gerichte en consequente begeleiding van de leerlingen. III - Extra hulp/ meer handen in de klas. II - Door de intern begeleider. - Handleiding met te volgen stappen.
Materialen:	- Concrete (kant en klare) materialen. IIIII - Uitdagend. III - Gericht op het niveau. - Voor verschillende vakgebieden. - Die zelfstandig te gebruiken zijn. - Makkelijk te vinden en voor iedereen toegankelijk.

Leeromgeving:	- Gebruik te maken van de hal/ het leerplein. III - Uitdagend. - Werkruimtes voor kleine groepjes. - Ruimtes waar de leerlingen zonder anderen af te leiden ongestoord kunnen overleggen, samenwerken en iets kunnen laten staan.
Collega's:	- Overleg/samenwerking. III - Doorgaande lijn 'uitdaging'. II - Uitwisselen van ideeën. II
Management team:	- Doorgaande lijn 'uitdaging'. - Ondersteuning. - Ideeën. - Financiering.

11. Welke rol hebben de ouders bij de begeleiding van de meer- en hoogbegaafde leerlingen?	Antwoorden
	- Worden op de hoogte gehouden via infobrief (o.a. over de plusklas). II - Kunnen helpen bij het signaleren (ook of de leerling het naar zijn/haar zin heeft op school en voldoende wordt uitgedaagd). - In gesprek gaan. Hierdoor kunnen zij hun verwachtingen verwoorden. - Leerlingen stimuleren en motiveren. - Interessegebieden van hun kind aangeven. - Helpen bij werk wat thuis gemaakt moet worden. - Inzetten bij projecten.

12. Hoe kun jij ouders betrekken bij de begeleiding van de meer- en hoogbegaafde leerlingen?	Antwoorden
	- Gesprekken voeren. Aangeven wat er op school gedaan wordt en laten meedenken (over behoeften leerling, opdrachten voor thuis, uitdaging). II - Mee laten denken over de uitdagingen. - Hun inzetten op de momenten dat de leerlingen werken met de uitdaging, de begeleiding is dan door de ouders. - Inzetten bij projecten en extra hulp.

13. Dit wil ik nog kwijt over de onderwijsbehoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen, de materialen/aanpassingen, ondersteuningsbehoeften of iets anders:	Antwoorden
	- Gesprekken voeren met de leerlingen zelf is erg belangrijk. Daardoor krijg je als leerkracht veel informatie en ideeën voor het begeleiden van deze

	leerlingen. - Het is moeilijk om iets te vinden wat echt uitdaagt. Soms willen ze na een poosje weer gewoon met de groep meedoen. Ze worden misschien ook wel eens teveel alleen aan het werk gezet. - Hoe kun je ze iets laten doen wat echt iets van hun intelligentie vraagt en wat bij het lesprogramma past?
--	--

Bijlage 6. Oudervragenlijst

Beste ouder,

Zoals uitgelegd in de vorige mail gaat mijn onderzoek over de behoeften van begaafde leerlingen op Het Talent. Dit zijn leerlingen die weinig moeite hebben met het doorlopen van de lesstof, daarnaast behalen zij over het algemeen goede cijfers. Uw kind laat deze factoren zien in de klas.

Deze vragenlijst is bedoeld om inzicht te krijgen in de onderwijsbehoeften van uw kind. De vragenlijst kunt u zelf beantwoorden. Als u hier niet uitkomt, eventueel met uw zoon/dochter. Met de vragenlijst wil ik graag antwoord krijgen op: Welke behoeften heeft uw kind, bij welke vakken zal er meer uitdaging geboden moeten worden en op welke manier(en) kan dit. (Deze vragen worden ook voorgelegd aan uw kind.) Het is mogelijk dat u vastloopt in de begeleiding van uw kind. Tegen welke problemen loopt u aan en welke begeleiding heeft u nodig vanuit school? U bent vrij in het uiten van uw mening of eventuele ideeën.

Alvast bedankt voor uw medewerking!

Namens uw kind, het team van het Talent en Carolien Logtenberg.

Elke leerling heeft bepaalde behoeften. Wanneer hieraan tegemoet gekomen wordt, kan hij/zij zich optimaal ontwikkelen. Ook uw kind heeft speciale behoeften op verschillende gebieden: instructie, opdrachten, lessen, feedback, groepsgenoten en de leerkracht. De volgende vragen gaan over deze onderwerpen. Kunt u per vraag 1 hokje aankruisen welke het best bij uw kind past?

1. De instructies bij de lessen vindt mijn kind. . .	Antwoorden	Ratio
te lang duren.	23	46,00 %
belangrijk.	9	18,00 %
saai.	11	22,00 %
anders, namelijk:	12 - Meestal begrijpt hij/zij het al. IIII - Normaal. - Te makkelijk. - Leuk. - Bij rekenen saai, bij taal e.d. beetje belangrijk. - Soms handig, soms saai/ - Soms iets te lang en langdradig. - Daar vertelt zij niet over.	24,00 %

2. Mijn kind vindt het fijn om...	Antwoorden	Ratio
altijd mee te doen met de instructie	2	4,00 %
meestal mee te doen met de instructie	24	48,00 %
nooit mee te doen met de instructie.	9	18,00 %
anders, namelijk:	19	26,00 %

	- Rekenen. IIII - Aardrijkskunde. III - Natuniek. III - Taal. II - Geschiedenis. II - Als hij/zij denkt dat hij/zij het niet snapt. II - Spelling. I - Blits. I - Weet ik niet precies. I	
3. Mijn kind vindt het fijn als...	Antwoorden	Ratio
hij/ zij dezelfde opdrachten krijgt als iedereen uit de klas.	3	6,25 %
hij/zij moeilijkere opdrachten krijgt dan die uit het boek.	34	70,83 %
hij/zij goed moet nadenken om een opdracht te maken.	14	29,27 %
hij/zij het antwoord snel weet bij een opdracht.	8	16,67 %

4. Mijn kind vindt het fijn als hij/zij de opdrachten...	Antwoorden	Ratio
zelfstandig mag maken.	27	56,25 %
samen met zomaar een klasgenoot mag maken.	0	0,00 %
samen met een slimme klasgenoot mag maken.	8	16,67 %
zelf mag kiezen of hij/zij de opdrachten zelfstandig of samen maakt.	15	31,25 %

5. Een les vindt mijn kind leuk als...	Antwoorden	Ratio
het gaat over een onderwerp wat hij/zij leuk vindt.	22	45,83 %
hij/zij goed moet nadenken tijdens de les.	6	12,50 %
zijn/haar werk snel af is.	6	12,50 %
hij/zij extra opdrachten mag maken wanneer hij/zij klaar is met de opdrachten uit het boek.	26	54,17 %

6. Mijn kind vindt het fijn als de meester/juf...	Antwoorden	Ratio
aan het begin van de les zegt wat er geleerd gaat worden.	13	27,08 %
vraagt of mijn kind begrijpt wat hij/zij moet doen.	9	18,75 %
duidelijk is over wat mijn kind moet doen.	16	33,33 %
mijn kind complimenten geeft als hij/zij het goed doet.	23	47,92 %

De volgende vragen zullen gaan over het bieden van uitdaging, de begeleiding van uw kind en uw behoeften qua begeleiding.

7. Op welke manier(en) wordt er op dit moment uitdaging geboden aan uw kind?	Antwoorden
	- Plusklas (1 ochtend/middag in de week). IIIII IIIII IIIII IIIII - Extra werkboek bij rekenen (plusboek). IIIII IIIII IIII - Zelfstandig lezen/ estafette loper. IIIII I - Drie sterren groep. IIIII - Speciale werkmap met extra/moeilijkere stof. IIII - Extra oefenstof/ extra opdrachten. IIII - Acadin. II - Extra Engels. II - Moeilijkere teksten nieuwsbegrip (begrijpend lezen). II - Geen idee. II - Niet. II - Klik klak clusterboek. I - Extra lesstof bij taal. I - Verhaaltjes schrijven. I - In kleinere groep werken. I

8. Bent u en is uw kind op dit moment tevreden over de manier waarop uitdaging wordt geboden? Waarom wel/ niet?	Antwoorden
	- Ja. IIIII IIIII IIIII IIII - Ja, heeft vooral plezier in de plusklas. IIIII I - Ja, het werken uit de map vindt hij/zij erg leuk. De moeilijke stof motiveert hem/haar. III - Nee, wordt niet geboden. II - Weet ik niet. II - Ja, alleen te lange uitleg bij de lessen. - Ja, alleen verveelt hij zich soms. - Ja, maar het nabespreken van de les duurt te lang. - Zeker als je alles goed hebt gedaan. - Ja, zoals het nu is, is er genoeg uitdaging. - Matig, Plusklas erg leuk. In de klas wordt er geen uitdaging geboden. Als hij/zij klaar is moet hij/zij gaan lezen. - Matig, soms zou hij iets moeilijker taken willen. - Matig, er wordt goed gekeken naar haar mogelijkheden. Zelf vindt ze de instructie en herhaling te lang. - Nee, het kan meer toegepast worden. - Nee, hij heeft uitdaging nodig om actief bij de les te blijven. Anders gaat hij 'lui gedrag' vertonen. - Nee, geeft vaak aan dat het saai is. - Nee, hij geeft aan dat er weinig uitdaging is om goed te kunnen leren. - Nee, hij mag niet naar de plusklas omdat hij niet

	voor alles een A-score heeft. - Nee, ze kan meer uitdaging aan. Wanneer ze wordt geprikkeld komt er meer uit zichzelf. Ze vindt de lessen saai. - Nee, ondanks de plusklas vindt hij het regelmatig saai op school. - Nee, meer opdrachten over onderwerpen die hij interessant vindt. - Nee, hij heeft een erg laag werktempo en heeft nooit zijn werk af. Hierdoor komt hij niet toe aan het pluswerkboek, met als gevolg geen extra uitdaging. Ook niet bij andere vakken dan rekenen.
--	---

9. Bij welke vakken kan er meer uitdaging geboden worden aan uw kind?	Antwoorden
	- Taal. IIIII IIIII IIIII I - Rekenen. IIIII IIIII IIIII - Spelling. IIIII IIIII II - Woordenschat. IIIII I - Weet ik niet. IIIII I - Lezen/ Estafette. IIIII - Engels. IIII - Alle vakken. IIII - Geschiedenis. III - Schrijven. II - Natuniek. II - Begrijpend lezen. I - Techniek. I - Handvaardigheid/tekenen. I - Niet nodig. I

10. Met welke middelen kan er meer uitdaging geboden worden aan uw kind?	Antwoorden
	- Weet ik niet/ niet van toepassing. IIIII IIIII IIIII I - Computer/internet. IIIII IIIII - Moeilijkere opdrachten/lesstof op hoger niveau. IIIII III - Extra werkboeken/pluswerkboeken. IIIII I - Kinderen laten onderzoeken/ experimenteren. III - Extra ondersteunend materiaal. II - Andere/ moeilijker leesboeken. II - Niet teveel herhalingsstof, maar meer verdieping. II - Leerzame spelletjes. I - Extra huiswerk. I - Excursies. I - Verbreding lesaanbod. I - Hierover krijgen wij graag advies. I

11. Hoe kunt u helpen bij het bieden van uitdaging aan uw kind?	Antwoorden
	- Weet ik niet. IIIII IIII - Hoeven wij niet te doen, want op school krijgt hij/zij voldoende uitdaging. IIIII I - Huiswerk. IIIII - (Les)materiaal verschaffen via de bibliotheek/internet. IIIII - Door onderwerpen te bespreken. IIII - Een cursus/muzieklessen volgen. IIII - Hulp bieden. IIII - Leerzame computerspellen. III - Kennisspelletjes. III - Motiveren/ stimuleren in wat hij/zij doet. III - Dat is een taak van school. II - Musea/steden/ e.d. bezoeken. II - Huiswerk samen met oudere broer/zus. II - Brieven en verhalen schrijven. I - Op een creatieve manier leren. I - Structuur en verantwoording bieden. I - Met opdrachten vanuit school. I - Uitdaging zoeken. I - Leerzame televisieprogramma's. I

12. Loopt u wel eens tegen problemen aan bij de begeleiding van uw kind? Zo ja, welke problemen?	Antwoorden
	- Nee. IIIII IIIII IIIII IIIII IIIII II - Ja, moeite met gezag/luisteren/ iets aannemen. IIIII I - Ja, hij/zij vindt school saai, vertoont daardoor opstandig gedrag of is lastig te motiveren. IIIII - Ja, hij/zij is een perfectionist. Dit is soms lastig te beperken. II - Zelden. II - Ja, hij/zij is gewend dat alles (bijna) vanzelf gaat, hierdoor wordt hij/zij een beetje lui in het maken van huiswerk. I - Ja, hij/zij vindt het niet altijd leuk om huiswerk te maken. I - Ja, hij/zij vindt het lastig om een manier te vinden hoe hij/zij moet leren. I - Ja, op sociaal gebied. I - Ja, er kan meer uit haar gehaald worden. I - Ja, hij krijgt p school niet de aandacht welke hij verdiend. Hierdoor niet voldoende uitdaging. I

13. Welke begeleiding vanuit school zou u graag willen krijgen, zodat u uw kind optimaal kunt begeleiden?	Antwoorden
	- Geen/ is voldoende. IIIII IIIII IIIII - Duidelijke inhoudelijke communicatie (wat er gaat gebeuren/wat er gedaan is/wat wij kunnen doen). IIIII IIIII I - Weet ik niet/ niet van toepassing. IIIII III - Gesprek om op de hoogte te blijven van resultaten (update). IIIII - Huiswerk. III - Ik ben erg positief over de tweewekelijkse nieuwsbrief. Zo weet ik welke onderwerpen behandeld gaan worden. II - Transparante begeleiding met planning en doelstelling. Daarin de verantwoordelijkheid van ouders noemen. I - Meer overleg met ouders vanuit school. I - Goede uitwisseling van het lespakket. I - Verplichten om een boek te lezen en hierover vragen te stellen. I - Erkenning dat kind slim is. I - Tijdig signaleren van 'verveelgedrag', ons daar over informeren. I

14. Wat wilt u nog kwijt over de onderwijsbehoeften van uw kind, de begeleiding en uitdaging, uw behoeften qua ondersteuning of iets anders? Dit is niet verplicht.	Antwoorden
	- De leraressen die E. tot nu toe heeft gehad hebben allemaal goed meegewerkt om E. op het niveau te krijgen waar ze nu zit. We zijn erg tevreden hierover. - Dit jaar hebben wij dankzij een alerte docent geen klachten, maar in andere jaren had er wel wat meer toezicht/oplettendheid kunnen zijn m.b.t. haar chronische gezondheidsklachten. - Het valt mij op dat kinderen die wat slimmer zijn vaak een heel laag werktempo hebben, zelfs het gewone werk vaak niet binnen de gestelde tijd af hebben. Zou wel willen weten wat hiervan de oorzaak is en vooral wat dan de oplossing is om deze kinderen toch aan het werk te krijgen. Ze komen zo vaak aan de extra uitdagende stof niet eens toe. - Ik vind het belangrijk dat een kind met plezier naar school gaat en genoeg aangeboden krijgt naar zijn behoefte. Als ouders of school signalen opvangen dat dit niet zo is, dan is het belangrijk dit te communiceren en er iets aan te doen. Goed op blijven letten dat een kind het niet saai vindt

	worden. Fijn dat de plusklas bestaat. - Misschien een feedback van school uit om ook thuis S. extra te kunnen prikkelen met lees/lesmateriaal. Wij vinden dit soms moeilijk omdat we weinig idee hebben in hoeverre S. begaafd is. - Na vele jaren (sinds groep 4) vragen om extra materiaal. Hoop ik dat er nu dan eindelijk iets gebeurt. Veel is beloofd en weinig is er daadwerkelijk gebeurd. Voor de toekomst lijkt het mij een goede zaak. Hier heel duidelijk over te zijn. Wat mag je verwachten en wat niet. Wat kun je als ouders extra doen. Want om zomaar thuis iets op te pakken dan tegendraads werken op school. - Soms krijgen wij de indruk dat het slecht is als je er voor gaat als je het maximale uit je kind wil halen. De voorgaande zin klinkt raar. Alsof wij (ouders) dat zouden willen. ik ben van mening dat een kind dat zelf ook graag wil. Goed presteren doet wonderen met het welzijn van een kind. Dit geldt voor ieder nivo. Ouder betrokkenheid is belangrijk, en er ligt ook een verantwoordelijkheid bij de ouders. Betrek ze hierin. Als je kind wil begrijpen (opleiden) moet je de ouders ook begrijpen. - We zijn nu tevreden over de manier waarop Y. begeleid wordt. Helaas heeft het wel een aantal jaren geduurd; vind ik op zich jammer; we hebben het zelf regelmatig aangegeven en daar werd niets mee gedaan. Maar sinds vorig jaar is het door juf W. heel goed opgepakt en gelukkig gaat het nu op dezelfde voet verder. - R. vindt het wel leuk op school en is ook erg blij met zijn juf! - W. is leergierig en leert met plezier. Wij vinden het belangrijk dat dit gestimuleerd wordt, zonder pressie, en er ingespeeld wordt op zijn interesse. - Wij hebben behoefte aan tijdige terugkoppeling van M.' ontwikkelingen, dus als aanvulling op de 10 minutengesprekken. - Ze gaat met plezier naar school, ze is blij de plusklas te mogen volgen, en vind het over het algemeen prima op school. - Wij denken dat het niet verkeerd is het maximale aan te bieden. mocht het teveel worden dan geeft hij het zelf wel aan. Dit vereist wel enige begeleiding. Dit is tegenstrijdig met de huidige aanpak. kinderen met een hoger IQ daar wordt van verwacht dat ze ook zelfstandiger zijn en in staat zijn het plus gedeelte zelfstandig te kunnen oppakken. En worden daardoor aan hun lot over gelaten. Terwijl je er ook voor zou kunnen kiezen
--	---

	deze kinderen dezelfde aandacht te geven alleen op een hoger niveau en met een hoger tempo. Resultante is een op maat gesneden programma's qua niveau en tempo. Sociaal emotionele ontwikkeling verdient hier bij wel de aandacht. Ultimo zou een kind met een hoger IQ eerder het basisonderwijs kunnen verlaten dit gebeurd zelden. Dit vereist een ander (kostbaarder) model. Hebben we over verdieping of verbreding, enz.
--	--

Bedankt voor het invullen van de vragenlijst!

Door middel van de vragenlijsten kunnen antwoorden geven worden op mijn onderzoeksvragen.

Uiteindelijk is het onderzoek erop gericht om beter tegemoet te kunnen komen aan de onderwijsbehoeften van de begaafde leerlingen op Het Talent en hen te kunnen begeleiden met het talent welke zij hebben ontvangen: begaafdheid.

Mocht u verdere vragen of opmerkingen hebben, dan kunt u mij altijd mailen.

Met vriendelijke groet, Carolien Logtenberg carolienlogtenberg@stichtingcambium.nl

Bijlage 7. Leerling-interview

Het leerling-interview is bij vier leerlingen afgenomen. Twee leerlingen zijn gesignaleerd als meerbegaafd: Maas uit 6b (M6) en Maud uit 3b (M3). Twee andere leerlingen zijn door hun leerkracht als hoogbegaafd gesignaleerd: Dorien uit 6c en Sebastiaan uit 5b. Deze leerlingen zijn niet officieel gediagnosticeerd.

De interviews zijn begonnen met het verwoorden van het doel van het gesprek en overige informatie welke waardevol was. Daarnaast zijn de gesprekken gestart met een algemene vraag, waarna de interviews geleidelijk over zijn gegaan op het onderwerp 'meer- en hoogbegaafdheid'. De vragen zijn globaal weergegeven. De onderzoeker heeft doorgevraagd naar aanleiding van de antwoorden van de betrokken leerlingen. Dit is niet expliciet weergegeven, maar vermeld bij de basisvragen.

Met welk gevoel ga jij op dit moment naar school? Hoe kom je aan dit gevoel?

M6: Gewoon, normaal. Soms heb ik er niet echt zin in, maar soms wel. Vooral wanneer wij leuke dingen doen waardoor wij niet hoeven te werken. Werken uit boeken moeten we altijd, daarom vind ik dit steeds minder leuk. Sommige dingen worden steeds makkelijker of komen vaak voor, hierdoor vind ik het niet altijd leuk.

M3: Ik vind het erg leuk op school. Het leukst vind ik knutselen en taal. Hierbij moet je vragen invullen, dat vind ik leuk om te doen. Minder leuk vind ik rekenen, want dit vind ik soms wel moeilijk.

D: Als het vakantie is dan heb ik weinig zin in school, maar als ik weer op school ben vind ik het erg leuk. Gym vind ik het leukst op school, maar ook rekenen en muziek.

S: School vind ik leuk. Vooral de weektaak vind ik leuk, je weet wat je kunt doen en blijft steeds aan het werk.

Wat vind je saai/makkelijk?

M6: Rekenen, taal, schrijven, Aardrijkskunde, Geschiedenis en Natuniek. Deze vakken vind ik makkelijk, omdat ik van sommige dingen al veel weet of omdat ik de vakken makkelijk vind dan hoeft ik niet veel na te denken.

M3: Ik vind het niet saai op school, want ik vind veel vakken leuk en juf is aardig.

D: Taal vind ik minder leuk, omdat sommige opdrachten erg makkelijk zijn. Met deze opdrachten ben ik snel klaar.

S: Rekenen, taal, spelling, estafette en Natuniek. Er is eigenlijk niets wat ik moeilijk vind.

Je hebt ingevuld dat jij je op school wel eens verveelt. Hoe komt het dat jij je verveelt?

M3: Sommige kinderen doen niet altijd goed mee, dan leiden zij mij af en dan vind ik het niet leuk. Verder verveel ik mij niet zo vaak, want ik heb genoeg werk te doen.

D: School wordt saai als ik vaak hetzelfde moet doen. Dit komt niet heel vaak voor.

S: Eigenlijk verveel ik mij niet echt, omdat ik altijd wel wat te doen heb. Als ik klaar ben met het werken kan ik lezen of tekenen.

Krijg jij wel eens extra werk? Wat vind je van dit werk?

M6: Nee. Er zijn geen dingen waardoor het vak moeilijker wordt voor mij. Dit zou ik wel willen, omdat ik meer leer wanneer het moeilijker is. Ik krijg wel het plusboek, maar dit is niet genoeg.

M3: Ik denk het niet. Ik zit bij taal en lezen wel in de beste groep, daar heb je moeilijkere vragen.

D: Ik werk uit het pluswerkboek bij rekenen, bij rekenen vind ik de uitdaging goed. Dit kan beter bij spelling.

S: Pluswerkboek bij rekenen, bij taal, spelling of estafette klaaropdrachten of stillezen. Op de weektaak staan deze opdrachten geschreven. Daarna kan ik lezen of tekenen. Ik houd van lezen en tekenen, dus daarom verveel ik mij niet. Meester heeft meestal een extra taalblad klaarliggen.

Wat voor soort opdrachten zou jij graag willen hebben om het moeilijker te maken?

M6: Bij rekenen moeilijkere sommen, bij taal moeilijkere vragen die ik niet zo snel af heb. Bij aardrijkskunde en geschiedenis mag het moeilijker, ook bij schrijven.

Hierbij hoef ik helemaal niet na te denken. Voor mij kan het moeilijker worden door verhalen te schrijven. Verder zou ik wel opdrachten willen die we ook in de plusklas doen, zoals een spel doen en het maken van een verhaal of spel. Hierbij moet je 'anders' (dieper) nadenken. De opdrachten kan ik maken als ik klaar ben met de gewone vakken. Of als de andere kinderen gaan knutselen, want dit vind ik simpel.

M3: Dit heb ik niet nodig.

D: Opdrachten worden moeilijker wanneer je aan meer dingen moet denken. Ook door het zelfstandig werken wordt het moeilijker. Bij spelling is het mogelijk om voor de 'slimme' kinderen moeilijkere woorden te gebruiken bij opdrachten of dictee.

S: Opdrachten die passen bij het vak, zoals bij rekenen moeilijkere opdrachten. Dit kan gaan over verschillende onderwerpen, maar op een hoger niveau.

Jij gaat naar de plusklas, wat doe je daar allemaal? Wat vind je van de dingen die je daar doet?

D: De ene keer vind ik het hier leuker dan de andere keer. Een spel als 'Expeditie Moendoes' vind ik erg leuk om te doen. Hierbij moet je goed nadenken en de vragen zijn soms best moeilijk. Het thema wat we nu behandelen (ridders en kastelen) vind ik minder leuk, dit heeft niet mijn interesse.

S: De plusklas vind ik leuk, vooral als ik dingen moet bouwen. Je moet goed nadenken over verschillende dingen en samenwerken met anderen. De opdrachten bij de plusklas zijn anders dan in de klas. In de plusklas kun je altijd aan het werk en kun je op je eigen tempo werken. Ook zitten alle opdrachten in één map, dit vind ik handig. In de plusklas is het ook rustiger, dat is fijn.

Hoe zou jij het vinden als je opdrachten vanuit de plusklas meekrijgt om in de 'gewone' klas te maken?

Hoe zou dit passen in het rooster/ op je weektaak?

M6: Dit zou ik echt heel erg leuk vinden. Deze dingen vind ik leuker dan de dingen die in de klas gedaan worden. Het kan bijvoorbeeld wanneer ik klaar ben met mijn opdrachten uit het boek.

D: Ik vind het leuk als je dingen moet opzoeken of moet schatten. De opdrachten kan ik maken wanneer ik klaar ben met mijn werk. Op dinsdag of woensdag ben ik al vaak klaar met mijn weektaak. De andere dagen kan ik de opdrachten uit de plusklas uitvoeren.

S: Ik vind het leuk als ik deze opdrachten in de klas kan doen, dan heb ik daar nog meer te doen. Dan kan ik het meenemen naar de plusklas en kan ik daar verder werken.

Als jij de directeur van de school was, wat zou jij dan veranderen voor de slimme kinderen?

Wat kan er op school veranderd worden, zodat jij nog meer leert?

M6: Misschien dat ik opdrachten kan krijgen uit een hogere groep.

M3: Nog moeilijkere opdrachten bij taal, zoals dat je moet kiezen wat er niet bij hoort of dat je teksten moet lezen.

D: Dat er verschillende werkboeken aanwezig zijn en dat er meer uitdaging is bij bepaalde vakken.

S: Iets meer uitdaging en een langere weektaak met meer opdrachten. De uitdaging kan door moeilijkere opdrachten bij taal, spelling en Natuniek.

Heb jij ideeën hoe het uitdagender/ leuker en moeilijker gemaakt kan worden op school?

Hoe kan juf/meester jou hierbij helpen?

M6: Meer interessante dingen en niet dingen steeds herhalen wanneer ik het al snap. Bij rekenen heb ik bijvoorbeeld minder uitleg nodig, dan begrijp ik het al. Juf kan minder uitleg geven. Ook kan zij mij moeilijkere opdrachten geven waar ik vaker aan kan werken wanneer ik klaar ben.

M3: Ik bepaal zelf wanneer ik wil meedoen met de uitleg of wanneer niet. Soms, als ik de lesstof begrijp, doe ik niet mee met de instructie.

D: Door moeilijkere, langere opdrachten en lessen onder andere bij spelling, deze kan meester aan mij geven. Ook kan meester uitleg geven over hoe je iets moet doen, maar hierbij hoeft hij dan niet het antwoord te zeggen. Dit kunnen wij zelf uitzoeken. Soms is de instructie ook saai, deze kan korter en herhaling kan over geslagen worden.

S: Door moeilijkere vragen en opdrachten, waar ik vaak mee aan het werk kan.

Bijlage 8. Leerkrachtinterview

Het leerkrachtinterview is bij twee leerkrachten afgenomen, bij juf Dineke uit groep 6b en juf Marleen uit groep 4b. De interviews zijn begonnen met het verwoorden van het doel van het gesprek en overige informatie welke waardevol was.

De vragen zijn globaal weergegeven. De onderzoeker heeft doorgevraagd naar aanleiding van de antwoorden van de betrokken leerkrachten. Dit is niet expliciet weergegeven, maar vermeld onder de basisvragen.

Jij signaleert de meer- en hoogbegaafde leerlingen door te kijken naar de behaalde cijfers, algemeen en Cito, zijn er nog andere zaken? Waar heb jij behoefte aan qua signalering?

D: Dat is inderdaad mijn uitgangspunt, maar ook hoe de leerlingen reageren wanneer jij diepgang brengt in de les. Ik kijk ook naar de motivatie en soorten opdrachten die de leerlingen interesseren. Onderpresteerders herken ik meestal aan de motivatie en cijfers die zij behalen en eerder hebben behaald. Een kijkpuntenlijst kan stimulerend voor mij zijn bij het signaleren van de meer- en hoogbegaafde leerlingen. Hiermee kan ik de informatie filteren.

M: Ook bij de overgang naar een volgende klas neem je de manier van leren mee. De zelfstandige werkhouding, motivatie en leergierigheid valt op bij de meer- en hoogbegaafde leerlingen.

Hoe signaleer jij de onderwijsbehoeften van de betrokken leerlingen? In hoeverre houd je rekening met de onderwijsbehoeften van deze leerlingen?

D: Het kan zijn dat de betrokken leerlingen niet in alle vakken even goed zijn. Hier houd ik rekening mee door verschillende niveaus bij de vakken. Ik merk dat de betrokken leerlingen de stof uit de methode snel verwerken en dat zij bij vakken als aardrijkskunde en geschiedenis met meer geïnteresseerde vragen komen. Ook komen zij zelf met onderwerpen. Ik bespreek de leerlingen met de intern begeleider. Samen met haar stel ik een plan op en samen kijken wij of de leerlingen deel mogen nemen aan de plusklas. Hierbij heb ik haar ondersteuning nodig.

Hoe bied jij op dit moment uitdaging/verrijking aan de betrokken leerlingen? Waar loop jij tegenaan bij het aanbieden van uitdaging/verrijking?

D: Allereerst door les te geven in niveaugroepen. Deze leerlingen geef ik minimale instructie, daarna laat ik hen snel zelfstandig werken. De meer- en hoogbegaafde leerlingen gaan naar de plusklas. In de 'gewone' klas vind ik het bieden van uitdagend/verrijkend materiaal lastig. Bij rekenen gebruik ik het plusboek. Bij taal en spelling is dit minder. We hebben op school materialen gehad voor deze vakken, maar op dit moment is dit niet toegankelijk. Ik zou graag kant-en-klaar materiaal willen gebruiken welke bijvoorbeeld in een kast bij elkaar staan. Af en toe geef ik de betrokken leerlingen een opdracht van acadin.nl. Ik zoek onderwerpen welke passen bij het niveau van de betrokken leerlingen. De opdrachten zijn erg interessant, deze verwerken de leerlingen zelfstandig. Het inzetten van de opdrachten en het terugkoppelen hiervan vind ik lastig om te plannen. Het vergt enige voorbereiding door mij, daar kom ik niet altijd aan toe. Ook heb je tijd nodig voor andere zaken, zoals feest- of speciale dagen. Dan schieten de uitdagende opdrachten voor de meer- en hoogbegaafde leerlingen er bij in.

M: Ik merk op dat de betrokken leerlingen vaak erg precies werken. Hierdoor zijn zij lang met een opdracht bezig en blijft er weinig tijd over voor uitdagende/verrijkende opdrachten. Daarom laat ik de betrokken leerlingen niet alle opdrachten uit het boek maken. Door langs te lopen beoordeel ik of de leerlingen de lesstof beheersen. Zij hebben namelijk aan minimale oefenstof voldoende. In de tijd die de leerlingen overhouden krijgen zij verrijkingsopdrachten. Bij rekenen werken zij uit het pluswerkboek. Daarnaast hebben de betrokken leerlingen een speciale map met verrijkende opdrachten voor rekenen, taal en begrijpend lezen. Deze kunnen de leerlingen maken wanneer zij klaar zijn met de opgegeven opdrachten uit het boek. De opdrachten haal ik uit werkboeken welke aanwezig zijn op school. Deze opdrachten gaan over de onderwerpen en vaardigheden waar de leerlingen mee werken in groep vier, dit op een hoger niveau.

Heb jij ideeën hoe je uitdaging of verrijking zou kunnen toepassen? Hoe kan dit ingezet worden in de dagelijkse praktijk?

D: Dat vind ik moeilijk om zelf te bedenken. Bij spelling kunnen de leerlingen de opdracht krijgen om een verhaal te schrijven, waarbij extra gelet wordt op de spellingsregels. Het zou ideaal zijn wanneer de leerlingen met acadin.nl kunnen werken op momenten wanneer zij de reguliere opdrachten afhebben. Een nadeel is dat er niet altijd voldoende computers beschikbaar zijn, omdat de overige leerlingen ook opdrachten hebben op de computer.

De begeleiding van de leerlingen is erg noodzakelijk, maar ik kom niet altijd aan de begeleiding toe. Daarom zou het prettig zijn als er iemand is die de leerlingen meeneemt om opdrachten te begeleiden en evalueren.

M: De map vinden de betrokken leerlingen erg interessant en leuk om te maken. Dit mogen zij zelfstandig of samen maken op het leerplein. Dit is soms lastig, omdat ik hier weinig zicht op heb. Ik laat de leerlingen veel zelf doen, terwijl ik vind dat de leerlingen ook begeleiding nodig hebben. Hier liep ik afgelopen periode tegenaan. Daarom heb ik met mijn parallelcollega afgesproken om elke woensdagochtend een kwartier lang de betrokken leerlingen te begeleiden en samen met hen te evalueren. Dit zullen wij consequent moeten blijven inzetten en het moet iets worden wat natuurlijk aanvoelt. Nu voelt het alsof het 'erbij' komt.

Wat is jouw gevoel bij huiswerk vanuit de plusklas voor in de 'gewone' klas?

D: Het klinkt erg zinvol en goed. Er zit hierdoor een duidelijke lijn binnen het bieden van uitdaging. Op dit moment is het bij mij niet bekend wat de leerlingen doen in de plusklas. Eerst liet ik de leerlingen presenteren, maar hier kom ik niet altijd aan toe. Ook zijn de andere leerlingen soms jaloers en nieuwsgierig. Wanneer er een betere communicatie is tussen de plusklas en mij, kan ik meer interesse tonen in hetgeen de betrokken leerlingen doen. Daarnaast kan ik hetzelfde thema toepassen op het niveau van de andere leerlingen. Hierdoor is er meer betrokkenheid binnen de klas.

M: In groep vier is nog geen plusklas. Ik denk dat het niet van waarde is om de plusklas in te zetten in groep vier. Veel dingen zijn nieuw voor de leerlingen, daarom kan het teveel worden als de leerlingen ook naar de plusklas gaan. De materialen welke ik aanbied zijn uitdagend genoeg voor de leerlingen. Voor andere klassen lijkt het mij erg interessant. Voor de leerkracht is het ideaal, het kost minder tijd qua voorbereiding en evaluatie. Ook kan het meer structuur opleveren voor de betrokken leerlingen.

Wat is volgens jou noodzakelijk voor het onderwijs aan meer- en hoogbegaafde leerlingen, op deze school?

D: Voor alle leerkrachten lijsten met kijkpunten, hierdoor kunnen de leerlingen makkelijker geclusterd worden. Een (extern) persoon welke de begeleiding kan bieden aan de meer- en hoogbegaafde leerlingen. Binnen de begeleiding kan er een doorgaande lijn ontstaan. Dit voor verschillende vakken en iets extra's voor de meer- en hoogbegaafde leerlingen. Voor in de klas concrete materialen, waardoor ik mappen kan samenstellen met uitdagend materiaal. Ook spreken uitdagende spellen de betrokken leerlingen aan.

M: Het kan erg interessant zijn om meer projectmatige opdrachten aan te bieden aan de betrokken leerlingen. Ook moeten de materialen meer inzichtelijk en toegankelijk worden voor de leerkrachten. Digitale begeleiding voor de leerlingen zou ook prettig zijn, dit is interessant voor de leerlingen. Het is belangrijk om kennis te hebben van het onderwerp meer- en hoogbegaafde leerlingen. Dit kan voortkomen uit een doorgaande lijn.

Voel jij jezelf competent genoeg om de betrokken leerlingen te begeleiden? Waar heb jij behoefte aan? Waar heb jij behoefte aan qua begeleiding vanuit MT?

D: Ik voel mij wel eens schuldig, omdat ik in tijdnood zit. Dit komt voort uit de verschillende soorten niveaus binnen de klas. Ik zou de meer- en hoogbegaafde leerlingen graag meer structuur willen bieden bij het verwerken van de uitdaging. Hierbij mis ik de begeleiding voor mij van de specialist. De hoogbegaafdheidsspecialist kan overleggen met de intern begeleider, zij kunnen ons aansturen. Het MT zal ideeën moeten stimuleren en financieren.

M: In de klas heb ik materialen staan waar de betrokken leerlingen mee kunnen werken. Toch zie ik niet altijd de mogelijkheid om hiermee te kunnen werken. Ik bepaal veelal zelf wanneer de leerlingen werken met bepaalde materialen, hierbij zou ik meer het eigenaarschap van de leerlingen willen inzetten. Dit kan ik meer inzetten door gesprekken met de betrokken leerlingen.

Zelf ben je aan het uitvogelen wanneer de betrokken leerlingen kunnen werken en waarmee zij kunnen werken. Overleg met collega's zou een goede mogelijkheid zijn om nieuwe inspiratie op te doen.

Het MT kan een concrete middag plannen om samen na te denken over een doorgaande lijn. Op dit moment bied ik zelf de uitdaging aan, maar een doorgaande lijn kan een houvast betekenen voor leerkracht en leerling. Het kan de ontwikkeling aangeven voor de leerling, deze kan beginnen in groep drie. Wel moeten de specifieke behoeften van de betrokken leerling in ogenschouw gehouden worden.

Bijlage 9. Vragenlijst hoogbegaafdheidsspecialist

Beste Daniëlle (Izeree),

Laatst heb ik je verteld over mijn onderzoek op Het Talent. Deze gaat over de onderwijsbehoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen op Het Talent. Deze leerlingen hebben een hoog IQ, bezitten een grote motivatie en zoeken naar creatieve oplossingen. Door het doen van onderzoek kan ik uiteindelijk aanbevelingen geven voor de opzet van het hoogbegaafdheidprotocol.

Bij dezen wil ik jou als hoogbegaafdheidsspecialist vragen om onderstaande vragenlijst in te vullen. De lijst is bedoeld om een beter inzicht te krijgen in de onderwijsbehoeften van de meer- en hoogbegaafde leerlingen. Jij werkt met deze doelgroep en hebt veel ervaring met het bieden van uitdaging. Kun je proberen de vragen voor de algemene groep begaafden te beantwoorden? Met de vragenlijst wil ik graag antwoorden krijgen op: Wat zie jij als specifieke onderwijsbehoeften van meer- en hoogbegaafde leerlingen, op welke manieren kan er op scholen uitdaging geboden worden en waar moet je aan denken bij het bieden van uitdaging. Daarnaast: hoe kan de uitdaging gerealiseerd worden in de klas qua tijd, voorbereiding, begeleiding en klassenmanagement? Jij hebt hier ervaring mee of ideeën over en kan een completer beeld bieden of adviezen geven.

*Het invullen van de vragenlijst neemt ongeveer 20 tot 30 minuten in beslag.
Alvast bedankt voor de medewerking!*

*Onderwijsbehoeften geven weer wat de leerling nodig heeft om een bepaald doel te halen.
Welke onderwijsbehoeften herken jij bij de meer- en hoogbegaafde leerlingen als het gaat om:
(Met andere woorden: wat hebben de meer- en hoogbegaafde leerlingen nodig.)*

<i>De instructie:</i>	Verkorte instructie. De instructie bestaat meestal uit 3 delen; voorkennis activeren. Deze leerlingen hebben meestal meer voorkennis dan de andere kinderen, dus gaat de leerkracht meestal vanuit de kennis vanuit de gemiddelde leerling verder met de instructie. Omdat het niet aansluit dwaalt de meerbegaafde leerling af en mist dan juist het nieuwe stuk (de uitleg): gevaar dat ze het daarna niet snappen. Daarna wordt er geoefend met het nieuwe deel van de uitleg (zie zin hiervoor). Dit is in de literatuur: 3 times problem genoemd. Mogelijke oplossing: leerling erop attenderen wanneer je iets echt nieuws uit gaat leggen of daarmee beginnen.
<i>Opdrachten:</i>	Weinig behoefte aan herhaling en minder inoefening nodig. Reguliere lesstof bestaat voor deze leerlingen uit teveel herhaling en inoefening. Vaak gericht op strak volgen van stappen. Deze leerlingen hebben juist ook behoefte aan het oplossen van problemen, creëren en analyseren. Open opdrachten of creatieve opdrachten (creatief oplossen van problemen bijv.).
<i>Materialen:</i>	Materialen die passen bij de opdrachten (zie boven).
<i>Feedback:</i>	Vooraf gericht op proces: bijv. hoe heb je iets opgelost, hoe heb je iets aangepakt? Hoe zou je het de volgende keer anders doen? Wat heb je geleerd? Hoe heb je geleerd? Product: uitdagend werk ook beoordelen. Anders is het voor de leerlingen zinloos om uitdagend werk te doen: 'De leerkracht vindt het toch niet interessant wat ik doe; het is zinloos werk'.
<i>Groepsgenoten:</i>	Leerlingen die hetzelfde denkniveau hebben, dus bijv. ook grote denkstappen kunnen maken. In de groep krijgen deze leerlingen vaak te maken met kinderen die nog minder van dingen weten en dan moeten ze een grote stap terug doen. Dit is niet stimulerend.

	Leerlingen die gewaagd aan ze zijn; die bijvoorbeeld met een bepaald ding beter zijn dan zij, zodat ze merken dat ze niet altijd de beste zijn met bepaalde dingen (bijv. niet altijd winnen met een spel).
<i>De leerkracht:</i>	Die zich inleeft in de leerling. De leerling moet het gevoel hebben dat de leerkracht het kind accepteert zoals het is en leerstof geeft zodat ook deze leerling zich kan ontwikkelen. Die uitdaging biedt aan het kind. Die ook op sociaal emotioneel gebied ondersteuning biedt. Een meerbegaafde leerling loopt op dit gebied ook vaak voor en kan zich niet voorstellen dat de andere kinderen iets anders beleven.

Kies bij elke rij 1 hokje, zet hier een kruisje in.

Bij welke vakken wordt over het algemeen uitdaging geboden:

	Nooit	Bijna nooit	Bijna altijd	Altijd
<i>Rekenen</i>			X	
<i>Taal</i>		X		
<i>Spelling</i>		n.v.t.		
<i>Lezen</i>				X
<i>Aardrijkskunde</i>		X		
<i>Geschiedenis</i>		X		
<i>Natuniek</i>		X		
<i>Schrijven</i>	X			
<i>Tekenen/ Handvaardigheid/ Muziek</i>			X (vrij indiv)	

Op welke manieren kan uitdaging geboden worden bij de verschillende vakken:

<i>Rekenen</i>	Sommen die niet meer van hetzelfde zijn en alleen in een andere vorm gegoten worden (zoals in methodes vaak gebeurd). Opdrachten die open zijn en waar meer verbanden moeten worden gelegd.
<i>Taal</i>	Open opdrachten waar de leerlingen hun creativiteit in kwijt kunnen.
<i>Spelling</i>	Niet. Je beheerst het of niet. Werkwoordspelling is vaak wel noodzakelijk om mee te doen.
<i>Lezen</i>	Op eigen niveau lezen, maar wel letten of het onderwerp van het boek wel aansluit bij de belevingswereld van een kind. Bijv. een groep 4 leerling die AVI M8 leest: boeken voor leerlingen van groep 8 passen niet altijd bij groep 4 leerlingen.
<i>Aardrijkskunde</i>	Leerlingen zelf vragen laten bedenken die ze nog over het te behandelen onderwerp willen leren en ze dit op laten zoeken. Zo horen ze toch bij de groep. Ze kunnen er een presentatie of boek van maken. Open vragen over het onderwerp (zitten soms ook in methoden)
<i>Geschiedenis</i>	Zie aardrijkskunde
<i>Natuniek</i>	Zie aardrijkskunde.
<i>Schrijven</i>	Ze moeten de letters beheersen net als de rest van de groep. Soms minder van de bladzijde schrijven, afhankelijk van het handschrift.
<i>Tekenen/handvaardigheid/Muziek</i>	Meestal zijn dit open opdrachten en kunnen deze kinderen hier aardig mee uit de voeten.

Probeer een antwoord te formuleren op de volgende vragen. Denk hierbij aan de manieren van uitdaging die jij bij de vorige vraag hebt aangekruist.

Wat zijn belangrijke begrippen/punten bij de realisatie van de uitdaging voor meer- en hoogbegaafde leerlingen?	Open opdrachten, creatief oplossen van problemen. Creëren, evalueren, analyseren
Hoe zie jij de realisatie van de uitdaging voor je qua voorbereiding? - Positieve punten. - Negatieve punten. - Ideeën.	Kost extra tijd voor de leerkracht. Goed kijken waar je kunt compacten: niet alles zomaar weglaten. Daarna op zoek naar hoe je kunt verrijken. Dit kan met kant-en-klaar materiaal, maar na verloop van tijd krijg je zelf wel ideeën hierover/ kun je zelf die vertaalslag maken. Wel handig om 1 lijn in de school te krijgen. Nadenken over instructie en feedback (hoe en wanneer)
Hoe zie jij de realisatie van de uitdaging voor je qua begeleiding aan deze leerlingen? - Positieve punten. - Negatieve punten. - Ideeën.	Tijd vrijmaken voor deze begeleiding. Zoeken materiaal. Overleg met collega's/ team: geen eilandjeswerk.
Hoe zie jij de realisatie van de uitdaging voor je qua klassenmanagement? - Positieve punten. - Negatieve punten. - Ideeën.	Zoals tijd vrijgemaakt wordt voor de zwakkere leerlingen, zo moet er ook tijd vrijgemaakt worden voor de sterkere leerling. Beter evenwicht. Sommige leerkrachten zeggen dat leerlingen die minder sterk zijn, altijd begeleiding nodig hebben, maar ook deze leerlingen zullen (even) zelfstandig moeten leren werken.
Hoe zie jij de realisatie van de uitdaging voor je qua leerkrachtvaardigheden op dit gebied? - Positieve punten. - Negatieve punten. - Ideeën.	Leerkrachten zullen een basiskennis moeten hebben over meer- en hoogbegaafdheid, anders kunnen ze de ze (onderpresterende) leerling niet goed herkennen en begeleiden. Dus niet alleen kijken naar scores. Leerkracht moet zijn tijd goed kunnen plannen. Overleg in team. Kennis van de leerlijn in de methode om te weten hoe je kunt compacten. Weten welke stof geschikt is voor deze leerlingen. Niet altijd alleen zoeken naar methoden, want die zijn vaak erg gesloten van karakter.
Op welke manieren kunnen compacten voor meer- en hoogbegaafde leerlingen ingezet worden binnen het onderwijs?	Bij vormen van zelfstandig werken in de groep wordt vaak oefen- en herhalingsstof gebruikt. Daar kan veel tijd vrijgemaakt worden voor ander (uitdagend) werk. Binnen de rekenmethode is het vaak overzichtelijk wat oefenstof is en wat herhaling. Dat is het makkelijkst om daar ervaring op te doen met compacten. Vooraf toetsen, zodat je weet wat de leerling al beheerst. Dit werkt meestal niet bij taal.
Is het haalbaar om huiswerk mee te geven vanuit de plusklas? Zo ja, op welke manier kan dit in de klas gerealiseerd worden? Zo nee, hoe komt het dat dit niet mogelijk is?	Ja, ik geef vanuit een ander plusklas zowel schoolwerk als huiswerk mee. Ik geef instructie en feedback rekenen en taal verrijking in de plusklas. Het maken gebeurt in de eigen groep. Er moeten dan afspraken gemaakt worden hoeveel tijd de leerlingen in de groep krijgen, dus hoeveel leerkrachten moeten compacten. Ook krijgen de leerlingen Russisch mee naar huis om thuis te leren. Het doel daarvan is leren leren, dus daar wordt naast Russisch aandacht aan besteed.

	Daarom kan dit ook een ander vak/ andere taal zijn. Engels is meestal niet handig, omdat ze in de bovenbouw weer te ver voor zijn.
Op welke manier kunnen ouders betrokken worden bij de begeleiding van de meer- en hoogbegaafde leerlingen?	Soms hebben ouders veel kennis over een bepaald onderwerp en willen daar wel een lesje over geven. Ik heb daar leuke ervaringen mee. De eindverantwoordelijkheid blijft altijd bij de leerkracht, daarom zou ik ouders niet de plusklas laten draaien. Aan ouders moet uitgelegd worden wat het doel is van de plusklas. Kinderen kunnen thuiskomen met verhalen dat het saai is. Meestal betekent dit te makkelijk of te moeilijk. Ze kunnen voor het eerst ervaren dat ze ergens moeite voor moeten doen.
Belangrijke begrippen/punten bij het opzetten van een hoogbegaafdheidprotocol?	Kennis hoogbegaafdheid. Wat versta je onder hoogbegaafdheid (als team) Signaleren Compacten/ verrijken binnen de groep Eventueel plusklas Wanneer in de plusklas (en wanneer eruit) Wat doen met kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Wanneer externe hulp nodig (bijv. een leer- en of gedragsprobleem in combinatie met hoogbegaafdheid) Kosten. Evaluatie (jaarlijks)

Dit wil ik nog kwijt:

Onderpresteerders zijn niet echt besproken. Het is vaak een probleem om ze te signaleren omdat ze juist niet hoog scoren en geen of weinig motivatie hebben. Daarnaast kan het heel moeilijk zijn om deze kinderen weer te laten leren!

Bijlage 10. Agenda vergadering

Onderdeel vergadering donderdag 23-05-2013 Carolien

Neem je (opgeladen) tablet of laptop mee!!

Onderwerp: Meer- en hoogbegaafdheid – Verrijkend materiaal in de dagelijkse praktijk.

Doelen: Aan het eind van het onderdeel hebben wij:

- Een overzicht van verrijkend materiaal welke wij kunnen inzetten in de dagelijkse praktijk.
- Een overzicht hoe wij het verrijkend materiaal kunnen inplannen in de dagelijkse praktijk.
- Inzicht in zaken m.b.t. het onderwerp waar; extra aandacht aan besteed moet worden, waar tegen aangelopen wordt, ...
-

Vorbereiding

Neem de lijst met verrijkingsmaterialen door en vul deze eventueel aan. (zie volgende blz.)

Neem je (opgeladen) tablet/laptop mee.

Opdracht tijdens de vergadering

Wij gaan in 'gangen' uiteen om:

- Het verrijkingsmateriaal te bespreken.
- Een mogelijke planning te maken voor in de dagelijkse praktijk.
- Vragen die jullie kunnen bespreken zijn:
 - Welk materiaal spreekt jullie aan? Waarom?
 - Hoe denk je het te kunnen inplannen?
 - Waar loop je tegen aan?
 - Wat heb je nodig om het te kunnen toepassen?
 - Overige reacties.
- Terugkoppeling vanuit de groepjes.

Naderhand

Wanneer mijn onderzoek afgerond is, stuur ik jullie allen een PowerPoint waarin de conclusie en aanbevelingen vanuit het onderzoek zijn opgenomen. Samen met Annerieke en Gerlinda bespreek ik deze punten.